

รายงานการวิจัย

การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

Promotion of Handicraft Product Development from Thai Clothes in Rural

คณะผู้วิจัย

นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์

นางลัดดาวัลย์ ศรีนิมิตรแก้ว

นางสาวสุปราณี มุลมัตย์

RMUTK - CARIT

3 2000 00100717 0

โครงการวิจัยทุนสนับสนุนงานวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งบประมาณแผ่นดิน ปี พ.ศ. 2551

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี ด้วยความร่วมมือของหน่วยงานที่เอื้อเพื่อให้สถานที่ เจ้าหน้าที่ และบุคลากร ดำเนินงาน การอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสระบุรี ชมรมผู้สูงอายุวิหารแดง และผู้อำนวยการโรงเรียนหนองแขงวิทยา จังหวัดราชบุรี ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 49 โรงเรียนดอนคลังจังหวัดจันทบุรี ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสังคมที่ 6 วัดโค้งสนามเป่า จังหวัดเพชรบุรี ผู้จัดการสหกรณ์หุบกะพง

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ให้ความร่วมมือในการต้อนรับและให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี ขอขอบคุณอาจารย์ปัทมา พุทธชาติ และครอบครัว ที่ให้คำปรึกษาและสนับสนุน อาจารย์ลักขณาพร รมยะสมิต ที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือกิจกรรม อาจารย์วิสูตร อินคำอ่างค์ ผู้ให้คำปรึกษาด้านภาษาอังกฤษ และอาจารย์บริสุทธิ รัตนจิตดวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่องานวิจัยสำเร็จลงลงและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณอาจารย์จริยา เดชกุญชร คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ที่สนับสนุนงานวิจัย

ขอขอบคุณผู้ที่ไม่ได้เอ่ยนาม ณ ที่นี้ ทุกคน ซึ่งมีส่วนร่วมช่วยเหลือตลอดจนทำให้ผู้วิจัยและคณะประสบความสำเร็จ ในการทำวิจัยครั้งนี้ ประโยชน์และคุณค่าของงานวิจัยเล่มนี้ขอมอบให้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

น้ำทิพย์ ชูเวทย์
และคณะผู้วิจัย

ชื่อเรื่อง : การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

ผู้วิจัย : นางนันทิพย์ ชูเวทย์ และคณะ

ปี พ.ศ. : 2551

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาด และหาจุดพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมให้มีความสวยงามขึ้นและเป็นการเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์จำนวน 50 รายการ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งได้แก่ การสุ่มแบบง่าย นำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนา ผูกอบรมและให้ความรู้แก่ผู้สนใจเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใน 4 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดราชบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดเพชรบุรี และจังหวัดจันทบุรี จำนวน 500 คน มีผู้เข้ารับการอบรม 415 คน ได้รับแบบสอบถาม 278 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบน มาตรฐาน และการหาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ผลการวิจัยพบว่า

ผู้ที่เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง คิดเป็นร้อยละ 80.5 มีอายุ 55 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 30.9 จบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 35.3 มีอาชีพรับจ้างคิดเป็นร้อยละ 31 และมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 54.0 ผู้ที่ให้ความสนใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และต้องการนำไปใช้ประกอบอาชีพมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.5 ผู้ที่เข้ารับการอบรมเลือกอบรม 5 ผลิตภัณฑ์มากที่สุด คือ ผ้าปูกลางโต๊ะ คิดเป็นร้อยละ 15.8 รองลงมาการตกแต่งหมวกจากผ้า ผ้ายืด คิดเป็นร้อยละ 15.1 และตกแต่งที่แขวนผ้าเช็ดมือ, ปลอกหมอนอิง, ซองใส่มือถือ คิดเป็นร้อยละ 12.9, 11.5, 11.5 ตามลำดับ

ภาพรวมของความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์พบว่า มีความพึงพอใจมีค่าเฉลี่ย 4.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .400 โดยมีข้อมูลเกี่ยวกับความสวยงาม สะดุดตามากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 92.8 การนำไปใช้ได้จริง คิดเป็นร้อยละ 90.6 เป็นงานริเริ่มที่ดี นำใช้ดูมีราคา และสามารถเพิ่มราคาขึ้น คิดเป็นร้อยละ 83.5, 71.9 และ 63.3 ตามลำดับ

**Title : Promotion of Handicraft Product Development from Thai Clothes
In Rural**

Researcher : Mrs.Numthip Choovet and others

Year : 2551

Abstract

The purposes of this Research Study were to investigate the types of products distributed in the markets; to find the developing points for more beautiful products; and to supply added value of 50 product items. By purposive sampling such as simple sampling, take the developed products to provide training and knowledge for 500 interested persons concerning the product development in provinces such as Rachaburi, Saraburi, Petchaburi, and Chantaburi. The data were analyzed using percentage; mean, standard deviation χ^2 – test and there were 415 persons who gained training in this research and the questionnaires were responded from 278 subjects.

The results were found that most of the trainees were female with the percent age of 80.5 The trainees aged over 30 years were 30.9 Percents, the ones finished primary level of education were 30.5 percents,, general employees .31 percents, income lower that 15,000 baht was .54 presents, the one interested in developing products and applying knowledge is earn the in living were 70.5 presents. The trainees the chose 5 products for training were as foudauss table clothes 15.8 percents, decorate of hats from cotton 15.1 percents decorated napkin hanger 12.9 percents, cushion case 11.5 percents and Mobil case 11.5 precuts

The total image for the subjects who were satisfied with the products were found in the level of average satisfaction ($\bar{X}$) = 4.35, standard Deviation = 0.400 The data concerning the beauty and charming was in the percentage of 92.8, the use in real life was in the percentage of 90.6 The products were considered as initiative products in the percentage of 83.5, The products were also considered as a good – using products in the percentage of 71.9 Finally, the products were considered as high price products having value – added price in the percentage of 63.3

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญตาราง	ง
บทที่ 1	
บทนำ	1
บทที่ 2	
การตรวจเอกสาร	6
บทที่ 3	
วิธีดำเนินการวิจัย	80
บทที่ 4	
ผลการศึกษา	84
บทที่ 5	
สรุปผลอภิปราย และข้อเสนอแนะ	115
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. แบบสอบถาม	
ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์	
ภาคผนวก ค. หนังสือขอบคุณ	
ภาคผนวก ง. หนังสือมอบตำราผลิตภัณฑ์	
ภาคผนวก จ. ภาพกิจกรรมการให้การอบรม	
ภาคผนวก ฉ. ภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 50 รายการ	

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ในการทำผลิตภัณฑ์จากผ้าไทย การออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยให้มีความแตกต่างจากเดิม หรือตกแต่งให้สวยงามกว่าเดิม โดยคำนึงถึงคุณค่าของชิ้นงาน พิจารณาจากสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของเรา ประโยชน์การใช้สอย โดยคำนึงถึงคุณค่าของชิ้นงาน ความมีเอกลักษณ์ และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น วัสดุที่ใช้ตกแต่งจะต้องสวยงาม หาซื้อง่ายหรือมีอยู่ในท้องถิ่นนั้น เหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอย ต้องพิจารณาถึงความง่ายในการดูแลรักษา สะดวกรวดเร็วในการผลิต กรรมวิธีการผลิตควรออกแบบ ให้สามารถผลิตได้ง่าย รวดเร็ว ประหยัดวัสดุ ค่าแรง และค่าใช้จ่าย ช่วยลดต้นทุนในการผลิต ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ผลิตได้จริงใช้สอยได้ดี รูปแบบของผลิตภัณฑ์มีความแปลกใหม่ สะดุดตา ไม่ซ้ำซาก ขนาดพอเหมาะ ราคาที่ซื้อได้ มีหลายราคาให้เลือก หรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้น เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น เพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้ อีกทั้งช่วยลดต้นทุนในการผลิต ช่วยเพิ่มผลกำไรให้มากกว่าเดิม ผลิตภัณฑ์ทุกชิ้นจะต้องสามารถตอบสนองประโยชน์ใช้สอยตามที่ผู้บริโภคต้องการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบจะต้องมีรูปร่างและสีสันทันทีสวยงามน่าใช้ ตรงตามรสนิยมของกลุ่มผู้บริโภค มีความแข็งแรงในตัว ทนทานต่อการใช้งาน ตามหน้าที่ การประมาณราคา ต้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายว่าอยู่ในกลุ่มใด อาชีพใด ฐานะใด (นวลน้อย บุญวงษ์, 2542)

ในการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยควรคำนึงถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีผลต่อการออกแบบ เพราะเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ที่ถือปฏิบัติร่วมกัน สังคม สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ย่อมเกิดขึ้นคงอยู่และเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับบริบทของชุมชนและสังคม วัฒนธรรมจึงถือได้ว่าเป็นมรดกแห่งสังคมที่จะต้องรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม ภายในสังคมล้วนมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งสมาชิกในสังคมต่างยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาและถ่ายทอดถึงสมาชิกรุ่นหลัง ดังนั้นทุกองค์กรและสถาบันฯ ล้วนมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งสมาชิกในองค์กรนั้นๆ จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามประเพณีของแต่ละองค์กร ดังนั้นในการออกแบบผลิตภัณฑ์ย่อมได้รับอิทธิพล และแนวคิดจากสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ในการคิดและความรู้สึกที่มีต่อผลิตภัณฑ์ และงานออกแบบต่างๆ ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบจึงถ่ายทอดความคิดและความเชื่อในวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ใช้ผลิตภัณฑ์

วัฒนธรรมพื้นบ้านในชนบท ปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทันสมัยมากขึ้น แต่ชีวิตส่วนใหญ่ของกลุ่มชนบทยังคงผูกพันกับอาชีพการเกษตร โดยทั่วไปที่เรียกว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านในชนบทนั่นเอง วัฒนธรรมมีประโยชน์ในด้านสังคม ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความสุขเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมมือร่วมใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เกิดความรักหวงแหนภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน อีกทั้งเกิดผลผลิตที่เพิ่มพูนรายได้ การมีงานทำ การใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า เกิดอาชีพที่จะสามารถเลี้ยงตนเองและครอบครัวอย่างพออยู่พอกิน ตามสภาพของท้องถิ่น งานหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งของมนุษย์ และมนุษย์สามารถรักษาวัฒนธรรมประเภทนี้ไว้ได้ด้วยการสืบทอดให้ลูกหลานผ้าทอไทยเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่มีวิวัฒนาการในสังคมมนุษย์มายาวนานหลายชั่วอายุคนจากหลักฐานทางโบราณวัตถุพบว่ามนุษย์รู้จักใช้ผ้าตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ การทอผ้าจึงมีพัฒนาการควบคู่กับอารยธรรม ของมนุษย์ในแต่ละสมัย ในสังคมไทยจะเห็นได้ว่าทุกภาคของประเทศจะมีวัฒนธรรมการทอผ้าเพื่อใช้ในวิถีชีวิต หัตถกรรมการทอผ้าที่ปรากฏในแต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในกรรมวิธีการทอ ด้ายที่ใช้ทอลวดลายสีสัน ตลอดจนรูปแบบของการใช้ประโยชน์จากผ้า ความต่างนี้จะสะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์วิถีชีวิตและกลุ่มชุมชนนั้นๆ ผ้าที่ทอมีทั้งที่เป็นผ้าพื้นและลวดลายล้วนเป็นผ้าที่ทอจากใยฝ้าย และใยไหม เทคนิคที่พบ เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าหางกระรอก ผ้าตีนจก ที่มีลวดลายสวยงาม เป็นรูปดอกไม้จินตนาการ รูปทรงเรขาคณิต ทำให้ผ้ามีความวิจิตรงดงาม เนื้อผ้าดูมีเสน่ห์ ปัจจุบันเรียกรวมๆว่า “ผ้าไทย” รูปแบบลักษณะของลายผ้า ขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของกลุ่มที่ได้รับประสบการณ์แต่ละท้องถิ่นอันสะท้อนถึงวัฒนธรรมทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจ และทางสังคมที่แตกต่างกัน (อัจฉรา วรรณสถิตย์, 2546 : 3-4)

ผ้าทอในประเทศไทยได้เริ่มเข้ามามีบทบาทกับสังคมไทยมากขึ้น ปัจจุบันสามารถนำผ้าไทยมาใช้สอยในชีวิตประจำวัน นำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่ม เช่น ผ้ามา่น ผ้าปูโต๊ะ รวมถึงใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น ผ้าสำหรับนุ่งห่ม หรือใช้ในงานทำบุญ งานนักขัตฤกษ์ งานเทศกาล และใช้ในการทำพิธีกรรมทางศาสนา อีกทั้งจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างอาชีพ และรายได้ทั้งในลักษณะอาชีพเสริมที่ทำนอกเหนือจากอาชีพประจำ เพื่อเป็นการช่วยส่งเสริมให้มีรายได้ที่เหนือจากรายได้หลัก ทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เวลาที่ว่างเว้นจากงานอาชีพซึ่งแต่ละคนมีอิสระที่จะเลือกทำในสิ่งที่ตนเองถนัดและพอใจหรือนำมาประกอบอาชีพหลัก ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้อันเป็นปัจจัยสำคัญในการจุนเจือครอบครัว และในการดำรงชีพของชุมชนนั้น ทำให้เกิดการพัฒนาความสามารถตนเอง และมีโอกาสที่จะขยายรูปแบบผลิตภัณฑ์ ที่ทำจากผ้าไทยได้อย่างกว้างขวาง ทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ

ในครอบครัวสืบต่อกันมาจนกลายเป็นลักษณะของวัฒนธรรมที่ยาวนานโดยในสังคมหนึ่งๆ จะมีวัฒนธรรมส่วนใหญ่ซึ่งเปรียบเสมือนใยแมงมุมที่ครอบคลุมไปทั่วทุกส่วนของสังคมแต่ในจุดเล็กๆ อาจมีวัฒนธรรมย่อยซึ่งเป็นวัฒนธรรมบางกลุ่ม บางสังคม หรือบางเชื้อชาติจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของขนบธรรมเนียม ประเพณี คตินิยม วิถีชีวิต ความเชื่อ ในส่วนย่อยเหล่านี้เป็นองค์ประกอบสำคัญและเป็นวัฒนธรรมส่วนหนึ่งของมนุษย์ที่ก่อให้เกิดการสร้างศิลปหัตถกรรมที่มีลักษณะเฉพาะตนไปต่างๆ กัน (จิระวดี วชิรานนท์, 2547 : 21) งานหัตถกรรมพื้นบ้านนับเป็นอาชีพที่กระทำควบคู่มากับอาชีพเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในชนบท ทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านกันมาก ในช่วงเวลาหลังว่างเว้นจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งสำคัญ งานหัตถกรรมเป็นการผลิตสินค้าด้วยมือ โดยใช้แรงงานเป็นปัจจัยในการผลิต ประกอบกับฝีมือที่ปราณีต และความชำนาญที่สืบทอดกันมาหลายชั่วคน เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีประโยชน์ในการใช้สอยและสวยงาม ซึ่งสะท้อนถึงศิลปวัฒนธรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์ การผลิตสินค้าหัตถกรรมของไทยจึงมีทั้งที่ผลิตภายในครัวเรือน รวมทั้งสนองความต้องการของตลาดในท้องถิ่น และที่พัฒนาไปเป็นรูปอุตสาหกรรม (กรมศิลปากร, 2535 : 7) ศิลปหัตถกรรมเป็นงานที่ใช้วัสดุจากธรรมชาติเป็นหลัก อาจใช้วัสดุเพียงชนิดใดชนิดหนึ่งหรือมีวัสดุอื่นประกอบ การผลิตไม่ต้องอาศัยเครื่องมืออุปกรณ์มากเนื่องจากงานหัตถกรรมเป็นงานที่สร้างขึ้นด้วยมือเป็นหลัก ผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเรียบง่าย โดยมุ่งประโยชน์ใช้สอยในการดำรงชีวิต กระบวนการผลิตจะเรียบง่ายตรงไปตรงมา ไม่ยุ่งยากซับซ้อน แต่มีคุณค่าและความงามในตัวเอง บ่งบอกความเป็นท้องถิ่นของชุมชนนั้นๆ ผู้ที่มีความสามารถทางการทำงานหัตถกรรมนั้นต้องได้รับเชื้อจากความสามารถทางการทำงานศิลปหัตถกรรม การเรียนรู้ที่ฝึกได้จากบุคคลภายนอกนั้น อาจมีส่วนช่วยให้ชุมชนได้รับการพัฒนาฝีมือหรือทักษะทางงานศิลปหัตถกรรมมากขึ้น ผลงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านนอกจากจะสามารถจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้กับครอบครัวแล้ว ยังทำให้คนมีงานทำเพิ่มขึ้น และที่สำคัญเป็นการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในประเทศมาทำให้มีผลต่อการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชาติไปพร้อมๆ กัน

การสร้างกระแสความนิยมไทย ใช้ของไทย สืบสานวัฒนธรรมไทย ความสนใจในการผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าไทย ที่เป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นงานที่มีความงาม ประณีต ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มุ่งตอบสนองประโยชน์ใช้สอยในการดำรงชีวิต คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทย โดยการพัฒนาสร้างสรรค์งานใหม่ ให้เชื่อมต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน คำนึงถึงความสอดคล้องกับสถานการณ์จริงในปัจจุบัน ที่สามารถพัฒนาให้สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญของประเทศไทย โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ เน้นประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน สอดคล้องเหมาะสมกับยุคสมัยสังคมปัจจุบัน ลักษณะ

รูปแบบแปลกใหม่ น่าสนใจ สร้างสรรค์ลวดลายใหม่ คงลักษณะเป็นธรรมชาติ มีเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพ สร้างคุณค่า และเพิ่มมูลค่า อีกทั้งเป็นอาชีพสร้างรายได้แก่ชุมชนท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมชาติบ้านเมือง และต้องการถ่ายทอดความรู้ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมไปสู่ผู้ผลิตในระดับชุมชน เพื่อการพัฒนาอย่างคุ้มค่าและยังคงรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2548-2551 คือ การจัดการความยากจน การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข็งแกร่งได้ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การต่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ทางคณะผู้วิจัยจึงได้จัดการฝึกอบรม การส่งเสริม และพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าไทยที่ได้ทำการวิจัยแล้ว เหมาะสำหรับการเผยแพร่ และถ่ายทอดความรู้ ทักษะ เจตคติที่ดีให้แก่ชุมชนในชนบท เพื่อนำไปประกอบอาชีพ โดยให้ข้อมูลทางธุรกิจ และการตลาดแก่ผู้ผลิต โดยการใช้ทรัพยากรต่างๆ ในท้องถิ่น เพื่อการผลิตและดำเนินงาน ให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคให้มากที่สุด อีกทั้งก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในสังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยีวิธีการใหม่ๆ ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการพัฒนา และส่งเสริมศักยภาพของผู้ผลิตให้สามารถผลิตสินค้าหัตถกรรมที่มีรูปแบบหลากหลาย สวยงาม ตรงตามความต้องการของตลาด ตลอดจนมีความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจชุมชน ซึ่งเสริมสร้าง เศรษฐกิจในชุมชน เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบทมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความสวยงามและเพิ่มมูลค่า
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในกลุ่มพื้นฐานของผู้เข้ารับการอบรม
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมในการส่งเสริมและพัฒนา
4. เพื่อส่งเสริมการใช้ผ้าไทยและฝึกอบรมให้มีความรู้เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในชนบท

ขอบเขตของการวิจัย

การส่งเสริมและการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบทมีขอบเขตและข้อจำกัดดังต่อไปนี้

- 1. ผลิตภัณฑ์ที่มีผ้าและไม่มีผ้าเป็นส่วนประกอบจำหน่ายในจังหวัดกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใกล้เคียง
- 2. กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับความรู้ จากการอบรมการทำผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนา และเพิ่มมูลค่าแล้ว
- 3. จัดลำดับความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าแล้ว

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

การเพิ่มความพึงพอใจให้กับผู้บริโภค จะต้องมีการพิจารณาออกแบบหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ ขึ้นมาให้ตรงกับความต้องการของตลาดและลูกค้า การจัดหาผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาด และนำมาพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่านี้ กรอบแนวความคิด ของการวิจัยนี้ไม่ได้อาศัยพื้นฐานเชิงทฤษฎีใด ทฤษฎีหนึ่ง แต่มุ่งเน้นให้ผู้ผลิตมีความรู้ความสามารถ ในการปรุงแต่งผลิตภัณฑ์ให้มีความสวยงาม และพัฒนาการผลิตภัณฑ์เดิมให้ดีขึ้นเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า และเป็นกลไกที่สามารถดึงดูดความ สนใจในการกำหนดราคาและเพิ่มรายได้และก่อให้เกิดการเจริญเติบโตและขยายตัวทางธุรกิจต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

หน่วยงานรัฐ เอกชน ผู้ประกอบการ และชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรม และการเผยแพร่เอกสาร ดังนี้

- 1. พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าไทยให้มีความสวยงามและเพิ่มมูลค่า
- 2. ชุมชนและหน่วยงานได้รับความรู้เพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและเชิงพาณิชย์
- 3. สร้างรายได้ให้กับกลุ่ม OTOP และSME ที่จัดทำผลิตภัณฑ์จากผ้าไทย

นิยามศัพท์

การส่งเสริม	หมายถึง	สนับสนุนให้ใช้ผ้าไทยและวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น
พัฒนา	หมายถึง	การนำมาเพิ่มมูลค่า
ผลิตภัณฑ์	หมายถึง	สิ่งที่จัดทำขึ้น

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ผ้าไทย

คนไทยกับการทอผ้า

จากหลักฐานการขุดพบเศษผ้าที่ติดอยู่กับกำไลสำริดของบ้านเชียง และเศษผ้า เศษผ้า เส้นไหม ซึ่งพบที่บ้านนาดี อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นสิ่งยืนยันได้ว่า มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ประมาณ 2,400 ถึง 2,800 ปีการทอผ้า ถักผ้าจากเส้นใยพืชและไหมขึ้นแล้ว จีนเป็นผู้ค้นพบไหมขึ้นก่อน แต่ป่านไค้กยูชา กลับเป็นใยพืชชนิดแรกที่จีนเอามาใช้ประโยชน์ก่อนไหม คงจะด้วยคุณสมบัติด้านความทนทาน แข็งแรงในการใช้งาน จึงทำให้ป่านไค้กยูชามีบทบาทมากในการนำมาทำเป็นเสื้อผ้า เครื่องใช้สำหรับกลุ่มชนแถบนี้กันอย่างแพร่หลาย

การทอผ้าสำหรับคนไทยแต่เดิมเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ส่วนใหญ่เป็นการทอเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวันเป็นหลัก ใช้นุ่งทำงานอยู่ที่บ้าน หรือนุ่งทำงานตามเรือสวนไร่นา จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับความประณีตสวยงาม ทักทอแบบง่ายๆ เป็นสี่พื้นๆ โดยใช้พืชสมุนไพรย้อมผ้าให้เกิดสีสัน การทอผ้าจึงเป็นนวัตกรรมการสำคัญของคนไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ แล้วค่อยๆพัฒนาไปตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมที่ค่อยๆพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป ผลผลิตผ้าจึงถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นกับความเป็นอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยทุกยุคทุกสมัย ที่สอดคล้องกับความเชื่อ และวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตของแต่ละกลุ่มชน กลายเป็นที่มาของคำว่า “ผ้าพื้นเมือง” ซึ่งรูปแบบและของลายผ้ามักขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น และประสบการณ์ของกลุ่ม

ผลจากการที่คนไทยต้องอพยพย้ายถิ่นฐานครั้งแล้วครั้งเล่า ในอดีตกาลนั้น จึงทำให้คนไทยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาไม่ขาดสาย เมื่อย้อนรำลึกค้นหาต้นตอเรื่อง ภาษา อาหาร และชีวิตความเป็นอยู่ จนได้คำตอบว่า นอกจากภูมิปัญญาดั้งเดิมแล้ววัฒนธรรมไทยได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมใหญ่ ในโลกมาโดยตลอด เช่น วัฒนธรรมจากอินเดีย จีน เขมร แต่บรรพบุรุษของเรานั้นได้สามารถเลือกสรร ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอิทธิพลเหล่านี้ จนเป็นที่พอใจ ทำให้วัฒนธรรมต่างชาติกลมกลืนกลายเป็นวัฒนธรรมไทย ได้อย่างเหมาะสมและจากการได้คบค้าสมาคมกับชาติต่างๆ นี้เอง ทำให้คนไทยได้เรียนรู้ถึงเทคนิคการทอผ้าไว้หลายเทคนิค ช่างทอเหล่านี้อนุรักษ์เทคนิคในการทอผ้าแบบดั้งเดิมเอาไว้เป็นอย่างดี ผ้าที่ทอทั้งที่เป็นผ้าพื้นและที่มีลวดลาย ล้วนเป็นผ้าที่ทอจากใยฝ้าย และใยไหม เทคนิคที่พบมาก ได้แก่ ผ้ามัดหมี่ ผ้าจิด ผ้าจก

ผ้าหางกระรอก ลวดลายบนผ้าจกมักเป็นรูปสัตว์ชนิดต่างๆ เป็นสัตว์ในเทพนิยาย ดอกไม้ในจินตนาการ และรูปทรงเรขาคณิตมีการใช้ดินเงิน ดินทองในการทอมือร่วมด้วยในบางพื้นที่ ทำให้ได้ผ้าที่มีลักษณะวิจิตรงดงาม ผ้าพื้นเมืองตามภาคต่างๆ ของไทยยังคงนิยมทอมือด้วยกี่กระตุก เนื้อผ้าดูมีเสน่ห์กว่าทอด้วยเครื่องจักร ปัจจุบันเรียกรวมๆ กันว่า “ผ้าไทย” ซึ่งมีรูปแบบและลักษณะของลายผ้าขึ้นอยู่กับเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาของกลุ่มที่ได้มาจากประสบการณ์ของแต่ละท้องถิ่น อันสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมทางจิตใจ ทางเศรษฐกิจ และทางสังคมที่แตกต่างกันแต่ก็มีลักษณะร่วมบางอย่างที่ส่งเค้าสืบสายจากแหล่งอารยธรรมโบราณเดียวกันใกล้เคียงกัน

ผ้าทอมือของไทยภาคต่างๆ

ผ้าทอไทยประเภทที่ทอขึ้นเพื่อการทำเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม แบ่งออกเป็น 2 ประเภทกว้างๆ คือ ประเภทผ้าที่ทอขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน และประเภทที่ทอไว้ใช้ในโอกาสพิเศษ

1. ผ้าที่ทอขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน จำพวกผ้านุ่ง ผ้าชิ้นที่ใช้นุ่งอยู่บ้าน และใช้นุ่งเพื่อออกไปทำงานตามเรียกส่วนไร่นาต่างๆ จะไม่ให้ความสำคัญกับความประณีตงดงามมากนัก มักทอเป็นผ้าฝ้ายสีเรียบๆ มีลวดลายง่ายๆ มักมีสีดำเป็นผ้าพื้น หรือเป็นผ้าลายสีกรมท่าสลับด้วยลายขวางเป็นแถบสีแดงหรือสีส้ม เช่น ผ้าชิ้นเมืองแพร่ เป็นต้น ถ้าเป็นผ้าตัดเสื้อใช้ในชีวิตประจำวัน อย่างเสื้อม่อฮ่อมของเมืองแพร่ ก็เป็นผ้าเนื้อแน่นมีความคงทน ย้อมสีด้วยใบต้นครามหรือต้นส้ม เป็นต้น

2. ผ้าที่ทอไว้สำหรับใช้ในโอกาสพิเศษ เช่น ผ้าสำหรับนุ่งห่มหรือใช้ในงานทำบุญ งานนักขัตฤกษ์ งานเทศกาล และงานพิธีสำคัญๆ จะมีความงดงามประณีตเป็นพิเศษ มีลวดลายที่แสดงเรื่องราวสอดคล้องกับความเชื่อ และขนบธรรมเนียมของสังคมในกลุ่มชนนั้นด้วย ชิ้นต้องมีดินจกหรือเชิงเป็นลวดลาย และมีสีสันทัดงดงามเป็นพิเศษ เพราะถือเป็นหน้าตาของผู้สวมใส่

อย่างไรก็ตาม ผ้าทอไทยที่มีทอกันอยู่ตามภาคต่างๆ ของประเทศไทย พอจะประมวลได้กว้างๆ ดังนี้

ผ้าพื้นเมืองภาคเหนือ

1. ผ้าชิ้นเมืองแพร่

เป็นผ้าฝ้ายทอสีเรียบๆ มีลวดลายง่ายๆ มักมีสีพื้นเป็นหลัก เช่น สีดำ หรือสีกรมท่า สลับด้วยแถบขวางสีแดงหรือสีส้ม

2. ผ้าม่อฮ่อมเมืองแพร่

เป็นผ้าฝ้ายทอเนื้อหยาบๆ ย้อมสีด้วยใบต้นครามหรือต้นฮ่อม เป็นสีกรมท่า

3. ผ้าชิ้นดินจกในอำเภอจอมทอง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ชิ้นดินจกที่ตำบลเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

เป็นผ้าฝ้ายทอด้วยวิธีจกเป็นลวดลายเรขาคณิต มักใช้สีแดงเป็นส่วนใหญ่ สำหรับผ้าไหมเดิมมักทอในเวียงหรือคุ้มของเจ้านายชั้นสูง มีทั้งชิ้นไหม ดินจก สอดคิ่นทอง และผ้าไหมยกดอก

4. ผ้าทอของชนกลุ่มน้อย

เช่น ผ้าทอชาวกะเหรี่ยง ไทยใหญ่ แม้ว เย้า มูเซอ เป็นต้น มีรูปแบบและกรรมวิธีการทอที่แตกต่างกันไป ตามคตินิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา บ้างใช้ใยฝ้าย บ้างใช้ใยป่านักชญา หรือเรียกกันว่าใยักชญา ทอเป็นผ้าเนื้อหยาบๆ ย้อมฮ่อม

5. ผ้าเมืองน่าน

เป็นผ้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แบ่งออกตามกรรมวิธีการสร้างลวดลายเป็น 3 ประเภท คือ ลายล้วง (เกาะ) หรือลายน้ำไหล ลายเก็บมุก ลายคาดถ่าน (มัดหมี่)

6. ผ้าชิ้นของชาวไทยลื้อ จังหวัดเชียงราย ผ้าทอพื้นเมืองของอำเภอเชียงคำ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

เป็นผ้าพื้นเมืองที่ใช้เทคนิคการล้วงหรือเกาะเช่นเดียวกันกับผ้าลายน้ำไหลของเมืองน่าน

7. ผ้าฝ้ายทอมือ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ผ้าทอมือ อำเภอสันกำแพง อำเภอแม่แตง อำเภอแม่ฮ้อย อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ผ้าฝ้ายทอมือ ตำบลสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

เป็นผ้าฝ้ายทอมือที่ได้รับการฟื้นฟู ขึ้นมาจากรกรรมวิธีพื้นบ้านโบราณ

ผ้าพื้นเมืองภาคกลาง

1. ผ้าทอหาดเลี้ยว

เป็นผ้าทอพื้นเมืองของกลุ่มคนไทยเชื้อสายพวน อำเภอศรีฐานล้าย จังหวัดสุโขทัย เป็นผ้าชิ้น ดินจกเช่นเดียวกับผ้าชิ้นดินจกของภาคเหนือ ผ้าดินจกลักษณะเดียวกันนี้ยังทอกันมากที่ อำเภอลับแล อำเภอดรอน อำเภอปากท่า จังหวัดอุดรดิษฐ์ อำเภอบ้านไร่ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี อำเภอทันทชา อำเภอสรพยา จังหวัดชัยนาท อำเภอด่านช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี บ้านคูบัว อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี โดยมีรายละเอียดที่แตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

2. ผ้าชิ้นลายชะโดหรือลายแดงโม

เป็นผ้าทอที่มีลักษณะเฉพาะตัวโดยใช้ด้ายยืนเป็นไหมสีแดง ด้ายพุ่งเป็นฝ้ายสีครามสลับขาว เป็นลายทางเล็ก คล้ายบนผลแดงโม เวลาทอเสร็จแล้วจะมองไม่เห็นไหมสีแดงเลย เป็น

เอกลักษณ์ของชาวโชนี ที่อพยพมาอยู่ในเขตจังหวัดนครปฐม เพชรบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และราชบุรี

3. ผ้าทอเส้าให้

เป็นผ้าฝ้ายทอมาแต่โบราณของจังหวัดสระบุรี

4. ผ้าอ่างศิลา (ผ้าอ่างหิน)

เป็นผ้าทอมาแต่โบราณของจังหวัดชลบุรี มีทั้งผ้าฝ้าย ผ้าไหม มีทั้งผ้าชิ้นผ้าโสร่งและผ้าขาวม้า

ผ้าพื้นเมืองอีสาน

1. เป็นเทคนิคการทอผ้าของชาวอีสาน กลุ่มคนไทยเชื้อสายลาว ภูไทย และเขมร มีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม เรียกชื่อตามลักษณะของผ้าเพื่อการใช้งาน สอย เช่น ผ้าหางกระรอก ผ้าปุม ผ้าปรม และผ้าเชียม มีทอกันมากในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ

2. ผ้าจิด

คำว่า “จิด” มาจากคำว่าสะกิด เป็นผ้าพื้นเมืองของชาวอีสาน นิยมผลิตขึ้นใช้แบ่งตามประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักได้ 3 ชนิด ได้แก่

1. จิดตีนช้น ใช้ต่อชายล่างของผ้าชิ้น เป็นผ้าฝ้ายที่มีความกว้างของหน้าผ้าไม่แน่นอน โดยทั่วไปกว้าง 2-3 นิ้วขึ้นไป

2. จิดหัวช้น ใช้ต่อชายบนของตัวช้น ส่วนใหญ่นิยมใช้ผ้าไหมเป็นหลัก

3. ช้นหมอน จะเป็นผ้าฝ้าย สำหรับทำหมอนโดยเฉพาะ

ผ้าจิดของชาวผู้ไท มีสีสันท่อนข้างเรียบ ไม่ฉูดฉาดเท่าผ้าจิดของชาวไทยเชื้อสายลาว มีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ใช้ต่อตีนช้นในหมู่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

3. ผ้าจก

ชาวผู้ไทนิยมทอผ้าจกด้วยไหม สามารถเก็บทอขายได้อย่างวิจิตรสวยงาม เป็นที่รู้จักกันมานาน “ผ้าแพรวา” ใช้สำหรับเป็นผ้าห่มสไบเฉียงหรือผ้าคลุมไหล่ของผู้หญิงผู้ไท ในโอกาสที่มีเทศกาลงานบุญประเพณีส่วน “ผ้าแพรมน” จะทำด้วยวิธีการจกเหมือนแพรวา มักนิยมใช้เช่นเดียวกับผ้าเช็ดหน้าทั่วไป มีขนาดเล็กกว่าแพรวา แหล่งทอผ้าแพรวาที่ได้ชื่อว่าสวยที่สุด คืออำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

ผ้าพื้นเมืองภาคใต้

1. ผ้ายกเมืองนคร

เป็นผ้าไหมทอขิดดอก ที่มีความประณีตงดงาม ใช้กันเฉพาะเจ้าเมืองและข้าราชการชั้นสูง

2. ผ้าทอพุมเรียง

เป็นผ้าไหมทอปนฝ้าย โดยใช้เส้นด้ายยืนเป็นฝ้าย ใช้เส้นด้ายพุ่งเป็นไหมนำมาทอเป็นผ้าชิ้นที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. ผ้าทอบ้านนาหมื่นศรี

เป็นผ้าทอที่มีลักษณะเฉพาะถิ่นที่ประสานความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของตน เช่น “ผ้าพานช้าง” ที่ทอเป็นตัวหนังสือกว้างประมาณ 1 ศอก ยาวประมาณ 1 วา ใช้พาดหีบศพ ผ้าเบี่ยง ผ้าสไบ เป็นผ้าสำหรับห้อยไหล่ของทั้งหญิงและชาย เป็นต้น

4. ผ้าเกาะยอ

เป็นผ้าที่มีลักษณะคล้ายผ้านาหมื่นศรี จนแทบจะแยกไม่ออก แต่ทอที่เกาะยอ จังหวัดสงขลา (กรุณา เดชาดิวงศ์ ณ อยุธยา, 2535 : 63-79)

เมื่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวชนบทเปลี่ยนไปจากวันนั้นสู่วันนี้ จากภาคเกษตรกรรมมาเป็นภาคอุตสาหกรรม จึงเป็นผลทำให้การทอผ้ากลายเป็นอาชีพชุมชน ได้ใช้ทักษะที่มีอยู่หารายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน มิใช่ทอผ้าเพียงนำมาใช้ในครัวเรือนเพียงอย่างเดียวดังแต่ก่อนมา

ประเภทของผ้าทอมือของไทย

ผ้าทอมือจากภาคต่างๆของไทย เป็นผ้าที่มีกสร้าสรรค์กันอย่างสวยงาม วิจิตรพิสดารหลายด้าน ลวดลายและสีสันทัน ทั้งผ้าไทยและผ้าฝ้ายนำมาดัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่ม และใช้เป็นผ้าในงานบุญประเพณี พิธีกรรมและโอกาสพิเศษต่างๆ

การจัดประเภทของผ้าทอในประเทศไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ แบ่งตามวัตถุดิบที่ใช้ในการทอและ แบ่งตามกรรมวิธีในการทอ

1. แบ่งตามวัตถุดิบที่ใช้ในการทอ ได้แก่ ไหม และฝ้าย

ไหม

เป็นใยธรรมชาติชนิดเดียวที่เป็นเส้นใยยาว โดยมีความยาวตลอดเส้นประมาณ 390 เมตร ถึง 600 เมตร เส้นใยจากตัวไหมเล็ยงนั้นส่วนมากเล็ยงกันในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง ส่วนภาคใต้นั้นก็มีการเล็ยงกันบ้าง ตัวไหมจะกินใบหม่อนเป็นอาหาร ตัวไหมจะอาศัยอยู่ภายในรังไหม ชาวบ้านจะเอารังไหมมาสาวเพื่อให้เส้นไหมต่อจากนั้น ก็จะนำเส้นไหมมาฟอก โดยนำมาต้มฟอกด้วยด่างเพื่อขจัดกาธรรมชาติออกจากเส้นไหมดิบแล้วนำมาสาวเพื่อทำให้เส้นใยไหมแยกตัวติดต่อกันเป็นเส้นเดียวตลอดหลังจากนั้นนำมาย้อมสี ลักษณะของใยดิบแล้วนำมาสาวเพื่อทำให้เส้นใยไหมแยกตัวติดต่อกันเป็นเส้นเดียวตลอดหลังจากนั้นนำมาย้อมสี

ลักษณะของใยที่ได้จากส่วนเปลือกนอกของรังไหมจะมีผิวที่ไม่เรียบสม่ำเสมอ เมื่อนำมาทอเป็นผ้าที่จะได้ผ้าที่มีผิวสัมผัสหยาบ เรียกว่า “ผ้าเปลือกไหม” เส้นใยที่ได้มาจากส่วนถัดจากเปลือกของรังไหมลักษณะละเอียดเรียบ ทอเป็นผ้าไหมได้ผิวสัมผัสเรียบเนียน ส่วนเส้นใยไหมที่อยู่ชั้นในสุดของรังไหม จะเป็นเส้นใยที่ขาด มีความยาวไม่มาก นำไปปั่นเป็นเส้นด้าย ทอเป็นผ้าไหมได้ผิวสัมผัส มีปุ่มปมเรียกว่าไหมปั่น หรือนิยมเรียกว่า “ผ้าซี่ไหม” ผ้าไหมมีหลายเนื้อ หลายน้ำหนัก มีทั้งชนิดบางน้ำหนักเบา ไปจนถึงผ้าที่มีโครงสร้างแน่น และหนักคงรูปทรงดี ผ้าไหมไทยเป็นส่วนหนึ่งในชีวิต ที่แสดงสถานภาพทางสังคมของเจ้าของได้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน คนไทยจึงให้ความสำคัญกับผ้าไหมกันมาก

ผ้าไหมสามารถซักได้ทั้งเปียกและซักแห้ง ควรรักษาความสะอาดภายหลังการใช้งานทุกครั้งเพราะเหงื่อเป็นตัวทำให้เส้นไหมเสื่อมสภาพได้ องค์ประกอบหลักทางเคมีของใยไหมคือ โปรตีน มีคุณสมบัติ คล้ายผม และขน จึงควรซักด้วยสบู่อ่อนที่มีฤทธิ์เป็นกลาง หรือซักด้วยแชมพูสระผมทั่วไป โดยละลายในน้ำอุ่น และล้างน้ำสบู่ออกให้หมดจด ตากแห้งในที่ร่มที่มีลมโกรก รีดด้วยความร้อนต่ำกว่า 171 C (340 F) ขณะที่ผ้ายังหมาดๆจะรีดเรียบง่ายกว่ารีดเมื่อผ้าแห้งสนิท การเก็บชิ้นผ้าไหมเมื่อยังไม่ตัดเย็บ ให้ใช้วิธีม้วนผ้าแทนการพับผ้า ใส่ถุงพลาสติก แล้วห่อทับด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์อีกชั้นหนึ่ง โดยยังไม่ต้องซักอบผ้าเพราะผ้าที่ผ้าที่ทำการอบไอน้ำแล้วจะผ่านการลงแป้งเพื่อให้รีดเรียบง่าย จึงเป็นอาหารของแมลงกัดกินเนื้อผ้าทำให้เสียหาย เมื่อไรจะนำไปตัดเย็บเพื่อใช้งานจึงนำไปอบไอน้ำจะเหมาะกว่า

ฝ้าย

ฝ้ายเป็นพืชเขตร้อน เส้นใยของฝ้ายดูดความชื้นได้ง่าย เป็นตัวนำความร้อนที่ไม่ดี เหมาะที่จะนำมาทำเป็นเครื่องนุ่งห่มในเมืองร้อน ผู้ที่สวมเสื้อผ้าด้วยผ้าฝ้ายจะรู้สึกเย็นสบาย

ประเทศไทยสามารถปลูกฝ้ายได้ การปลูกฝ้ายเพื่อนำมาเป็น วัตถุดิบในปัจจุบันมีปริมาณน้อยมากเนื่องจากพื้นที่ปลูกฝ้ายมีอยู่อย่างจำกัด และที่มีอยู่ก็ขาดความสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงปลูกขายเพียงเพื่อนำมาใช้ในครัวเรือน นับว่าเป็นภาวการณ์เกษตรที่น่าเป็นห่วงอยู่ ดังนั้นทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จึงหันมาให้ความสนใจแลทำการวิจัยเรื่องของการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการพัฒนาการผลิต เพื่อเพิ่มผลผลิตสิ่งทอที่มีคุณภาพมากขึ้น

ประเทศไทยมีการศึกษาค้นคว้าและส่งเสริมพันธุ์ฝ้ายใหม่ๆมากขึ้น มีการใช้ใยไปทอผสมปนกันใยสังเคราะห์ รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงเรื่องการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ที่นำวัสดุใหม่มาใช้มากขึ้น เช่นการใช้กึ่งกระดูก การใช้พิมพ์เหล็ก เป็นต้น บางแห่งก็ใช้เครื่องทุ่นแรงเข้ามาช่วยในบางขั้นตอน ทำให้ความนิยมในการใช้ผ้าฝ้ายได้กลับมีชีวิตชีวาขึ้นมาอีก

2. แบ่งตามวิธีทอ

กรรมวิธีในการทอผ้าให้เกิดลวดลายบนพื้นผ้าในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่ซับซ้อนและไม่ซับซ้อน แต่ละกรรมวิธีการทอ ลวดลาย นั้นมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป ได้แก่

ผ้ามัดหมี่ มีกรรมวิธีการทอผ้าให้เกิดลวดลายโดยการข้อมเส้น และทอเป็นหลักปก โดยการข้อมเส้นไหมหรือฝ้ายให้ต่าง โดยการผูกมัดให้เกิดช่องว่าง สีไม่ติดกัน การทอผ้ามัดหมี่แต่ละพื้นต้องใช้เวลาและความประณีต จัดเรียงเส้นไหมและฝ้ายสม่ำเสมอคงที่ และกรรมวิธีต้องเรียงลำดับก่อนหลังเพื่อให้เกิดลวดลายสวยงาม ถูกต้อง ลวดลายก็จำสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ

ผ้าจก กรรมวิธีการทอจก เป็นการทอและปักผ้าไปพร้อมๆ กัน การทอลวดลายบนพื้นผ้า ด้วยวิธีการเพิ่มด้านเส้นพุ่งพิเศษเข้าเป็นช่วงๆ ไม่ติดต่อกันตลอดหน้ากว้างของผ้า การกระทำโดยใช้ไหมหรือขนเม่น หรือนิ้วมียอกขึ้น กล่าวง่ายๆ คือ การทอผสมปักกลายๆ แต่แทนที่จะใช้เข็มปักก็ใช้ขนเม่นหรือไหมแหลมๆ ค่อยๆ ทอ ลวดลายไหมสอดคล้องสลับสีด้วย

ผ้าจิด เป็นผ้าทอด้วยกรรมวิธีใช้ไหมเปีย หรือสะกิดซ้อนเส้นด้ายยืนขึ้น แล้วสอดเส้นพุ่งไปตามแนวเส้นยืนที่ถูกจัดซ้อนขึ้นนั้น จึงหว่ากระสอดด้ายพุ่ง ทำให้เกิดลวดลายรูปแบบต่างๆ

ผ้าแพรว้า เป็นผ้าทอมือ กรรมวิธีการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลาย เป็นลักษณะผสมกันระหว่างลายจิดกับลายจก การทอผ้าแพรว้าต้องมีหลายๆ ลายอยู่ในพื้นเดียวกัน

ผ้ายกดอก มีกรรมวิธีการทอให้เกิดลวดลาย โดยการยกตะกอแยกด้ายเส้นยืน แต่ไม่ได้เพิ่มเส้นด้ายยืนหรือพุ่งพิเศษเข้าไปในพื้นผ้า และในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งจำนวนสองเส้นหรือมากกว่านั้นเข้าไป (อจลรา วรรณสถิตย์, 2546 :3-11)

บทบาทของผ้าไทยในสังคม

1. ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม การนำผ้ามาทำเป็นเครื่องนุ่งห่มปกป้องร่างกายจากความหนาวเย็น และสิ่งระคายเคืองต่างๆ โดยมีการนำเอาผ้ามาทำเป็น เสื้อ ผ้าถุง ผ้าคาดเอว ผ้าคาดบ่า ผ้าคล้องไหล่ ผ้าโพกศีรษะ แต่ความสำคัญของการใช้ผ้าเป็นเครื่องนุ่งห่มนั้นมักจะใช้เป็นนุ่งเสีส่วนใหญ่
2. เป็นเครื่องนอน เช่น พูก เมาะ หมอน ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ผ้าคลุมเตียง
3. เป็นเครื่องตกแต่งบ้าน เช่น ผ้าม่าน ผ้ากันประตูห้อง ผ้าปูโต๊ะ
4. ใช้ในพิธีกรรม ได้แก่ การใช้ผ้าในการทำพิธีศพ โดยใช้เป็นผ้าห่อศพ ผ้าพาดโลง ผ้าเวียนโลง หรือผ้าพายช้าง
5. ใช้ในศาสนา ได้แก่ ผ้าจีวร ถือเป็นบริวารที่สำคัญการถวายผ้าแก่พระภิกษุสงฆ์ ถือเป็นบุญที่ให้อนิสงคัมมากไม่ว่าจะเป็นผ้ากฐิน ผ้าป่า หรือผ้าอาบน้ำฝน นอกจากนี้แล้วชาวบ้านในบาง

ท้องถิ่นยังนิยมถวายผ้าทอขึ้นเป็นพิเศษเป็นแถบยาวที่เรียกว่า “ตุง” หรือ “ธง” เพื่อถวายวัด บางแห่งมีการทอผ้าเป็นภาพพุทธประวัติ เรียกว่า “ผ้าพระ” หรือ “ผ้าบุญ” เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เช่นเดียวกับที่ทางใต้จะมีการทอผ้าเป็นทางยาวเพื่อใช้ห่มองค์พระธาตุที่นครศรีธรรมราช

6. ใช้เป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคม ในโบราณการผลิตผ้าแต่ละผืนไม่ใช่เรื่องง่ายผ้าแต่ละผืนจึงเป็นของที่มีราคาแพงผู้ใช้งานกว่าผ้านั้นใช้ไม่ได้แล้วจึงหาใหม่ ถ้าเป็นผ้าที่มีราคาแพงก็จะเก็บไว้ใช้ในยามมีงานเท่านั้น ดังนั้นใครที่สามารถหาผ้าที่มีราคาแพง มาสวมใส่ได้บ่อยๆก็ย่อมแสดงว่าผู้นั้นมีฐานะทางการเงินดี จึงเป็นการแสดงฐานะทางการเงินของผู้ใช้ได้ดี (สุวิมล สวัศพงษ์, 2545 : 7-8) จากการที่ชุมชนมีแบบแผนทางวัฒนธรรมตามกรอบของสังคมประเพณี (Traditional society) และมีวิธีการการผลิตเพื่อยังชีพภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการพึ่งพาอย่างมีดุลยภาพทั้งระหว่างคนในชุมชนและคนกับธรรมชาติแวดล้อม ภายใต้รากฐานของระบบความคิดหรือภูมิปัญญาที่เข้มแข็งและใช้ภูมิปัญญาในวิถีการดำเนินชีวิตอย่างไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ภูมิปัญญาในวิถีสังคมไทยจึงเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติ ทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างระบบนิเวศกับมนุษย์กิจกรรมการผลิตอยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและครอบครัว ด้วยเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน เป้าหมายของการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคในครัวเรือนและการแลกเปลี่ยนในชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการผลิตเพื่อสนองความต้องการบริโภคที่เป็นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก วิธีการผลิตในสังคมประเพณีจึงไม่เคร่งครัดในเรื่องเวลาและการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน ระบบการทำงานจะยึดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและครอบครัว วิธีการผลิตในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมข้างต้นทำให้แบบแผนทางวัฒนธรรมในสังคมชนบทไทยเป็นเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทร การร่วมมือร่วมแรงในการทำงาน ความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และการเคารพในความอาวุโสแบบแผนทางวัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นบ่อเกิดของโครงสร้างทางสังคมที่มีดุลยภาพและเป็นเอกภาพ ทำให้สมาชิกในชุมชนดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

ภาพแสดงความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชุมชน

ความหมายทางวัฒนธรรมจะสะท้อนโลกทัศน์และเจตจำนงของผู้สร้าง ภาพความเป็นชุมชน คือ การมีจุดร่วมทางความคิด ความหมายที่ถูกสร้างขึ้นในวัฒนธรรมชุมชนก็จะสนองตอบเป้าประสงค์นั้น จากฐานความคิดในวิถีการดำรงอยู่ของคนมิได้ตั้งอยู่บนความว่างเปล่าโดยปราศจากการเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งอื่น ๆ แต่ในความเป็นจริงมีการปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม (Denzin; & Lincoln, 2000 : 157) กับบริบททางสังคมที่ล้อมรอบตัวมนุษย์ ดังนั้นกระบวนการแลกเปลี่ยนความหมาย (Shared meaning) ระหว่างกันจึงเป็นการสื่อความหมายบนโครงข่ายของระบบความหมาย (Webs of significance) (Geertz, 1973 : 5) การสร้าง

ความหมายทางวัฒนธรรมจึงเป็นกุศโลบายที่แบบสลในการหล่อหลอมความคิดของสมาชิกในชุมชนให้เกิดความสอดคล้องกันทางความคิด (Common ideas) เพื่อให้เกิดเป็นแกนกลางในการยึดโยงร้อยรัดคนทุกคนในสังคมให้มีจุดร่วมทางความคิด

ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชุมชนชนบทไทยอาจแบ่งได้เป็นสามประเด็นหลักดังนี้

ประเด็นแรก ความหมายที่สื่อถึงวิถีชีวิต ความหมายทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงภาพของวัฒนธรรมชุมชนจะสะท้อนวิถีการดำรงอยู่ในสังคมไทย การปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงนี้มนุษย์จะสร้างระบบความหมาย (Meanings) และในวิถีการดำรงอยู่จะกระทำหรือปฏิบัติการสิ่งต่าง ๆ ผ่านระบบความหมาย กล่าวคือ การที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในระบบสังคมได้นั้น (Social system) เป็นเพราะสามารถตีความหรือเข้าใจ (Make sense) สิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยจะสะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีวิถีการผลิตเพื่อยังชีพอย่างผูกพันกับธรรมชาติทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างระบบนิเวศกับมนุษย์ และจากการที่สังคมไทยดั้งเดิมมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายทำให้ระบบความสัมพันธ์สังคมจะเป็นแบบเครือญาติวิถีการดำรงอยู่จึงเป็นเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทรระหว่างกัน ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยจึงเกิดขึ้นภายใต้ระบบความคิดที่เป็นความงดงาม เป็นสังคมที่มีดุลยภาพและเป็นเอกภาพ

ประเด็นที่สอง ความหมายที่สื่อแสดงภาพระบบคุณค่า ความหมายทางวัฒนธรรมจะสะท้อนภาพระบบคุณค่าที่แสดงถึงความเชื่อและค่านิยมที่เราใช้ยึดเหนี่ยวนำทางชีวิตนัยยะของระบบคุณค่าจะเป็นเรื่องของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์โดยจะแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ (อานันท์ กาญจนพันธ์. 2548 : 103) ความหมายที่เป็นระบบคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยจะสะท้อนภาพความเป็นสังคมประเพณี (Traditional society) ด้วยเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลัง คือ การสร้างกฎเกณฑ์ กติกาเพื่อกำกับการแสดงพฤติกรรมของสมาชิก ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนี้จะอยู่ในรูปของภูมิปัญญาความรู้ ศีลธรรม แบบแผนปฏิบัติตามกาลเทศะ การช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการสอดคล้องกันในระบบความคิดเพื่อนำมาซึ่งการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

ประเด็นที่สาม ความหมายที่สื่อแสดงขอบเขตความรับผิดชอบ ความหมายทางวัฒนธรรม จะสะท้อนขอบเขตอำนาจหน้าที่ของความรับผิดชอบในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะแสดงถึงตำแหน่งแห่งหนของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในกระบวนการทางวัฒนธรรม นัยยะของความหมายทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดแสดงขอบเขตความรับผิดชอบจึงเป็นเรื่องของการเกิดขึ้นของระบบความหมายเพื่อควบคุม กำกับ สร้างกฎเกณฑ์ให้เราเข้าใจถึงขอบเขตของอำนาจที่จัดกระทำในกระบวนการสร้างความหมายวัฒนธรรม ขอบเขตความรับผิดชอบในการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมมักให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางเพศที่เป็นลักษณะทางกายภาพ การสร้างความหมายจะกำหนดขอบเขตอำนาจในระบบความคิดเราว่าพื้นที่ใดเป็นขอบเขตอำนาจในการถ่ายทอดพื้นที่ทางสังคมของเพศหญิง ขอบเขตใดเป็นพื้นที่ของเพศชาย เช่น เพศชายทำหน้าที่ในการสร้างเครื่องมือในการทอ เพศหญิงจะเป็นผู้ถักทอผืนผ้า

ความหมายที่สื่อผ่านกระบวนการถักทอและผืนผ้าจะเกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในสังคม นั่นคือ ความหมายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของผู้สร้าง ดังนั้นการที่เรารับรู้ความหมายเชิงคุณค่าของผืนผ้าจากที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ชนชั้นทางสังคม ฐานะตำแหน่งของผู้ใช้ ความเชื่อมั่นศรัทธาในบรรพบุรุษศาสนาและอื่น ๆ นั้นล้วนเกิดจากเจตจำนงของของอุดมการณ์ที่สร้างระบบความคิดที่เป็นความหมายเชิงคุณค่าให้กับการรับรู้ของเรา เมื่อมีเรามีระบบความคิดในความหมายนั้นแล้ว เราจึงรับรู้ความหมายเสมือนหนึ่งว่าเกิดจากสามัญสำนึกโดยจะมองไม่เห็นเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังและไม่ตั้งคำถามกับที่มาของความหมาย ดังนั้นในการอธิบายวิธีการดำรงอยู่ของคนที่สามารถแสดงพฤติกรรมและเข้าใจความหมายสิ่งต่าง ๆ หรือมีสำนึกว่าอะไรเป็นอะไรนั้น เกิดขึ้นจากเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังของระบบความหมายซึ่งจะแทรกซึมอยู่ในกระบวนการคิด ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ จนดูเหมือนว่าเป็นสัจจะ (Truth) ที่เกิดจากสามัญสำนึก (Commonsense) จึงอาจกล่าวได้ว่าอุดมการณ์เป็นเรื่องของระบบความคิด ความหมาย และการสร้างความจริงให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป (Universal truths) ซึ่งเป็นเสมือนแผนที่ของความหมาย (Map of meaning) ภายใต้เจตจำนง อุดมการณ์จึงมิใช่เป็นสิ่งที่แยกออกจากวิถีชีวิตของเรา แต่กลับเป็นสิ่งที่ฝังตรึงอยู่ในชีวิตประจำวันโดยเป็นเงื่อนไขของวัตรปฏิบัติหรือกรอบในการแสดงพฤติกรรมของผู้คนที่ไม่แตกต่างจากหลักศีลธรรมในความเชื่อทางศาสนา (Barker. 2000 : 59 citing Gramsci. 1971 : 394 Selection from the Prison Note Books.; Danaher; Schirato; & Webb.2000 : xii) ดังนั้นอำนาจของอุดมการณ์ (Ideological power) จึงเป็นเจตจำนงของการคิดตั้งแผนที่ความคิด (Conceptual map) เพื่อสร้างสามัญสำนึกหรือระบบการคิดให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ

การสืบทอดภูมิปัญญาเพื่อการผลิตซ้ำความหมายทางวัฒนธรรมของชุมชน

ภูมิปัญญาผำจากนับเป็นประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมที่คนชุมชนสร้างสรรค์ สืบทอดด้วยการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นสังคมหรือการแสดงถึงความเป็นกลุ่มสังคมของมนุษย์นั้น เกิดจากการที่กลุ่มคนสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเหมือนกันทางวัฒนธรรมนี้เองจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการยอมรับความเป็นกลุ่มสังคมเดียวกันของกลุ่มคนหรือสัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) ภูมิปัญญาผำจากจึงเป็นวัตถุวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่เพื่อรักษาความเป็นนามธรรมในส่วนของความเชื่อ ระบบคุณค่าหรือค่านิยม ที่จะเป็นตัวเกาะเกี่ยวร้อยรัดระบบความคิดให้มีความเป็นสังคมนั้น ๆ ดำรงอยู่ ภูมิปัญญาผำจากเป็นวัฒนธรรมที่มีการเรียนรู้และถ่ายทอดออกเช่นสรรพสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ (Culture is learned.) และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม (Enculturation) เมื่อเรียนรู้และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอก็จะมีความเคยชิน ซึ่งก็คือภูมิปัญญาผำจากถูกฝังตรึงอยู่ภายใต้จิตสำนึกในรูประเบียบ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ตลอดจนระบบแลกเปลี่ยนความหมายระหว่างกันของคนในชุมชน

พื้นฐานของกระบวนการการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนชนบทไทยเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรงและการสังเกตจากผู้อื่น ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ แบบแรก เป็นการเรียนรู้จากการสังเกต (Observational learning) จะพบว่าในการสั่งสมทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาความรู้ทั้งหมดในสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมในชนบทจะใช้รูปแบบการเรียนรู้นี้เป็นเบื้องต้น การสังเกตจะสังเกตความเปลี่ยนแปลงจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวของสิ่งที่เขาเหล่านั้น ได้รับประสบการณ์อยู่ ซึ่งอาจจะเป็นการสังเกตดูการกระทำ พฤติกรรม ทั้งในรูปแบบที่เป็นวิธีการทำมาหากิน แบบแผนการดำรงชีวิต การสังเกตจะนำไปสู่การรับรู้สรรพสิ่งในขณะที่มีความเข้าใจจากการรับรู้สรรพสิ่งนำไปสู่ความหมาย ดังนั้นการเข้าใจจึงมีความสัมพันธ์กับสัญลักษณ์ที่ถูกใช้ในเหตุการณ์นั้น ๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ของสิ่งของหรือเหตุการณ์และความหมายจากการสังเกตนั้น คือการตีความเพื่อที่จะเข้าใจความหมาย โดยอาศัยความเพื่อเข้าใจความหมายของสิ่งที่จากการสังเกตจะเป็นตัวแทนเหตุการณ์หรือสิ่งของนั้น และสุดท้ายสิ่งที่ได้จากการตีความก็คือเนื้อหาสาระที่ได้จากการสังเกต (Harbermas. 1976 : 9-10; Neuliep. 1996 : 32-33) การเรียนรู้ด้วยการสังเกตจะมีผลไปสู่ภาคปฏิบัติในแบบที่สองคือ การเรียนรู้จากผลของการกระทำ (Learning by response consequences) เมื่อสังเกตและสรุปเป็นความรู้แล้วจะมีการปรับปรนความรู้ให้มีความเหมาะสมกับตนเอง ด้วยการนำชุดความรู้ที่ได้มาทดลองทำดูซึ่งจะเป็นการทดลองใน

สถานการณ์จริง สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลจากกระทำหรือนำความรู้มาใช้เมื่อเป็นที่พอใจคือได้ความรู้ชุดใหม่ที่เหมาะสมกับตนเองก็จะสรุปรวบยอดเป็นภูมิปัญญา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาความรู้ไม่ได้มีแต่ที่เกิดขึ้นจากการทดลองในห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่มีภูมิปัญญาความรู้อีกกระแสหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นมาก่อน คือความรู้กระแสวัฒนธรรมหรือความรู้ดั้งเดิม (Traditional knowledge) ความรู้กระแสวัฒนธรรมเป็นความรู้ความสามารถ และทักษะที่สั่งสม เรียนรู้ พัฒนา และถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน โดยเกิดจากการทดลองปฏิบัติจริงในห้องทดลองทางสังคมหรือการทดลองใช้ในวิถีชีวิตจริง แล้วหาข้อสรุปเป็นชุดความรู้เพื่อถ่ายทอดสู่คนอื่น ๆ ความรู้เหล่านี้ที่ถูกค้นพบ ลองใช้ ถ่ายทอดกันมาด้วยเวลานานเป็นพันเป็นหมื่นปีจึงมีค่ายิ่ง ชุดความรู้ในสังคมประเพณีจึงเป็นมรดกทางปัญญาของมนุษย์ (Human heritage) (ประเวศ วะสี.2541:ค) “คำนิยาม” ในภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ แก่ปัญหาของชาวบ้านไทย มุลินธิภูมิปัญญา ด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาความรู้กระแสวัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นเมื่อกาลเวลาและสภาพธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปภูมิปัญญาจึงมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถดำรงอยู่กับธรรมชาติได้ กระบวนการเรียนรู้ในวิถีสังคมไทยจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ตลอดชีวิต อย่างไม่หยุดนิ่ง เกิดขึ้นด้วยตนเองหรือด้วยการเรียนรู้จากผู้อื่นและจากสิ่งแวดล้อม ลักษณะของการเรียนรู้ในแบบที่กล่าวมาช่วยให้เกิดศักยภาพมากขึ้นในการดำรงชีวิตทุกด้าน มีทักษะของการแก้ไขจัดการปัญหา กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเกิดขึ้นด้วยวิธีการหลายแบบทั้งการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำ การคิดไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยน ฯลฯ เป็นการเรียนรู้ที่ประสิทธิภาพเพราะมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพเนื้อหาที่มีความหลากหลายไม่เหมือนกัน ความสามารถ ความถนัดที่ไม่เหมือนกันของผู้เรียนผู้สอนแต่ละคน (อุทัย ดุลยเกษม.และ อรศรี งามวิทย์.2540:27-28) ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอง ความคิดและข้อเสนอเพื่อการ ศึกษาวิจัย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และด้วยระบบความสัมพันธ์ในแนวราบ หรือแบบญาติพี่น้อง วัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยจึงเกิดกระบวนการการเรียนรู้ที่ไม่มีแบบแผน การแสดงตนว่าเป็นเจ้าของความรู้จึงไม่มีการตีค่าเป็นเงินตราแต่จะเป็นในรูปแบบของการช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน กระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์จากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งจึงเป็นการแลกเปลี่ยนทางความรู้แบบไม่เป็นทางการ เมื่อได้รับความรู้แล้วบุคคลคนนั้นต้องนำไปทดลอง ปฏิบัติในสถานจริงของตนเอง สังเกตสิ่งที่เกิดเป็นผลจากการทดลองและประยุกต์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนเอง

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ความหมายของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า หัตถกรรมว่า เป็น การทำด้วยฝีมือ การช่าง

พจนานุกรมศัพท์และเทคนิคทางศิลปะของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความหมายของคำว่า ศิลปะพื้นบ้าน หรือ งานศิลปหัตถกรรม (Folk art) หรืองานประดิษฐ์ตกแต่ง ว่าเป็นงานซึ่งกระทำโดยบุคคลที่ไม่ได้รับการฝึกฝนจากโรงเรียนหรือสถาบันศิลปะ แต่ก็มีรูปแบบเชิงช่างที่ทำสืบต่อกันมาประเทศหนึ่ง ท้องถิ่นหนึ่ง อาจมีศิลปะพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นนั้น ๆ ซึ่งอาจแตกต่างไปจากที่อื่น ๆ

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หมายถึง ผลงานศิลปะที่ชาวบ้านหรือคนในกลุ่มชน ในแต่ละพื้นที่ ประดิษฐ์สร้างขึ้นตามความจำเป็น และความรู้สึกนึกเห็นของตน เพื่อตอบสนองความต้องการในด้านการดำรงชีพ และความต้องการคุณค่าด้านความงาม ผลงานที่เป็นศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หรือ ศิลปกรรมพื้นถิ่น (Local art) และหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk art) ซึ่งมีลักษณะเป็นงานช่างฝีมือหรือ ช่างศิลป์ และอาจเรียกว่าเป็นงานศิลปหัตถกรรม (Creative crafts) ทั้งนี้เพราะศิลปะพื้นบ้านที่มี ลักษณะที่ผสมผสานผลงานด้วยคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยและคุณค่าด้านการเห็น แล้วแต่จะมีความโน้มเอียงไปทางด้านใดมากน้อยเพียงใด (นโม พิสุทธิรัตนานนท์, 2539:4)

วิณะ จุฑะวิภาค (2545 : 11-12) ให้ความหมายว่า

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หมายถึง งานประณีตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือผลงานศิลปะที่ช่าง ในท้องถิ่นได้ประดิษฐ์คิดทำขึ้นตามความเห็นดีเห็นงามของตนเองเพื่อประโยชน์ใช้สอย โดยได้รับ อิทธิพลทางธรรมชาติ ลัทธิความเชื่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของสังคม โดยมีสาระสำคัญ 7 ประการดังนี้ คือ

1. งานนั้นเป็นผลงานของช่างนิรนามที่ทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน
2. มีรูปแบบง่าย ๆ และใช้วัสดุที่ทำได้ภายในท้องถิ่น
3. ผลิตขึ้นเป็นจำนวนมาก
4. มีความเป็นธรรมชาติปรากฏอยู่มากกว่าความสละสลวย
5. แสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
6. เป็นงานที่ทำด้วยมือ (Hand made)
7. ความงามของผลงานเกิดจากการฝึกฝนความเป็นมาของศิลปะพื้นบ้าน

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ (2539:29 อ้างอิงจาก นวลลออ ทิวานนท์, 2544:6) กล่าวถึงความหมายคำว่า หัตถกรรมว่า

เป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็นชาวบ้านหรือชนบท แต่ต้องเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของชีวิต ประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรมของกลุ่มชน อาจสนองความเชื่อเพื่อความสุขทางจิตหรือเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในชุมชนของตน มีการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและมีลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเอง เป็นผลงานสร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือของกลุ่มคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ในลักษณะของ เครื่องมือเครื่องใช้ โดยใช้วัสดุท้องถิ่น มีรูปแบบง่าย เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันสนองความเชื่อและแสดงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้น ๆ

จากคำนิยามต่าง ๆ ที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานศิลปะที่ช่างพื้นถิ่นผลิตขึ้นมาเองสืบทอดกันมา เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยใช้มือและวัสดุในท้องถิ่น มีรูปแบบง่าย ๆ และแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทำขึ้นเพื่อใช้สอยในท้องถิ่นของตนเอง โดยได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้น ๆ

4. ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

การจัดแบ่งประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถจัดแบ่งได้หลายแนวคิด เช่น จัดแบ่งตามประเภทของการใช้สอย ซึ่งก็อาจแบ่งเป็น เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ เครื่องใช้ในการดักจับสัตว์ เครื่องใช้ในพิธีกรรม ฯลฯ จัดแบ่งตามกรรมวิธีการบวนการสร้างงาน เช่น การแกะสลัก การปั้น การจักสาน ฯลฯ จัดแบ่งตามวัสดุในการสร้างงาน เช่น งานไม้ งานกระดาษ งานหนัง ฯลฯ ซึ่งก็แล้วแต่การจัดความคิดรวบยอดของผู้แบ่งว่าจะใช้เกณฑ์ใดมาจัดแบ่ง

วิบูลย์ ลีสุวรรณ ได้แบ่งประเภทของศิลปะพื้นบ้านไว้ 10 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics) ได้แก่ ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งที่เป็นดินเผาและดินเผาแล้วเคลือบด้วยน้ำเคลือบชนิดต่าง ๆ เช่น โถง อ่าง กระถาง จาน ถ้วย เป็นต้น
2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery) ได้แก่ การทอผ้าในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งการทอผ้าไหม การทอฝ้าย และการทอผ้าชนิดอื่น ๆ เช่น การทอผ้าไหมของภาคเหนือและภาคอีสาน การทอผ้าเกาะยอ เป็นต้น
3. การแกะสลัก (Carving) ได้แก่ การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น การทำครกหินที่อ่างศิลา จังหวัดชลบุรี การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องสวน เครื่องตกแต่งอาคารของทางภาคเหนือ เป็นต้น

4. หัตถกรรมโลหะ (Metal works) ได้แก่ งานหัตถกรรมโลหะชนิดต่าง ๆ ตั้งแต่การทำเครื่องมือ เครื่องใช้ด้วยเหล็ก เช่น จอบ เสียม มีด พร้า อาวุธ และการปั้นรูปหล่อรูปเคารพ เป็นต้น

5. เครื่องจักสาน (Basketry , Mat) ได้แก่ การสานและถักภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วยไม้ไผ่ หวาย กก เชือก ป่าน ปอ กระจุต ไบลาน ไบลำเจียก ไบเตย และย่านลิเภา เป็นต้น

6. การก่อสร้าง (Architectures) ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป ตั้งแต่การสร้างอาคารบ้านเรือน และการก่อสร้างเพิงพักชั่วคราว และการก่อสร้างอาคารที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นตามความนิยมของท้องถิ่น เช่น เพิง กระต๊อบ กระโจม เก๋งนาของภาคเหนือ ถิ่นยงไร ถิ่นยงนาของภาคอีสาน และหน้าของภาคใต้ เป็นต้น

7. ภาพเขียน (Painting , Drawing) ได้แก่ งานจิตรกรรมหรือภาพเขียนระบายสี และภาพถ่ายเส้น งานประเภทนี้มักเกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เช่น ภาพพระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพในสมุดข่อย การสลัก และการระบายสีตกแต่งเครื่องใช้ต่าง ๆ

8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture and Decorating motive) ได้แก่ งานประติมากรรมทั้งหลาย เช่น การปั้นพระพุทธรูป การปั้นรูปเคารพ การปั้นตุ๊กตาต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาเสียบบาล เป็นต้น

9. การทำเครื่องกระดาษ (Paper mache) ได้แก่ การทำกระดาษพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาษสาของภาคเหนือ การทำกระดาษข่อยของภาคเหนือ เป็นต้น

10. ประเภทเบ็ดเตล็ด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่อาจจัดเข้าเป็นประเภทใดได้แน่นอน และไม่ใคร่มีทำแพร่หลาย ไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ซึ่งมีอยู่หลายชนิด เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก เกรียน ล้อเลื่อน เป็นต้น (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2527: 42-53)

วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ (2537:70-71) ได้แบ่งประเภทของศิลปะพื้นบ้าน มีรูปแบบและเอกลักษณ์แตกต่างกัน พอจะแยกได้ 4 ประเภท คือ

1. ประเภทสถาปัตยกรรม ได้แก่ การปลูกสร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น ที่พักอาศัย อาคารบ้านเรือน เรือนสำเภา เรือจ้าง เกรียน ชุ้งข้าว ศาลพระภูมิ ฯลฯ วัสดุที่ใช้ ได้แก่ ไม้ หิน ดิน โลหะต่าง ๆ มีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ วัสดุ และการใช้งานในแต่ละพื้นที่

2. ประเภทประติมากรรม ได้แก่ การปั้น การแกะสลัก สำหรับงานปั้นนั้น มีทั้งที่ใช้ดินเรียกเครื่องปั้นดินเผาสำหรับใช้ในบ้าน และเครื่องปั้นที่เกี่ยวกับความศรัทธา เช่น ช้าง ม้า พระพิมพ์ เทวดา ฯลฯ สิ่งต่างๆ นี้เป็นแบบง่ายๆ ส่วนงานแกะสลัก ได้แก่ การแกะสลักไม้สัก แกะหนังใหญ่ แกะสลักเครื่องถม แกะสลักงาช้าง ประดับมุก ฯลฯ

3. ประเภทจิตรกรรม ได้แก่ การเขียน ระบายบนผนังโบสถ์วิหาร บนกระดาน บนผ้าร่วม ลวดลายบนเครื่องเงิน สมุดข่อย ภาพตกแต่งสิ่งของเครื่องใช้ รวมทั้งการเขียนภาพระบายสีบนร่างกาย เช่น การสักร่างกาย

4. ประเภทหัตถกรรม ได้แก่ งานถักทอ งานโลหะ เครื่องประดับ งานจักสาน ได้แก่ เครื่องจักสานที่ทำขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นงานสานจากไม้ไผ่ หวาย ฯลฯ เช่น การจักสานกระจุง ตะกร้า กระจาด พัด ชะลอม เป็นต้น

งานถักทอ ได้แก่ การทอเสื่อกก ซึ่งจะเกี่ยวกับการย้อมสีและทอลวดลาย รวมทั้งงานถักทออื่นๆ ที่ใช้วัสดุต่างกันออกไป เช่น การทอผ้าฝ้าย การทอผ้าไหม การทอพรมเช็ดเท้า เป็นต้น

งานโลหะ ได้แก่ งานทอเคาะขึ้นรูป การหล่อและการเชื่อมต่อ ซึ่งมักมีความสัมพันธ์กันทั้งรูปทรงและลวดลาย เช่น เครื่องเงิน เครื่องถม รวมทั้งงานโลหะอื่นๆ เช่น มีด บาตร

งานเครื่องประดับ ได้แก่ เครื่องประดับร่างกายให้สวยงามในแต่ละพื้นบ้าน โดยเฉพาะเครื่องประดับร่างกายของผู้หญิง เช่น สร้อยคอ ลูกปัด กำไล ทั้งที่เป็นโลหะวัสดุอื่นๆ (วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ, 2537 : 70 – 71)

วิณะ อุทะวิภาต (2545 : 33 – 35) ได้แบ่งประเภทของงานศิลปะพื้นบ้านตามลักษณะของการสร้างสรรค์งานศิลปะดังนี้

1. การจักสาน (Basketery)

หมายถึงการนำวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ฟาง ใบไม้ เชือก ป่าน ปอ เถาวัลย์ ฯลฯ มาสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ไม้ไผ่เป็นวัสดุที่นิยมใช้มากที่สุด เพราะพบโดยทั่วไปในทุกภาคของประเทศไทยและราคาไม่แพงซึ่งสามารถแบ่งออกตามประโยชน์สอยได้ 4 ประเภท ดังนี้

1.1 เครื่องกสิกรรม เช่น คราด สุ่มไถ ฯลฯ

1.2 เครื่องมือจับปลา เช่น สุ่ม ลอบ กระชัง ฯลฯ

1.3 เครื่องใช้ในบ้าน เช่น กระด้ง ตะกร้า กระชอน ฯลฯ

1.4 สิ่งของเบ็ดเตล็ด เช่น เครื่องเล่น เครื่องกีฬา เครื่องใช้ เช่น หมวก จอบ เป็นต้น

2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery)

ได้แก่ การนำวัสดุต่างๆ เช่น ด้าย ไหม มาทอหรือปักเย็บเพื่อให้เกิดเนื้อหาวัตถุและเป็นลวดลายสีอันต่างๆ บนวัสดุสิ่งของทั้งแบบธรรมดาและแบบพิศดารสวยงาม เช่น ผ้าจิด ผ้ามัดหมี่ ผ้าตีนจก พรมถัก ตลอดจนการปักด้ายสีเป็นลวดลายลงบนสิ่งต่างๆ

3.การแกะสลักและฉลุ (Caving and Fret work)

หมายถึง การนำเอาวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ เขาสัตว์ งาช้าง แผ่นหนัง มาแกะสลักหรือฉลุ เฉลาให้เกิดความงามเพื่อเป็นเครื่องใช้หรือเครื่องประดับตกแต่ง เช่น กล้องไม้แกะสลัก การแกะสลักรูปสัตว์ต่างๆ ตู้ โต๊ะ หนังสือ หนังสือตลับ เป็นต้น

4. การปั้นและการเคลือบดินเผา (Pottery and Ceramica)

หมายถึง การนำดินมาปั้นให้เป็นรูปทรงตามที่ต้องการ แล้วนำไปผ่านกรรมวิธีการเผา เพื่อให้มีความแข็งแรงคงทนถาวร อาจมีการตกแต่งให้เป็นลวดลายต่าง ๆ หรือเขียนเป็นลวดลายต่าง ๆ ให้สวยงามก่อนที่จะนำไปเผา และนำไปใช้สอยหรือประดับตกแต่งต่อไป ได้แก่ ภาชนะต่าง ๆ ที่ทำด้วยดินเผา เครื่องประดับตกแต่ง เช่น เตาหุงต้ม หม้อ ขาม ดุ่ม กระถาง แจกัน ถ้วยโอช่า เป็นต้น

5. การหล่อและการทำเครื่องโลหะ (Casing and Metal)

หมายถึง การนำเอาโลหะ ได้แก่ เหล็ก เงิน ทอง นาก ทองแดง ทองเหลือง ดีบุก มาหลอมให้ร้อนจนเหลวแล้วเทลงในแม่พิมพ์ให้เกิดรูปทรงตามที่ต้องการอาจมีการตกแต่งด้วยวิธีต่าง ๆ ให้เกิดลวดลายหรือมีการสวยงามมากขึ้น นำมาทำเป็นเครื่องใช้สอยตลอดจนอาวุธต่าง ๆ เช่น ดาบ มีด จอบ สิ่ง กระจัง ขันน้ำ ฟาน ผอบ เครื่องเงิน เครื่องทอง และเครื่องถม

6. การทำเครื่องกระดาษและหนัง (Paper and Leathers)

เครื่องกระดาษหมายถึง การนำไม้หรือพืชที่มีใบยาว ประดิษฐ์เป็นแผ่นบางส่วนเครื่องหนัง คือ การนำเอาหนังสัตว์ต่าง ๆ มาทำเป็นแผ่นเพื่อใช้ในการสร้างงานต่างๆ ต่อไป เช่น เครื่องดนตรี วัว ร่ม สมุดข่อย พัด หรือซองกระดาษ ที่ใช้ในงานพิธีต่าง ๆ ธงปักเจดีย์ทราย ตุ๊ก เป็นต้น

7. การปั้นรูปและลายปั้น (Sculpture and Decoration)

หมายถึง การนำวัสดุต่าง ๆ เช่น โลหะ ดินเผา ปูน มาสร้างเป็นงานประติมากรรม เช่น การปั้นพระพุทธรูป การปั้นรูปคน สัตว์ และลวดลายต่าง ๆ เป็นต้น

8. การวาดเขียน (Painting)

หมายถึง งานจิตรกรรมทั้งหลาย เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพลายน้ำ ภาพพระบรม

9. การก่อสร้าง (Architecture)

หมายถึง งานสถาปัตยกรรมทั้งหลาย เช่น บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในภูมิภาคต่าง ๆ ตลอดจน โรง ร้าน ซึ่งเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวตามฤดูกาล หรือสิ่งก่อสร้างทางศาสนาและสิ่งก่อสร้างตามความเชื่อต่าง ๆ เช่น ภูมิจาลา โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ปรางค์ ศาล มณฑป กู่ ปราสาท ฯลฯ รวมทั้งสิ่งก่อสร้างที่มีรูปแบบพิเศษต่าง ๆ ด้วย

10. การประพันธ์ (Literature)

หมายถึง งานวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้สื่อสารถ่ายทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น นิทาน ตำนาน นิยาย สุภาษิต เพลงกล่อมเด็ก บทสวดมนต์ บทเพลง เป็นต้น ซึ่งเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีแต่โบราณและมีรูปแบบ เนื้อหา ภาษา และสำนวนโวหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

11. การดนตรีและนาฏศิลป์ (Music and Dancing)

หมายถึง เครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ เพลงและทำนองเพลง ที่ใช้บรรเลงหรือการคิด สี ดี เป่า ตามลักษณะดนตรีไทย ตลอดจนการฟ้อนรำ การแสดงละคร การเชิดหนัง กระบี่ กระบอง เป็นต้น

12. ประเภทเบ็ดเตล็ด (Others)

หมายถึง ศิลปะพื้นบ้านที่มีลักษณะคลุมเครือ ไม่สามารถจัดเข้าประเภทใดได้ หรือ มีจำนวนและมีความสำคัญน้อย เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ หุ่นกระดาษ เครื่องเงิน เครื่องประดับตกแต่งร่างกาย ขานพาทนะ (เรือ แว่น กระตะ) การละเล่น พิธีการ (พื้นบ้าน) เป็นต้น

การจัดแบ่งประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถจัดแบ่งได้หลายแนวความคิดอาจจัดแบ่งตามประเภทใช้สอยจัดแบ่งตามกรรมวิธีกระบวนการสร้างงานหรือจัดแบ่งตามวัสดุการสร้างงานซึ่งก็แล้วแต่การจัดความคิดรวบยอดของผู้แบ่งว่าจะใช้เกณฑ์ใดมาจัดแบ่ง

ปัจจัยในการเกิดของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

นวลลอ ทิวานนท์ (2544:14) กล่าวถึงปัจจัยในการเกิดของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ว่า

1. ความจำเป็นด้านการใช้สอย การทำภารกิจประจำวันของมนุษย์ตั้งแต่เช้าจรดค่ำ มีความจำเป็นต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการกิน การอยู่ การประกอบอาชีพ ต้องใช้เครื่องนุ่งห่มปกปิดร่างกายและให้เกิดความอบอุ่น ในการปรับตัวต่อสภาพอากาศ การหุงหาอาหารต้องใช้ภาชนะสำหรับหุงต้มใส่อาหารซึ่งมีทั้งข้าวและกับข้าวอันเป็นอาหารหลักเนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมของคนไทยเราเป็นวัฒนธรรมข้าว (Rice culture) เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับวัฒนธรรมข้าว ความว่า

สำหรับคนในวัฒนธรรมไทย การกินอาหารเรากล่าวว่า กินข้าวและของอย่างอื่นที่กินประกอบเราเรียกว่า กับข้าว คนในวัฒนธรรมอื่นได้แก่ จีน ญี่ปุ่น อินเดีย ชาว – มลายู และคนทั้งปวงแห่งอุษาคเนย์ก็ล้วนกินข้าวและเป็นคนที่มีวัฒนธรรมข้าว เป็นวิถีชีวิตขั้นรากฐานด้วยกันทั้งสิ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง วัฒนธรรมไทยภาคกลางและทุกภูมิภาค รวมไปถึงวัฒนธรรมประเทศเพื่อนบ้านแถบนี้ล้วนมีวัฒนธรรมข้าว (Rice culture) เป็นแม่บทแม้จะมีความคิดแตกต่างกันบ้าง

ในรายละเอียดที่เกี่ยวกับการผลิต การบริโภค ความเชื่อและพิธีกรรม แต่ในแก่นสาระแล้วทั้งคนล้านนา คนทกษิณ และคนภาคกลาง ก็ล้วนเป็นคนวัฒนธรรมข้าวร่วมกันมา ได้ตั้งสมความรู้ปรีชาญาณความเชื่อพิธีกรรม และภูมิปัญญาไว้มากในวัฒนธรรมข้าว

การผลิตสิ่งของเครื่องใช้จึงมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกินอันได้แก่ ภาชนะต่าง ๆ เช่น เตา หม้อ ไห ถ้วย จาน ชาม กระบุง หวดนึ่งข้าวเหนียว เครื่องสีข้าว ฯลฯ ในด้านการประกอบอาชีพ คือ เพาะปลูก ต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ในการช่วยทำนา ทำสวน ทำไร่ เช่น ไถ คราด แยก กระบอม กระบุง ตะกร้า เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการทำไร่ไถนา ลำเลียงพืชผล ส่วนในการดักจับสัตว์น้ำ ต้องใช้อุปกรณ์ เช่น ไซ ข้อง ลอบ ตุ่ม อีจู้ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า เพราะมนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัว การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั่นเอง

2. ทรัพยากรท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เลือกสรรสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ มาประดิษฐ์ผลงานให้ได้รูปแบบที่โดยตรงตามประโยชน์ใช้สอย เนื่องจากวัสดุแต่ละชนิดมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน การรู้จักคุณค่า คุณประโยชน์ใช้สอยของวัตถุดิบเหล่านี้เป็นความชัดเจน ความชำนาญชาญฉลาดของมนุษย์ในการเลือกใช้ทรัพยากรเหล่านี้

วัฒนธรรม จุฑะวิภาต (2545 : 13) กล่าวว่า

วัตถุหรือวัตถุดิบอยู่ใกล้ตัวมากที่สุดมาดัดแปลงสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ฉะนั้น ชุมชนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีวัตถุหรือวัตถุดิบใดก็ย่อมนำเอาสิ่งที่มีอยู่นั้นมาดัดแปลงใช้สอยก่อนสิ่งอื่น เช่น ชาวบ้านภาคเหนือมีไม้สักอุดมสมบูรณ์ จึงใช้ไม้สักปลูกสร้างเรือนทำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดไป จนถึงทำหม้อข้าวหนึ่งในครัวไฟ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีการนำมาประดิษฐ์เป็นงานหัตถกรรม เช่น ดิน เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในทุกพื้นที่ บางแหล่งที่มีดินคุณภาพดี ชาวบ้านก็นิยมนำมาเผาเป็นภาชนะใช้หุงหาอาหาร ใส่อาหาร ตลอดจนเครื่องใช้อื่น ๆ แหล่งที่มีดินดีและแหล่งการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เช่น ที่บ้านด่านเกวียน อำเภอ โขกชัย จังหวัด นครราชสีมา เครื่องปั้นดินเผาที่มีเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ฯลฯ

ไม้ไผ่มีอยู่ทั่วไปในประเทศไทย ไม้ไผ่ที่นำมาใช้ได้แก่ ไม้ไผ่สีสุก ไม้ตง ไม้ป่านานาชนิด เป็นวัตถุดิบที่หาง่าย ประดิษฐ์กรรมจากไม้ไผ่ ที่พบเห็นทั่วทุกภูมิภาคคือ การทำเครื่องจักสานเป็นเครื่องใช้ ในการดักจับสัตว์น้ำและเครื่องใช้ทั่ว ๆ ไป

3. สภาพภูมิประเทศสภาพภูมิอากาศ มโน พิสุทธิรัตนานนท์ (2539:12) กล่าวถึงสภาพภูมิประเทศกับการแก้ปัญหาของชาวบ้านกับการสร้างงานหัตถกรรมไว้ดังนี้

ลักษณะภูมิประเทศและลมฟ้าอากาศ เป็นมูลเหตุสำคัญอย่างหนึ่ง ทำให้คนพื้นบ้านพื้นเมืองต้องปรับตัวให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ในสภาพดังกล่าว ภูมิประเทศอาจมีลักษณะเป็นป่า เขา ทะเล ที่ราบลุ่มน้ำ มีพืชพรรณธัญหารการปรับตัวให้อยู่ในสภาพการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศตามฤดูกาล จึงปรากฏออกมาในการคิดค้นประดิษฐ์สร้าง เช่น บ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องมือ เครื่องใช้เพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ และการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนเครื่องปกป้องกันความร้อนหนาว ฯลฯ งานศิลปะพื้นบ้าน หรืองานศิลปหัตถกรรม ยังสะท้อนถึงความพอใจซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศและลมฟ้าอากาศด้วย

นวลลอ ทิวานนท์ (2544:16) กล่าวว่า

หากพิจารณาให้ดีแล้ว จึงเห็นว่าสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สามารถกำหนดรูปแบบสิ่งของเครื่องใช้หรือแม้กระทั่งบ้านเรือนได้ เช่น กลุ่มชนที่ทำนาตามไหล่เขา บนที่เนินสูง การสร้างเรือนพักอาศัยบริเวณนั้น ๆ มักสร้างเรือนที่มีลักษณะเตี้ยได้ทุนต่ำ เพราะตั้งอยู่บนที่สูงมีลมและฝนแรง จำเป็นต้องสร้างให้ต่ำเตี้ยเพื่อหลบลม ส่วนเรือนพักอาศัยที่อยู่ของชาวบ้านที่อยู่ตามที่ราบลุ่มมักสร้างทรงสูง ได้ทุนสูง เพื่อหนีน้ำในฤดูฝน ตลอดจนสามารถในการเลี้ยงสัตว์ ที่ใช้เป็นแรงงานและใช้เป็นอาหารและใช้ได้ทุนทำกิจกรรมอื่น เช่น ทอผ้า ดำข้าว เป็นต้น

4. สภาพทางวัฒนธรรม นวลลอ ทิวานนท์ (2544:16) กล่าวว่า

วัฒนธรรมแต่ละกลุ่มชนที่สืบทอดต่อกันมาเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นการอยู่ร่วมกันโดยมีสิ่งที่มีสมาชิกในสังคมหรือท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติ ในแนวทางเดียวกันตั้งแต่การดำรงชีวิต กิจกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับวิถีชีวิต ซึ่งเกิดเป็นวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น การประกอบพิธีเกี่ยวกับการเกิด การบวช การแต่งงาน การตาย หรือแม้กระทั่งประเพณีที่เกี่ยวข้องด้วยการทำกิจกรรม เช่น การทำขวัญข้าว การขอฝน ฯลฯ การมีประเพณีเกิดขึ้นต้องเกี่ยวข้องกับบรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ ที่อาจใช้ร่วมกับสิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวันหรือ เป็นของที่ทำขึ้นเป็นพิเศษกว่า ประเพณีก็นอกเหนือจากที่ใช้กันทั่วไป

วันนะ จุฑะวิภาต (2545:16-17) กล่าวถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นมูลเหตุหนึ่งในการปรับปรุงงานหัตถกรรมพื้นบ้านว่า

ในสังคมชนบทยังมีสิ่งที่สมาชิกในสังคมยอมรับนับถือปฏิบัติต่าง ๆ กันออกไปที่เรียกว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การทำบุญตักบาตรและการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดแก่เจ็บตาย ในวันนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ กิจกรรมเหล่านี้มีส่วนอย่างสำคัญในการปรับปรุงงานศิลปะพื้นบ้าน ซึ่งแต่เดิมมุ่งเพียงประโยชน์ใช้สอยให้มีความก้าวหน้าขึ้น เพราะสิ่งใช้สอยต้องเกี่ยวเนื่องพิธีกรรมหรือเกี่ยวเนื่องกับคนหมู่มากจะต้องมีการปรับปรุงให้ประณีตงดงาม เพื่อสนองความต้องการด้านจิตใจอีกด้วย ที่เห็นได้ทั่วไปคือ ผ้าถุง เมื่อจะนุ่งห่มไปทำบุญที่วัด หรือไปในงานพิธี จะต้องพินิจพิเคราะห์ในที่ประณีตงดงามกว่าชิ้นที่นุ่งห่มไปทำงานในไร่นา เครื่องหาคอนเมื่อจะต้องหาคอนสิ่งของไปทำบุญที่วัด ย่อมจะต้องประณีตงดงามกว่าเครื่องหาคอนที่ใช้ลำเลียงพืชผักไปตลาด งานศิลปะพื้นบ้านได้เปลี่ยนสภาพไปเป็นงานศิลปะหรืองานวิจิตรศิลป์ก็ด้วยกรณีดังกล่าว

5. คติความเชื่อ นวลลอ ทิวานนท์ (2544:18-20) กล่าวว่า

คติความเชื่อของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่น จะมีลักษณะแตกต่างกันไป โดยมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งจะมีผลต่อการปฏิบัติและการออกแบบสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ หรือใช้ในชีวิตประจำวัน คติความเชื่อมีหลากหลาย เช่น คติความเชื่อเกี่ยวกับการกินอยู่ประจำวันในครัวเรือน ซึ่งเป็นข้อยึดถือ เป็นต้นว่า การจำแนกสิ่งที่สูง-ต่ำในร่างกาย ถือว่าศีรษะเป็นของสูงจะไม่ให้ผู้ใดมาข้ามกราบ หรือกระทำใด ๆ เกี่ยวกับศีรษะ โดยเฉพาะผู้ที่เป็เด็กหรืออาวุโสน้อยกว่าและขณะเดียวกันตั้งแต่เอวถึงเท้า จะถือว่าเป็นอวัยวะเบื้องต่ำ เครื่องมือเครื่องนุ่งห่มที่เกี่ยวกับอวัยวะส่วนล่าง จะไม่นำมาปะปนกับอวัยวะเบื้องสูง เพราะมีคติความเชื่อว่าจะไม่เป็นมงคลแก่ตัว จนบางครั้งถือว่าเป็นข้อห้ามไปเลยก็มีดังที่เราสังเกตเห็นได้จากวัตถุหรือเครื่องใช้ที่มีรูปทรงเหมือนกันก็จะทำเครื่องหมายเอาไว้ให้เป็นที่สังเกตได้ เช่น ที่นอน เสื้อ ที่ใช้ปูที่นอน หรือแม้แต่ผ้าห่มที่ชาวบ้านเป็นผู้ทำขึ้นก็มักจะมีปู สำหรับเป็นเครื่องหมายเอาไว้ เพื่อที่ว่าเวลานำไปใช้ในการปูนอนหรือห่มคลุมร่างกายก็จะใช้ได้ถูกต้องทิศทาง ไม่ปะปนกันว่าส่วนใดหรือด้านใดใช้เป็นหัวนอน ส่วนใดใช้เป็นปลายเท้า เป็นต้น ในบางท้องถิ่นซึ่งมีการทอผ้าเป็นลวดลายต่าง ๆ ก็ยังมีการแยกประเภทของลวดลาย เพื่อใช้เฉพาะในส่วนเบื้องสูงต่ำของร่างกายก็มี โดยการนำเอาไปใช้ก็จะไม่มีการปะปนกัน เช่น ผ้าที่ทอด้วย ลายขีด ของภาคอีสาน จะใช้เฉพาะเบื้องสูง ทำเป็นลายหน้าหมอนจีด ที่ใช้สำหรับหนุนศีรษะ หรือลวดลายที่ทอเป็นแถบสำหรับใช้ต่อเป็นดินชั้นก็จะใช้เฉพาะส่วนที่เป็นดินหรือเชิงขึ้นเท่านั้น หรือแม้แต่ลวดลายประเภทตีนจกของลาวพวนก็เช่นเดียวกัน จะไม่มีการนำไปใช้ในลักษณะอื่นหรือส่วนเบื้องสูงของร่างกายเด็ดขาด ซึ่งหากนำมาใช้แล้วก็จะถือว่าไม่เป็นมงคลกับผู้ใช้เอง นอกจากความเชื่อในดังกล่าวแล้วยังมีความเชื่อเรื่องของผี เทวดา ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ความเชื่อในเรื่องผีเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์ การนับถือผีจึงเกิดขึ้น

พร้อมกับการแสดงออกในสิ่งที่เป็นรูปธรรมด้วยการเคารพธรรมชาติ ที่สามารถบันดาลทั้งความสุข ความทุกข์

คติความเชื่อที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจึงมีผลต่อการสร้างสรรค์ประดิษฐ์เครื่องใช้ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเป็นมงคลมีความสุข ขจัดความทุกข์ยาก หรือคาดคะเนว่าน่าจะเกิดจากผีหรือสิ่งไม่มีตัวตน ดังที่คนในหลาย ๆ ท้องถิ่นได้มีการประกอบพิธีกรรม เช่น ในภาคอีสาน การทำบั้งไฟเพื่ออุทิศบูชาพระยาแถนและขอฝนตามคติความเชื่อนั้น จะพบว่าได้มีการให้ความสำคัญกับบั้งไฟ ที่ขึ้นด้วยการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม และบ่อยครั้งก็ยังได้มีการประกวดแข่งขันแพ้แพกัน อย่างเอิกเกริก ในระหว่างแต่ละหมู่บ้าน ประหนึ่งว่าเก็บความงามเหล่านั้นเอาไว้ชื่นชม ไม่ได้นำไปจุดให้ลอยลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า และสลายตัวไปในที่สุด ซึ่งการที่ได้ลงทุนลงแรงทำเช่นนี้ก็ต่อเนื่องมาจากศรัทธาและความเชื่อของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ นั่นเอง

หัตถกรรมพื้นบ้านกับวิถีชีวิตของคนไทย

นวลลออ ทินานนท์ (2544:20-24) กล่าวว่า

งานหัตถกรรมพื้นบ้านเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นสังคมเกษตร มีลักษณะเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียงฯ นั่นคือเป็นผู้ผลิตโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำขึ้นให้เพียงพอต่อการใช้สอยในครัวเรือน ในชุมชน มีการสั่งสมและสืบสานความรู้ความสามารถอันเป็นภูมิปัญญา สืบต่อกันมา ทั้งนี้เป็นการเรียนรู้ที่ใช้สติปัญญาปรับเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้อำนวยความสะดวกตามอัธยาศัย งานหัตถกรรมจึงมีบทบาทต่อวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การดำรงชีวิต งานหัตถกรรมมีบทบาทในการดำรงชีวิตประจำวัน ในเรื่องของเครื่องมือเครื่องใช้ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตประจำวันตลอดจนทุกช่วงเวลา ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งช่วงเวลาการพักผ่อนนอนหลับ แนวคิดในการสร้างงานหัตถกรรมของมนุษย์ เป็นสิ่งบ่งบอกภูมิปัญญาของมนุษย์ที่มีมาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและปัญญาของมนุษย์ที่พัฒนาก้าวหน้าเรื่อยมาเป็นลำดับ จากยุคที่มนุษย์นำหินมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เช่นนำหินที่มีขนาดพอเหมาะมือมาทุบผลไม้ ต่อมานำหินมาแกะเจาะให้แหลมและมีความคม เพื่อใช้ให้สะดวกยิ่งขึ้น

2. การทำมาหากิน วิธีการทำมาหากินของคนไทยเป็นการผลิตแบบพอเพียงฯ พึ่งพาธรรมชาติ ชาวบ้านหาอาหารจากธรรมชาติโดยตรง ปลูกข้าวโดยพึ่งพาน้ำฝน ใช้แรงงานของคนในการทำนา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา เป็นสิ่งที่ผลิตขึ้นเองในแต่ละท้องถิ่น เช่น เครื่องมือที่ใช้ก่อนการดำนา ได้แก่ คันไถ คราด จอบ เสียม โขงโลง ไม้กระทุ้ง เครื่องมือเก็บเกี่ยวข้าว ได้แก่ เกี้ยว การนวดข้าวและสีข้าว เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ คันหลาว ไม้ฟาดข้าวหรือค้อนฟาดข้าว พัดหรือวี ขอบาย นอกจากเครื่องมือหลักเหล่านี้แล้วยังมีอุปกรณ์อื่น ๆ อีก ได้แก่ สีข้าว กระด้ง กระบุง สีฟัด พลั่ว ไม้

ลากข้าว หมวก กระจับปี่ เป็นต้น การจับปลาใช้วิธีง่าย ๆ เครื่องมือดักจับสัตว์ เช่น ลอบ ไซ อีจู้ คุ้ม สุ่ม จั่น เบ็ด ข้อง เป็นต้น ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงลักษณะนิสัยของสัตว์น้ำ ลักษณะภูมิประเทศ จึงทำให้เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำมีหลายชนิด การใช้ขึ้นอยู่กับชนิดของปลาและภูมิประเทศนั้น ๆ เครื่องมือดักจับปลา สะท้อนให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ชาวบ้านที่อยู่อาศัยใกล้ชายป่าก็อาจหาอาหารด้วยการล่าสัตว์ ซึ่งมีทั้งสัตว์ใหญ่ประเภท เก้ง กวาง หมูป่า และสัตว์ประเภท กระต่าย ตุ่น เม่น ตลอดจนสัตว์ปีก สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เครื่องมือดักจับสัตว์เหล่านี้ มักจะทำจากวัสดุในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ เถาวัลย์ หวาย กะลา ก้อนหิน การทำมาหากินของชาวบ้านจึงต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นสิ่งที่ช่วยเหลือในการปรับตัวให้สัมพันธ์พึ่งพากับธรรมชาติในท้องถิ่น ด้วยการใช้ภูมิปัญญาเหล่านี้ นอกจากเป็นประติมากรรมแล้วยังเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงการบริโภคที่ดำเนินไปอย่างอะลุ่มอล่วยกับสภาพแวดล้อม เป็นกลไกรักษาความสมดุลธรรมชาติได้อย่างแบบกลมกลืน

วัดนะ ฐาภิวิภาต (2545 : 28) กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างงานหัตถกรรมในด้านที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของบุคคลว่า

งานศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่ย่อมมีหน้าที่ในทางประโยชน์ใช้สอย และให้อิทธิพลต่าง ๆ ของมนุษย์ ได้แก่ การนั่ง นอน ยืน เดิน และการกินอยู่หลับนอน เร็วสะดวกขึ้น สิ่งใช้สอยจึงจำเป็นตลอดเวลาทุกสถานที่ เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และแม้ว่าตามความเป็นจริง ภาชนะใช้สอย เช่น หม้อหุงข้าวต้มหรือจานใส่อาหารนั้นกินเข้าไปไม่ได้เหมือนอาหาร แต่ก็เป็นส่วนประกอบอย่างสำคัญที่จะทำให้การกินอาหารสะดวกขึ้น ถ้าปราศจากหม้อหุงข้าวและจานชามใส่ อาหารแล้ว เราจะกินอาหารอย่างสะดวกและปกติไม่ได้เลย เป็นต้น ในชีวิตประจำวันของมนุษย์เรานั้น อาจจะขาดศิลปอันเป็นสิ่งสนองความต้องการทางร่างกายไม่ได้เป็นอันขาด งานหัตถกรรมสร้างสรรค์สิ่งใช้สอยจึงเกิดขึ้นก่อนศิลปะและมักมีการคลี่คลายมาตลอด ควบคู่กับวิวัฒนาการด้านอื่น ๆ ของมนุษย์

งานหัตถกรรมจึงมีบทบาทต่อวิถีในการดำรงชีพของมนุษย์ในฐานะที่ตอบสนองความต้องการด้านการใช้สอย นอกจากมนุษย์จะเรียนรู้คุณสมบัติของวัสดุในการผลิต ก็ยังได้เรียนรู้การพัฒนาการผลิต ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาหัตถกรรมมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นตามสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบทางสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย

(นวลลออ ทินานนท์ , 2544:21)

วิถีชีวิตของคนไทยต้องดำรงชีวิต โดยพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้แทบทุกกิจกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของงานหัตถกรรมที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน กล่าวได้ว่า งานหัตถกรรมมี

ความสำคัญกับชีวิตคนไทยในด้านการใช้สอยเพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิตเป็นอันดับแรก เห็นได้จากเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตข้าวปลายอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน ในความเป็นสังคมเกษตร ที่ชาวบ้านต้องพึ่งพาอาศัยแรงงานคนละธรรมชาติ เป็นการปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน

3. คติความเชื่อ งานหัตถกรรมพื้นบ้านมีบทบาทในด้านจิตใจ ในเรื่องของคติความเชื่อที่ปลูกฝังถ่ายทอดกันมา คติความเชื่อแต่ละท้องถิ่นอาจมีความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้น ๆ งานศิลปหัตถกรรมที่ตอบสนองทางด้านคติความเชื่อมีหลายด้าน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ความเชื่อด้านประเพณีและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่แล้วความเชื่อเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับผี วิญญาณ สิ่งที่ไม่มีความเห็น ซึ่งเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติ หากไม่เคารพ ทำไม่ดีก็จะเกิดความอัปมงคลหรือทำให้มีภัยพิบัติ หากเคารพเชื่อถือนำมาปฏิบัติทำพิธีบวงสรวงหรือทำตามข้อปฏิบัติก็จะช่วยเหลือคุ้มครองป้องกันอันตรายต่างๆ ให้ ความเชื่อและพิธีกรรมจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการทำนาหาคินของชาวบ้าน เช่น ในการทำนาแต่ละพื้นที่จะคล้ายคลึงกัน แม้ว่าจะล่วงเข้าฤดูกาลทำนามาแล้วแต่ฝนยังไม่ตก ต้องมีการขอฝนจากเทวดา ในภาคอีสานจะมีพิธีบุญบังไฟ ภาคกลางมีพิธีแห่นางแมว ภาคเหนือจะมีพิธีแห่ฝนแสนห่า การบวงสรวงผีเสื้อบ้านผีเสื้อเมือง ผีขุนน้ำและผีทุ่งนาป่าเขา ตลอดจนระยะฤดูกาลทำนา ชาวนาทุกภูมิภาคจะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมต่างๆ เหล่านี้ เชื่อในการที่จะทำให้การทำงานปีนั้นได้ผลสมดังใจ

มนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เชื่อว่า ขวานหินที่ทำขึ้นใช้ฆ่าผลไม้ ขุดดินหาหัวพืชที่มีอยู่ในดินนั้น เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงชีวิต ดังนั้น เมื่อมีคนตาย จึงต้องใส่ขวานหินลงไปในหลุมฝังศพเพื่อให้ผู้ตายนำติดตัวไปให้ใช้ในโลกลงหน้า (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ 2544 : 17-18) ดังจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยจะมีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และมีการตอบสนองความเชื่อเหล่านั้นด้วยการทำพิธี ซึ่งจะต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการทำพิธีดังกล่าวแทบทุกความเชื่อ การสร้างงานหัตถกรรมในส่วนนี้จึงสะท้อนความผูกพันระหว่างมนุษย์กับระบบความเชื่อได้เป็นอย่างดี (นวลลออ ทินานนท์ 2544 : 24)

วัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ในการดำรงอยู่ของชุมชนชนบทไทย สภาพของความเป็นชุมชนมีความหมายมากกว่าการบอกว่าชุมชน คือ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ปัจเจกบุคคลมาอยู่ร่วมกัน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าชุมชนมิใช่เป็นเพียงผลรวมของปัจเจกบุคคลที่มาอยู่ร่วมกันแต่เพียงอย่างเดียว แต่ปัจเจกบุคคลได้สร้างสายสัมพันธ์โดยได้วางหลักการ เงื่อนไข กติกา ซึ่งเรียกโดยรวมว่าระเบียบบรรทัดฐาน (Normative order) ของการอยู่ร่วมกัน รวมทั้งการสร้างระบบการจัดสรรอำนาจและเอกสิทธิ์ในการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นวัตถุและที่ไม่ใช่วัตถุ ชุมชนจึงมิใช่เพียงพื้นที่ที่คนมาติดต่อสัมพันธ์กันเท่านั้นแต่ยังมีการสร้างอุดมการณ์ ความคิด ความเชื่อ กฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน เพื่อนำมาซึ่งความสามารถในการสนองตอบความต้องการในชีวิตประจำวันและการแก้ปัญหาร่วมกัน ภายในชุมชนมีการจัดระเบียบของกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นหลัก (Self sufficient) และสามารถดำรงรักษาหน้าที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันและช่วยให้สมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ (Self-contained) (นภาพรณี หะวานนท์.2543: 9-10) สาระสำคัญของความเป็นชุมชนในมุมมองข้างต้นจึงมิใช่สิ่งที่เป็นอาณาเขตที่อธิบายจากการรวมกลุ่มของคน แต่ความเป็นชุมชนจะให้ความสำคัญกับชีวิตประจำวันของคนในชุมชนที่ต้องการอยู่ร่วมกับคนอื่น นั่นคือ ความเป็นชุมชนจะต้องมองที่ระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มคน (Social interaction) แบบแผนการดำเนินชีวิต ค่านิยมทางสังคม ระบบความเชื่อต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่วิถีการดำรงอยู่ร่วมกัน

วิถีการดำรงอยู่ของชุมชนภายใต้ระบบความหมาย

การอธิบายเพื่อทำความเข้าใจวิถีการดำรงอยู่ของคนในชุมชนชนบทไทย เราจึงมักมองผ่านระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์หรือการสื่อสารกัน ระบบความหมายจึงเป็นศูนย์กลางสำคัญในการทำความเข้าใจกฎเกณฑ์ กติกา จารีต ปฏิบัติที่เป็นกรอบทางความคิดในการแสดงพฤติกรรมระหว่างกัน ดังนั้นการที่สมาชิกในชุมชนสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้มแข็งจึงเป็นเพราะเกิดความเข้าใจระบบความหมายที่ใช้ปฏิสัมพันธ์กัน การที่จะดำรงอยู่ร่วมกันได้นั้นสมาชิกในชุมชนจะต้องเข้าใจยอมรับ และเชื่อถือในระบบความหมายซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ กติกาที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบแผนในระบบความสัมพันธ์ของการดำรงอยู่ร่วมกันการที่ชุมชนดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมาเป็นเวลาช้านานเป็นผลมาจากการที่ชุมชนมีแบบแผนทางวัฒนธรรมตาม

กรอบของสังคมประเพณี (Traditional society) และมีวิธีการการผลิตเพื่อยังชีพภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการพึ่งพาอย่างมีดุลยภาพทั้งระหว่างคนในชุมชนและคนกับธรรมชาติแวดล้อม ภายใต้รากฐานของระบบความคิดหรือภูมิปัญญาที่เข้มแข็งและใช้ภูมิปัญญาในวิธีการดำเนินชีวิตอย่างไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ภูมิปัญญาในวิถีสังคมไทยจึงเป็นภูมิปัญญาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับธรรมชาติ ทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างระบบนิเวศกับมนุษย์กิจกรรมการผลิตอยู่ภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและครอบครัว ด้วยเทคโนโลยีที่ไม่ซับซ้อน เป้าหมายของการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคในครัวเรือนและการแลกเปลี่ยนในชุมชน ซึ่งเป็นวิธีการผลิตเพื่อสนองความต้องการบริโภคที่เป็นประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก วิธีการผลิตในสังคมประเพณีจึงไม่เคร่งครัดในเรื่องเวลาและการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน ระบบการทำงานจะยึดระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและครอบครัว วิธีการผลิตในระบบความสัมพันธ์ทางสังคมข้างต้นทำให้แบบแผนทางวัฒนธรรมในสังคมชนบทไทยเป็นเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทร การร่วมมือร่วมแรงในการทำงาน ความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และการเคารพในความอาวุโสแบบแผนทางวัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นบ่อเกิดของโครงสร้างทางสังคมที่มีดุลยภาพและเป็นเอกภาพ ทำให้สมาชิกในชุมชนดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

ภาพแสดงความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชุมชน

ความหมายทางวัฒนธรรมจะสะท้อนโลกทัศน์และเจตจำนงของผู้สร้าง ภาพความเป็นชุมชน คือ การมีจุดร่วมทางความคิด ความหมายที่ถูกสร้างขึ้นในวัฒนธรรมชุมชนก็จะสนองตอบเป้าประสงค์นั้น จากฐานความคิดในวิธีการดำรงอยู่ของคนมิได้ตั้งอยู่บนความว่างเปล่าโดยปราศจากการเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งอื่น ๆ แต่ในความเป็นจริงมีการปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม กับบริบททางสังคมที่ล้อมรอบตัวมนุษย์ ดังนั้นกระบวนการแลกเปลี่ยนความหมาย (Shared meaning) ระหว่างกันจึงเป็นการสื่อความหมายบนโครงข่ายของระบบความหมาย การสร้างความหมายทางวัฒนธรรมจึงเป็นกุศโลบายที่แยบยลในการหล่อหลอมความคิดของสมาชิกในชุมชนให้เกิดความสอดคล้องกันทางความคิด (Common ideas) เพื่อให้เกิดเป็นแกนกลางในการยึดโยงร้อยรัดคนทุกคนในสังคมให้มีจุดร่วมทางความคิด

ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชุมชนชนบทไทยอาจแบ่งได้เป็นสามประเด็นหลักดังนี้

ประเด็นแรก ความหมายที่สื่อถึงวิถีชีวิต ความหมายทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงภาพของวัฒนธรรมชุมชนจะสะท้อนวิถีการดำรงอยู่ในสังคมไทย การปฏิสัมพันธ์และเชื่อมโยงนี้มนุษย์จะสร้างระบบความหมาย (Meanings) และในวิถีการดำรงอยู่จะกระทำหรือปฏิบัติการสิ่งต่าง ๆ ผ่าน

ระบบความหมาย กล่าวคือ การที่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในระบบสังคมได้นั้น (Social system) เป็นเพราะสามารถตีความหรือเข้าใจ (Make sense) สิ่งต่าง ๆ ไปในทิศทางเดียวกัน ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยจะสะท้อนวิถีชีวิต ความเป็นสังคมเกษตรกรรมที่มีวิถีการผลิตเพื่อยังชีพอย่างผูกพันกับธรรมชาติทำให้เกิดภาวะสมดุลระหว่างระบบนิเวศกับมนุษย์ และจากการที่สังคมไทยดั้งเดิมมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายทำให้ระบบความสัมพันธ์สังคมจะเป็นแบบเครือญาติ วิธีการดำรงอยู่จึงเป็นเรื่องของการช่วยเหลือเกื้อกูลเอื้ออาทรระหว่างกัน ทั้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติ ความหมายทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยจึงเกิดขึ้นภายใต้ระบบความคิดที่เป็นความงดงาม เป็นสังคมที่มีดุลยภาพและเป็นเอกภาพ

ประเด็นที่สอง ความหมายที่สื่อแสดงภาพระบบคุณค่า ความหมายทางวัฒนธรรมจะสะท้อนภาพระบบคุณค่าที่แสดงถึงความเชื่อและค่านิยมที่เราใช้ยึดเหนี่ยวมาทางชีวิตนัยยะของระบบคุณค่าจะเป็นเรื่องของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์โดยจะแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและธรรมชาติ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2548 : 103) ความหมายที่เป็นระบบคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยจะสะท้อนภาพความเป็นสังคมประเพณี (Traditional society) ด้วยเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลัง คือ การสร้างกฎเกณฑ์ กติกาเพื่อกำกับการแสดงพฤติกรรมของสมาชิก ความหมายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนี้จะอยู่ในรูปของภูมิปัญญาความรู้ ศีลธรรม แบบแผนปฏิบัติตามกาลเทศะ การช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทรระหว่างกัน เพื่อให้เกิดการสอดคล้องกันในระบบความคิดเพื่อนำมาซึ่งการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข

ประเด็นที่สาม ความหมายที่สื่อแสดงขอบเขตความรับผิดชอบ ความหมายทางวัฒนธรรมจะสะท้อนขอบเขตอำนาจหน้าที่ของความรับผิดชอบในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งจะแสดงถึงตำแหน่งแห่งหนของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในกระบวนการทางวัฒนธรรม นัยยะของความหมายทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดแสดงขอบเขตความรับผิดชอบจึงเป็นเรื่องของการเกิดขึ้นของระบบความหมายเพื่อควบคุม กำกับ สร้างกฎเกณฑ์ให้เราเข้าใจถึงขอบเขตของอำนาจที่จัดกระทำในกระบวนการสร้างความหมายวัฒนธรรม ขอบเขตความรับผิดชอบในการสร้างความหมายทางวัฒนธรรมมักให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางเพศที่เป็นลักษณะทางกายภาพ การสร้างความหมายจะกำหนดขอบเขตอำนาจในระบบความคิดเราว่าพื้นที่ใดเป็นขอบเขตอำนาจในการถ่ายทอดพื้นที่ทางสังคมของเพศหญิง ขอบเขตใดเป็นพื้นที่ของเพศชาย เช่น เพศชายทำหน้าที่ในการสร้างเครื่องมือในการทอ เพศหญิงจะเป็นผู้ถักทอผืนผ้า

ความหมายที่สื่อผ่านกระบวนการถักทอและผืนผ้าจะเกิดขึ้นอย่างมีเป้าหมายเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในสังคม นั่นคือ ความหมายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้เจตจำนงของผู้สร้าง

ดังนั้นการที่เรารับรู้ความหมายเชิงคุณค่าของสินค้าจากที่แสดงถึงเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ชนชั้นทางสังคม ฐานะตำแหน่งของผู้ใช้ ความเชื่อมั่นศรัทธาในบวรพระพุทธศาสนาและอื่น ๆ นั้นล้วนเกิดจากเจตจำนงของของอุดมการณ์ที่สร้างระบบความคิดที่เป็นความหมายเชิงคุณค่าให้กับการรับรู้ของเรา เมื่อมีเรามีระบบความคิดในความหมายนั้นแล้ว เราจึงรับรู้ความหมายเสมือนหนึ่งว่าเกิดจากสามัญสำนึกโดยจะมองไม่เห็นเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังและไม่ตั้งคำถามกับที่มาของความหมาย ดังนั้นในการอธิบายวิธีการดำรงอยู่ของคนที่สามารถแสดงพฤติกรรมและเข้าใจความหมายสิ่งต่าง ๆ หรือมีสำนึกว่าอะไรเป็นอะไรนั้น เกิดขึ้นจากเจตจำนงที่อยู่เบื้องหลังของระบบความหมายซึ่งจะแทรกซึมอยู่ในกระบวนการคิด ความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ จนดูเลเสมือนว่าเป็นสัจจะ (Truth) ที่เกิดจากสามัญสำนึก (Commonsense) จึงอาจกล่าวได้ว่าอุดมการณ์เป็นเรื่องของระบบความคิด ความหมาย และการสร้างความจริงให้เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป (Universal truths) ซึ่งเป็นเสมือนแผนที่ของความหมาย (Map of meaning) ภายใตเจตจำนง อุดมการณ์จึงมิใช่เป็นสิ่งที่แยกออกจากวิถีชีวิตของเรา แต่กลับเป็นสิ่งที่ฝังตรึงอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยเป็นเงื่อนไขของวัตรปฏิบัติหรือกรอบในการแสดงพฤติกรรมของผู้คนที่ไม่แตกต่างจากหลักศีลธรรมในความเชื่อทางศาสนา ดังนั้นอำนาจของอุดมการณ์ (Ideological power) จึงเป็นเจตจำนงของการติดตั้งแผนที่ความคิด (Conceptual map) เพื่อสร้างสามัญสำนึกหรือระบบการคิดให้เป็นไปในทิศทางที่ต้องการ

การสืบทอดภูมิปัญญาเพื่อการผลิตซ้ำความหมายทางวัฒนธรรมของชุมชน

ภูมิปัญญาผ้าจกนับเป็นประดิษฐ์กรรมทางวัฒนธรรมที่คนชุมชนสร้างสรรค์ สืบทอดด้วยการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าความเป็นสังคมหรือการแสดงถึงความเป็นกลุ่มสังคมของมนุษย์นั้นเกิดจากการที่กลุ่มคนสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเหมือนกันทางวัฒนธรรมนี้เองจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการยอมรับความเป็นกลุ่มสังคมเดียวกันของกลุ่มคนหรือสัญลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) ภูมิปัญญาผ้าจกจึงเป็นวัตถุวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่เพื่อรักษาความเป็นนามธรรมในส่วนของความเชื่อ ระบบคุณค่าหรือค่านิยม ที่จะเป็นตัวเกาะเกี่ยวร้อยรัดระบบความคิดให้มีความเป็นสังคมนั้น ๆ ดำรงอยู่ ภูมิปัญญาผ้าจกเป็นวัฒนธรรมที่มีการเรียนรู้และถ่ายทอดเอกลักษณ์สรรพสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ (Culture is learned.) และถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรม (Enculturation) เมื่อเรียนรู้และปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอก็จะเป็นความ

เคยชิน ซึ่งก็คือภูมิปัญญาผ้าจากถูกฝังตรึงอยู่ภายใต้จิตสำนึกในรูประเบียบ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ตลอดจนระบบแลกเปลี่ยนความหมายระหว่างกันของคนในชุมชน

พื้นฐานของกระบวนการการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนชนบทไทยเป็นการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตรงและการสังเกตจากผู้อื่น ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ แบบแรก เป็นการเรียนรู้จากการสังเกต (Observational learning) จะพบว่าในการสั่งสมทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาความรู้ทั้งหมดในสังคมไทยโดยเฉพาะสังคมในชนบทจะใช้รูปแบบการเรียนรู้นี้เป็นเบื้องต้น การสังเกตจะสังเกตความเปลี่ยนแปลงจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวของสิ่งที่เขาเหล่านั้นได้รับประสบอยู่ ซึ่งอาจจะเป็นการสังเกตดูการกระทำ พฤติกรรม ทั้งในรูปแบบที่เป็นวิธีการทำมาหากิน แบบแผนการดำรงชีวิต การสังเกตจะนำไปสู่การรับรู้สรรพสิ่งในขณะที่มีความเข้าใจจากการรับรู้สรรพสิ่งนำไปสู่ความหมาย ดังนั้นการเข้าใจจึงมีความสัมพันธ์กับสัญลักษณ์ที่ถูกใช้ในเหตุการณ์นั้น ๆ ในความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ของสิ่งของหรือเหตุการณ์ และความหมายจากการสังเกตนั้น คือการตีความเพื่อที่จะเข้าใจความหมาย โดยการตีความเพื่อเข้าใจความหมายของสิ่งที่จากการสังเกตจะเป็นตัวแทนเหตุการณ์หรือสิ่งของนั้น และสุดท้ายสิ่งที่ได้จากการตีความก็คือเนื้อหาสาระที่ได้จากการสังเกต การเรียนรู้ด้วยการสังเกตจะมีผลไปสู่การปฏิบัติในแบบที่สองคือ การเรียนรู้จากผลของการกระทำ (Learning by response consequences) เมื่อสังเกตและสรุปเป็นความรู้แล้วจะมีการปรับปรุงความรู้ให้มีความเหมาะสมกับตนเอง ด้วยการนำชุดความรู้ที่ได้มาทดลองทำดูซึ่งจะเป็นการทดลองในสถานการณ์จริง สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นผลจากการกระทำหรือนำความรู้มาใช้เมื่อเป็นที่พอใจคือได้ความรู้ชุดใหม่ที่เหมาะสมกับตนเองก็จะสรุปรวบยอดเป็นภูมิปัญญา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาความรู้ไม่ได้มีแต่ที่เกิดขึ้นจากการทดลองในห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่มีภูมิปัญญาความรู้อีกกระแสหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นมาก่อน คือความรู้กระแสวัฒนธรรมหรือความรู้ดั้งเดิม (Traditional knowledge) ความรู้กระแสวัฒนธรรมเป็นความรู้ความสามารถ และทักษะที่สั่งสม เรียนรู้ พัฒนา และถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน โดยเกิดจากการทดลองปฏิบัติจริงในห้องทดลองทางสังคมหรือการทดลองใช้ในวิถีชีวิตจริง แล้วหาข้อสรุปเป็นชุดความรู้เพื่อถ่ายทอดสู่คนอื่น ๆ ความรู้เหล่านี้ที่ถูกค้นพบ ลองใช้ ถ่ายทอดกันมาด้วยเวลานานเป็นพันเป็นหมื่นปีจึงมีค่ายิ่ง ชุดความรู้ในสังคมประเพณีจึงเป็นมรดกทางปัญญาของมนุษย์ (Human heritage) (ประเวศ วะสี.2541:ค) “ค่านิยม” ในภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ แก่ปัญญาของชาวบ้านไทย มุลนิธิภูมิปัญญา ด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาความรู้กระแสวัฒนธรรมเป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นเมื่อกาลเวลาและสภาพธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปภูมิปัญญาจึงมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถดำรงอยู่กับธรรมชาติ

ได้ กระบวนการเรียนรู้ในวิถีสังคมไทยจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ตลอดชีวิต อย่างไม่หยุดนิ่ง เกิดขึ้นด้วยตนเองหรือด้วยการเรียนรู้จากผู้อื่นและจากสิ่งแวดล้อม ลักษณะของการเรียนรู้ในแบบที่กล่าวมาช่วยให้เกิดศักยภาพมากขึ้นในการดำรงชีวิตทุกด้าน มีทักษะของการแก้ไขปัญหา กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนเกิดขึ้นด้วยวิธีการหลายแบบทั้งการสอน การสังเกต การอ่าน การฟัง การถาม การทดลองทำ การคิดไตร่ตรอง การแลกเปลี่ยน ฯลฯ เป็นการเรียนรู้ที่ประสิทธิภาพเพราะมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสภาพเนื้อหาที่มีความหลากหลายไม่เหมือนกัน ความสามารถ ความถนัดที่ไม่เหมือนกันของผู้เรียนผู้สอนแต่ละคน (อุทัย ดุลยเกษม.และ อรศรี งามวิทย์พงศ์.2540:27-28) และด้วยระบบความสัมพันธ์ในแนวราบหรือแบบญาติพี่น้อง วัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทยจึงเกิดกระบวนการการเรียนรู้ที่ไม่มีแบบแผน การแสดงตนว่าเป็นเจ้าของความรู้จึงไม่มีการตีค่าเป็นเงินตราแต่จะเป็นในรูปแบบของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์จากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งจึงเป็นการแลกเปลี่ยนทางความรู้แบบไม่เป็นทางการ เมื่อได้รับความรู้แล้วบุคคลคนนั้นต้องนำไปทดลองปฏิบัติในสถานจริงของตนเอง สังเกตสิ่งที่เป็นผลจากการทดลองและประยุกต์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนเอง

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ความหมายของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของคำว่า หัตถกรรมว่า เป็น การทำด้วยฝีมือ การช่าง

พจนานุกรมศัพท์และเทคนิคทางศิลปะของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ให้ความหมายของคำว่า ศิลปะพื้นบ้าน หรือ งานศิลปหัตถกรรม (Folk art) หรืองานประดิษฐ์ตกแต่ง ว่าเป็นงานซึ่งกระทำโดยบุคคลที่มีได้รับการฝึกฝนจากโรงเรียนหรือสถาบันศิลปะ แต่ก็มีรูปแบบเชิงช่างที่ทำสืบทอดกันมาประเทศหนึ่ง ท้องถิ่นหนึ่ง อาจมีศิลปะพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นนั้น ๆ ซึ่งอาจแตกต่างไปจากที่อื่น ๆ

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หมายถึง ผลงานศิลปะที่ชาวบ้านหรือคนในกลุ่มชน ในแต่ละพื้นที่ ประดิษฐ์สร้างขึ้นตามความจำเป็น และความรู้สึกนึกเห็นของตน เพื่อตอบสนองความต้องการในด้านการดำรงชีพ และความต้องการคุณค่าด้านความงาม ผลงานที่เป็นศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หรือ ศิลปกรรมพื้นถิ่น (Local art) และหัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk art) ซึ่งมีลักษณะเป็นงานช่างฝีมือหรือช่างศิลป์ และอาจเรียกว่าเป็นงานศิลปหัตถกรรม (Creative crafts) ทั้งนี้เพราะศิลปะพื้นบ้านที่มีลักษณะที่ผสมผสานผลงานด้วยคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยและคุณค่าด้านการเห็น แล้วแต่จะมีความโน้มเอียงไปทางด้านใดมากน้อยเพียงใด (นโม พิสุทธิรัตนานนท์. 2539:4)

วัฒนะ จูทะวิภาค (2545 : 11-12) ให้ความหมายว่า

ศิลปะพื้นบ้าน (Folk art) หมายถึง งานประณีตหัตถกรรมพื้นบ้าน หรือผลงานศิลปะที่ช่างในท้องถิ่นได้ประดิษฐ์คิดทำขึ้นตามความเห็นดีเห็นงามของตนเองเพื่อประโยชน์ใช้สอย โดยได้รับอิทธิพลทางธรรมชาติ ลักษณะเชื่อวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของสังคม โดยมีสาระสำคัญ 7 ประการดังนี้ คือ

1. งานนั้นเป็นผลงานของช่างนิรนามที่ทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน
2. มีรูปแบบง่าย ๆ และใช้วัสดุที่ทำได้ที่ภายในท้องถิ่น
3. ผลิตขึ้นเป็นจำนวนมาก
4. มีความเป็นธรรมชาติปรากฏอยู่มากกว่าความสละสลวย
5. แสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น
6. เป็นงานที่ทำด้วยมือ (Hand made)
7. ความงามของผลงานเกิดจากการฝึกฝนความเป็นมาของศิลปะพื้นบ้าน

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2539:29 อ้างอิงจาก นวลลอท ทิวานนท์. 2544:6) กล่าวถึงความหมายคำว่า หัตถกรรมว่า เป็นศิลปะของกลุ่มชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ไม่จำเป็นต้องเป็น ชาวบ้านหรือชนบท แต่ต้องเป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์ร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐาน ของชีวิต ประเพณี ความเชื่อและวัฒนธรรมของกลุ่มชน อาจสนองความเชื่อเพื่อความสุขทางจิตหรือ เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน เพื่อซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มชนของตน มีการถ่ายทอดจากบรรพ บุรุษและมีลักษณะเฉพาะถิ่นของตนเอง เป็นผลงานสร้างสรรค์ขึ้นจากฝีมือของกลุ่มคนในท้องถิ่น นั้น ๆ ในลักษณะของ เครื่องมือเครื่องใช้ โดยใช้วัสดุท้องถิ่น มีรูปแบบง่าย เพื่อประโยชน์ใช้สอยใน ชีวิตประจำวันสนองความเชื่อและแสดงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้น ๆ

จากคำนิยามต่าง ๆ ที่ยกมาข้างต้นสรุปได้ว่า ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นผลงานศิลปะที่ช่าง พื้นถิ่นผลิตขึ้นมาเองสืบทอดกันมา เพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยใช้มือและวัสดุใน ท้องถิ่น มีรูปแบบง่าย ๆ และแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทำขึ้นเพื่อใช้สอยในท้องถิ่นของตนเอง โดยได้รับอิทธิพลจากสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นนั้นๆ

ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

การจัดแบ่งประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถจัดแบ่งได้หลายแนวคิด เช่น จัดแบ่งตามประเภทของการใช้สอย ซึ่งก็อาจแบ่งเป็น เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการ ประกอบอาชีพ เครื่องใช้ในการดักจับสัตว์ เครื่องใช้ในพิธีกรรม ฯลฯ จัดแบ่งตามกรรมวิธี กระบวนการสร้างงาน เช่น การแกะสลัก การปั้น การจักสาน ฯลฯ จัดแบ่งตามวัสดุในการสร้างงาน เช่น งานไม้ งานกระดาษ งานหนัง ฯลฯ ซึ่งก็แล้วแต่การจัดความคิดรวบยอดของผู้แบ่งว่าจะใช้ เกณฑ์ใดมาจัดแบ่ง

วิบูลย์ ลีสุวรรณ ได้แบ่งประเภทของศิลปะพื้นบ้านไว้ 10 ประเภท ดังนี้

1. เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics) ได้แก่ ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งที่เป็นดินเผา และดินเผาแล้วเคลือบด้วยน้ำเคลือบชนิดต่าง ๆ เช่น โอ่ง อ่าง กระถาง จาน ถ้วย เป็นต้น
2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery) ได้แก่ การทอผ้าในท้องถิ่น ต่าง ๆ ทั้งการทอผ้าไหม การทอฝ้าย และการทอผ้าชนิดอื่น ๆ เช่น การทอผ้าไหมของภาคเหนือและ ภาคอีสาน การทอผ้าเกาะยอ เป็นต้น
3. การแกะสลัก (Carving) ได้แก่ การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น การทำครกหินที่อ่างศิลา จังหวัดชลบุรี การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องสวน เครื่องตกแต่ง อาคารของทางภาคเหนือ เป็นต้น

4. หัตถกรรมโลหะ (Metal works) ได้แก่ งานหัตถกรรมโลหะชนิดต่าง ๆ ตั้งแต่การทำเครื่องมือ เครื่องใช้ด้วยเหล็ก เช่น จอบ เสียม มีด พร้า อาวุธ และการปั้นรูปหล่อรูปเคารพ เป็นต้น

5. เครื่องจักสาน (Basketry , Mat) ได้แก่ การสานและถักภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วยไม้ไผ่ หวาย กก เชือก ป่าน ปอ กระจุค ใบลาน ใบลำเจียก ใบเตย และย่านลิเภา เป็นต้น

6. การก่อสร้าง (Architectures) ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป ตั้งแต่การสร้างอาคารบ้านเรือน และการก่อสร้างเพิงพักชั่วคราว และการก่อสร้างอาคารที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาที่สร้างขึ้นตามความนิยมของท้องถิ่น เช่น เพิง กระต๊อบ กระโจม เก๋งนาของภาคเหนือ เถียงไร้ เถียงนาของภาคอีสาน และหน้าของภาคใต้ เป็นต้น

7. ภาพเขียน (Painting , Drawing) ได้แก่ งานจิตรกรรมหรือภาพเขียนระบายสี และภาพถ่ายเส้น งานประเภทนี้มักเกี่ยวเนื่องกับศาสนาเป็นจำนวนมาก เช่น ภาพพระพุทธรูป ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพในสมุดข่อย การสลัก และการระบายสีตกแต่งเครื่องใช้ต่าง ๆ

8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture and Decorating motive) ได้แก่ งานประติมากรรมทั้งหลาย เช่น การปั้นพระพุทธรูป การปั้นรูปเคารพ การปั้นตุ๊กตาต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาเสียบบาล เป็นต้น

9. การทำเครื่องกระดาษ (Paper mache) ได้แก่ การทำกระดาษพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาษสาของภาคเหนือ การทำกระดาษข่อยของภาคเหนือ เป็นต้น

10. ประเภทเบ็ดเตล็ด เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่อาจจัดเข้าเป็นประเภทใดได้แน่นอน และไม่มีใครมีทำแพร่หลาย ไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ซึ่งมีอยู่หลายชนิด เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก เกวียน ล้อเลื่อน เป็นต้น

วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ (2537:70-71) ได้แบ่งประเภทของศิลปะพื้นบ้าน มีรูปแบบและเอกลักษณ์แตกต่างกัน พอจะแยกได้ 4 ประเภท คือ

1. ประเภทสถาปัตยกรรม ได้แก่ การปลูกสร้างสิ่งต่าง ๆ เช่น ที่พักอาศัย อาคารบ้านเรือน เรือนลำภา เรือจ้าง เกวียน ขี่ช้าง ศาลพระภูมิ ฯลฯ วัสดุที่ใช้ ได้แก่ ไม้ หิน ดิน โลหะต่าง ๆ มีลักษณะแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ วัสดุ และการใช้งานในแต่ละพื้นที่

2. ประเภทประติมากรรม ได้แก่ การปั้น การแกะสลัก สำหรับงานปั้นนั้น มีทั้งที่ใช้ดินเรียกเครื่องปั้นดินเผาสำหรับใช้ในบ้าน และเครื่องปั้นที่เกี่ยวกับความศรัทธา เช่น ช้าง ม้า พระพิมพ์ เทวดา ฯลฯ สิ่งต่างๆ นี้เป็นแบบง่ายๆ ส่วนงานแกะสลัก ได้แก่ การแกะสลักไม้สัก แกะหนังใหญ่ แกะสลักเครื่องถม แกะสลักงาช้าง ประดับมุก ฯลฯ

3. ประเภทจิตรกรรม ได้แก่ การเขียน ระบายบนผนัง โบสถ์วิหาร บนกระดาษ บนผ้าร่ม

ลวดลายบนเครื่องเงิน สมุดข่อย ภาพตกแต่งสิ่งของเครื่องใช้ รวมทั้งการเขียนภาพพระบาทยืนบนร่างกาย เช่น การสักร่างกาย

4. ประเภทหัตถกรรม ได้แก่ งานถักทอ งานโลหะ เครื่องประดับ

งานจักสาน ได้แก่ เครื่องจักสานที่ทำขึ้นในชีวิตประจำวัน เป็นงานสานจากไม้ไผ่ หวาย ฯลฯ เช่น การจักสานกระบุง ตะกร้า กระจาด พัด ชะลอม เป็นต้น

งานถักทอ ได้แก่ การทอเสื่ออก ซึ่งจะเกี่ยวกับการย้อมสีและทอลวดลาย รวมทั้งงานถักทออื่นๆ ที่ใช้วัสดุต่างกันออกไป เช่น การทอผ้าฝ้าย การทอผ้าไหม การทอพรมเช็ดเท้า เป็นต้น

งานโลหะ ได้แก่ งานชุบเคาะขึ้นรูป การหล่อและการเชื่อมต่อ ซึ่งมักมีความสัมพันธ์กันทั้งรูปทรงและลวดลาย เช่น เครื่องเงิน เครื่องถม รวมทั้งงานโลหะอื่นๆ เช่น มีด บาทร

งานเครื่องประดับ ได้แก่ เครื่องประดับร่างกายให้สวยงามในแต่ละพื้นที่บ้าน โดยเฉพาะเครื่องประดับร่างกายของผู้หญิง เช่น สร้อยคอ ลูกปัด กำไล ทั้งที่เป็นโลหะวัสดุอื่นๆ (วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ, 2537 : 70 – 71)

วัฒนธรรม จูฑะวิภาต (2545 : 33 – 35) ได้แบ่งประเภทของงานศิลปะพื้นบ้านตามลักษณะของการสร้างสรรค์งานศิลปะดังนี้

1. การจักสาน (Basketery)

หมายถึงการนำวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ฟาง ใบไม้ เชือก ป่าน ปอ เถวัลย์ ฯลฯ มาสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ ไม้ไผ่เป็นวัสดุที่นิยมใช้มากที่สุด เพราะพบโดยทั่วไปในทุกภาคของประเทศไทยและราคาไม่แพงซึ่งสามารถแบ่งออกตามประโยชน์สอยได้ 4 ประเภท ดังนี้

1.1 เครื่องกลสิกรรม เช่น คราด สุ่มไก่อ ฯลฯ

1.2 เครื่องมือจับปลา เช่น สุ่ม ลอบ กระชัง ฯลฯ

1.3 เครื่องใช้ในบ้าน เช่น กระด้ง ตะกร้า กระชอน ฯลฯ

1.4 สิ่งของเบ็ดเตล็ด เช่น เครื่องเล่น เครื่องกีฬา เครื่องใช้ เช่น หมวก จอบ เป็นต้น

2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery)

ได้แก่ การนำวัสดุต่างๆ เช่น ด้าย ไหม มาทอหรือปักเย็บเพื่อให้เกิดเนื้อหาวัตถุและเป็นลวดลายสีต่างๆ บนวัตถุสิ่งของทั้งแบบธรรมดาและแบบพิศดารสวยงาม เช่น ผ้าจิด ผ้ามัดหมี่ ผ้าตีนจก พรมถัก ตลอดจนการปักด้ายสีเป็นลวดลายลงบนสิ่งต่างๆ

3. การแกะสลักและฉลุ (Caving and Fret work)

หมายถึง การนำเอาวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ เขาสัตว์ งาช้าง แผ่นหนัง มาแกะสลักหรือฉลุเจลาให้เกิดความงามเพื่อเป็นเครื่องใช้หรือเครื่องประดับตกแต่ง เช่น กล้องไม้แกะสลัก การแกะสลักรูปสัตว์ต่างๆ ตู้ โต๊ะ ผนังใหญ่ ผนังตุง เป็นต้น

4. การปั้นและการเคลือบดินเผา (Pottery and Ceramica)

หมายถึง การนำดินมาปั้นให้เป็นรูปทรงตามที่ต้องการ แล้วนำไปผ่านกรรมวิธีการเผา เพื่อให้มีความแข็งแรงคงทนถาวร อาจมีการตกแต่งให้เป็นลวดลายต่าง ๆ หรือเขียนเป็นลวดลายต่าง ๆ ให้สวยงามก่อนที่จะนำไปเผา และนำไปใช้สอยหรือประดับตกแต่งต่อไป ได้แก่ ภาชนะต่าง ๆ ที่ทำด้วยดินเผา เครื่องประดับตกแต่ง เช่น เตาหุงต้ม หม้อ ชาม ถ้วย กระจก แจกัน ถ้วยโอชา เป็นต้น

5. การหล่อและการทำเครื่องโลหะ (Casing and Metal)

หมายถึง การนำเอาโลหะ ได้แก่ เหล็ก เงิน ทอง นาก ทองแดง ทองเหลือง ดีบุก มาหลอมให้ร้อนจนเหลวแล้วเทลงในแม่พิมพ์ให้เกิดรูปทรงตามที่ต้องการอาจมีการตกแต่งด้วยวิธีต่าง ๆ ให้เกิดลวดลายหรือมีการสวยงามมากขึ้น นำมาทำเป็นเครื่องใช้สอยตลอดจนอาวุธต่าง ๆ เช่น ดาบ มีด จอบ สิ่ง กระดิ่ง ขันน้ำ ฟาน ผอบ เครื่องเงิน เครื่องทอง และเครื่องถม

6. การทำเครื่องกระดาษและหนัง (Paper and Leathers)

เครื่องกระดาษหมายถึง การนำไม้หรือพืชที่มีใบยาว ประดิษฐ์เป็นแผ่นบางส่วนเครื่องหนัง คือ การนำเอาหนังสัตว์ต่าง ๆ มาทำเป็นแผ่นเพื่อใช้ในการสร้างงานต่าง ๆ ต่อไป เช่น เครื่องดนตรี ว่า ร่ม สมุดข่อย พัด หรือธงกระดาษ ที่ใช้งานพิธีต่าง ๆ ธงปักเจดีย์ทราย ตุ๊ก เป็นต้น

7. การปั้นรูปและลายปั้น (Sculpture and Decoration)

หมายถึง การนำวัสดุต่าง ๆ เช่น โลหะ ดินเผา ปูน มาสร้างเป็นงานประติมากรรม เช่น การปั้นพระพุทธรูป การปั้นรูปคน สัตว์ และลวดลายต่าง ๆ เป็นต้น

8. การวาดเขียน (Painting)

หมายถึง งานจิตรกรรมทั้งหลาย เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง ภาพลายน้ำ ภาพพระบด

9. การก่อสร้าง (Architecture)

หมายถึง งานสถาปัตยกรรมทั้งหลาย เช่น บ้านเรือนที่อยู่อาศัยของชาวบ้านในภูมิภาคต่าง ๆ ตลอดจน โรง ร้าน ซึ่งเป็นที่พักอาศัยชั่วคราวตามฤดูกาล หรือสิ่งก่อสร้างทางศาสนาและสิ่งก่อสร้างตามความเชื่อถือต่าง ๆ เช่น กุฏิ ศาลา โบสถ์ วิหาร เจดีย์ ปรางค์ ศาล มณฑป กู่ ปราสาท ฯลฯ รวมทั้งสิ่งก่อสร้างที่มีรูปลักษณะพิเศษต่าง ๆ ด้วย

10. การประพันธ์ (Literature)

หมายถึง งานวรรณกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งได้สื่อสารถ่ายทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน เช่น นิทาน ตำนาน นิยาย สุภาษิต เพลงกล่อมเด็ก บทสวดมนต์ บทเพลง เป็นต้น ซึ่งเป็นวรรณกรรมพื้นบ้านที่มีแต่โบราณและมีรูปแบบ เนื้อหา ภาษา และตำนานโวหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

11. การดนตรีและนาฏศิลป์ (Music and Dancing)

หมายถึง เครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ เพลงและทำนองเพลง ที่ใช้บรรเลงหรือการดีด สี ตี เป่า ตามลักษณะดนตรีไทย ตลอดจนการฟ้อนรำ การแสดงละคร การเชิดหนัง กระบี่ กระบอง เป็นต้น

12. ประเภทเบ็ดเตล็ด (Others)

หมายถึง ศิลปะพื้นบ้านที่มีลักษณะคลุมเครือ ไม่สามารถจัดเข้าประเภทใดได้ หรือ มีจำนวนและมีความสำคัญน้อย เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ หุ่นกระดาษ เครื่องเงิน เครื่องประดับตกแต่งร่างกาย ยานพาหนะ (เรือ แว่น กระตะ) การละเล่น พิธีการ (พื้นบ้าน) เป็นต้น

การจัดแบ่งประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สามารถจัดแบ่งได้หลายแนวความคิดอาจจัดแบ่งตามประเภทใช้สอยจัดแบ่งตามกรรมวิธีกระบวนการสร้างงานหรือจัดแบ่งตามวัสดุการสร้างงานซึ่งก็แล้วแต่การจัดความคิดรวบยอดของผู้แบ่งว่าจะใช้เกณฑ์ใดมาจัดแบ่ง

ปัจจัยในการเกิดของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

นวลลอ ทิวานนท์ (2544:14) กล่าวถึงปัจจัยในการเกิดของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไว้ว่า

1. ความจำเป็นด้านการใช้สอย การทำภารกิจประจำวันของมนุษย์ตั้งแต่เช้าจรดค่ำ มีความจำเป็นต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการกิน การอยู่ การประกอบอาชีพ ต้องใช้เครื่องนุ่งห่มปกปิดร่างกายและให้เกิดความอบอุ่น ในการปรับตัวต่อสภาพอากาศ การหุงหาอาหาร ต้องใช้ภาชนะสำหรับหุงต้มใส่อาหารซึ่งมีทั้งข้าวและกับข้าวอันเป็นอาหารหลักเนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมของคนไทยเราเป็นวัฒนธรรมข้าว (Rice culture) เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับวัฒนธรรมข้าว ความว่า

สำหรับคนในวัฒนธรรมไทย การกินอาหารเรากล่าวว่า กินข้าวและของอย่างอื่นที่กินประกอบเราเรียกว่า กับข้าว คนในวัฒนธรรมอื่นได้แก่ จีน ญี่ปุ่น อินเดีย ชาว – มลายู และคนทั้งปวงแห่งอุษาคเนย์ก็ล้วนกินข้าวและเป็นคนที่มีวัฒนธรรมข้าว เป็นวิถีชีวิตขึ้นรากฐานด้วยกันทั้งสิ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง วัฒนธรรมไทยภาคกลางและทุกภูมิภาค รวมไปถึงวัฒนธรรมประเทศเพื่อนบ้านแถบนี้ล้วนมีวัฒนธรรมข้าว (Rice culture) เป็นแม่บทแม้จะมีความผิดแผกแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดที่เกี่ยวกับการผลิต การบริโภค ความเชื่อและพิธีกรรม แต่ในแก่นสารสาระแล้วทั้งคนล้านนา คนทกษิณ และคนภาคกลาง ก็ล้วนเป็นคนวัฒนธรรมข้าวร่วมกันมา ได้สั่งสมความรู้ปรีชาญาณความเชื่อพิธีกรรม และภูมิปัญญาไว้มากในวัฒนธรรมข้าว

การผลิตสิ่งของเครื่องใช้จึงมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกินอันได้แก่ ภาชนะต่าง ๆ เช่น เตา หม้อ ไห ถ้วย จาน ชาม กระบุง หวดนึ่งข้าวเหนียว เครื่องสีข้าว ฯลฯ ในด้านการประกอบอาชีพ คือ เพาะปลูก ต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ในการช่วยทำนา ทำสวน ทำไร่ เช่น ไถ คราด แยก กระบอม กระบุง ตะกร้า เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการทำไร่ไถนา ลำเลียงพืชผล ส่วนในการดักจับสัตว์น้ำ ต้องใช้อุปกรณ์ เช่น ไซ ข้อง ลอบ ตุ่ม อีจู้ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า เพราะมนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ รอบตัว การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั่นเอง

2. ทรัพยากรท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เลือกสรรสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นทรัพยากรในพื้นที่นั้น ๆ มาประดิษฐ์ผลงานให้ได้รูปแบบที่โดยตรงตามประโยชน์ใช้สอย เนื่องจากวัสดุแต่ละชนิดมีคุณสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน การรู้จักคุณค่า คุณประโยชน์ใช้สอยของวัตถุดิบเหล่านี้เป็นความชัดเจน ความชำนาญชาญฉลาดของมนุษย์ในการเลือกใช้ทรัพยากรเหล่านี้

วิธนะ จูฑะวิภาต (2545 : 13) กล่าวว่า

วัตถุหรือวัตถุดิบอยู่ใกล้ตัวมากที่สุดมาดัดแปลงสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ฉะนั้น ชุมชนที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีวัสดุหรือวัตถุดิบใดก็ย่อมนำเอาสิ่งที่มีอยู่นั้นมาดัดแปลงใช้สอยก่อนสิ่งอื่น เช่น ชาวบ้านภาคเหนือมีไม้สักอุดมสมบูรณ์ จึงใช้ไม้สักปลูกสร้างเรือนทำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดไป จนถึงทำหม้อข้าวหนึ่งในครัวไฟ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีการนำมาประดิษฐ์เป็นงานหัตถกรรม เช่น ดิน เป็นทรัพยากรที่มีอยู่ในทุกพื้นที่ บางแหล่งที่มีดินคุณภาพดี ชาวบ้านก็นิยมนำมาเผาเป็นภาชนะใช้หุงหาอาหาร ใส่อาหาร ตลอดจนเครื่องใช้อื่น ๆ แหล่งที่มีดินดีและเป็นแหล่งการทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เช่น ที่บ้านด่านเกวียน อำเภอ โชคชัย จังหวัด นครราชสีมา เครื่องปั้นดินเผาที่มีเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ฯลฯ

ไม้ไผ่มีอยู่ทั่วไปในประเทศไทย ไม้ไผ่ที่นำมาใช้ได้แก่ ไม้ไผ่สีสุก ไผ่ตง ไผ่ปานานาชนิด เป็นวัตถุดิบที่หาง่าย ประดิษฐ์กรรมจากไม้ไผ่ ที่พบเห็นทั่วทุกภูมิภาคคือ การทำเครื่องจักสานเป็นเครื่องใช้ ในการดักจับสัตว์น้ำและเครื่องใช้ทั่ว ๆ ไป

3. สภาพภูมิประเทศสภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิประเทศกับการแก้ปัญหาของชาวบ้านกับการสร้างงานหัตถกรรมไว้ดังนี้

ลักษณะภูมิประเทศและลมฟ้าอากาศ เป็นมูลเหตุสำคัญอย่างหนึ่ง ทำให้คนพื้นบ้านพื้นเมืองต้องปรับตัวให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ในสภาพดังกล่าว ภูมิประเทศอาจมีลักษณะเป็นป่า เขา ทะเล ที่ราบลุ่มน้ำ มีพืชพรรณธัญหารการปรับตัวให้อยู่ในสภาพการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศตาม

ฤดูกาล จึงปรากฏออกมาในการคิดค้นประดิษฐ์สร้าง เช่น บ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องมือ เครื่องใช้ เพื่อการทำมาหาเลี้ยงชีพ และการใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนเครื่องปกป้องกันความร้อนหนาว ฯลฯ งานศิลปะพื้นบ้าน หรืองานศิลปหัตถกรรม ยังสะท้อนถึงความพอใจซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพภูมิประเทศ และลมฟ้าอากาศด้วย

นวลลอ ทิวานนท์ (2544:16) กล่าวว่า

หากพิจารณาให้ดีแล้ว จึงเห็นว่าสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สามารถกำหนดรูปแบบ สิ่งของเครื่องใช้หรือแม้กระทั่งบ้านเรือนได้ เช่น กลุ่มชนที่ทำนาตามไหล่เขา บนที่เนินสูง การสร้าง เรือนพักอาศัยบริเวณนั้น ๆ มักสร้างเรือนที่มีลักษณะเตี้ยได้ทุนต่ำ เพราะตั้งอยู่บนที่สูงมีลมและฝน แรง จำเป็นต้องสร้างให้ต่ำเตี้ยเพื่อหลบลม ส่วนเรือนพักอาศัยที่อยู่ของชาวบ้านที่อยู่ตามที่ราบลุ่มมัก สร้างทรงสูง ได้ทุนสูง เพื่อหนีน้ำในฤดูฝน ตลอดจนสามารถในการเลี้ยงสัตว์ ที่ใช้เป็นแรงงานและ ใช้เป็นอาหารและใช้ได้ทุนทำกิจกรรมอื่น เช่น ทอผ้า คำข้าว เป็นต้น

4. สภาพทางวัฒนธรรม นวลลอ ทิวานนท์ (2544:16) กล่าวว่า

วัฒนธรรมแต่ละกลุ่มชนที่สืบทอดต่อกันมาเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นการอยู่ร่วมกันโดยมีสิ่งที่ สมาชิกในสังคมหรือท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติ ในแนวทางเดียวกันตั้งแต่การดำรงชีวิต กิจกรรมที่ เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต ซึ่งเกิดเป็นวัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น การประกอบพิธีเกี่ยวกับการ เกิด การบวช การแต่งงาน การตาย หรือแม้กระทั่งประเพณีที่เกี่ยวข้องด้วยการทำกรรม เช่น การทำขวัญข้าว การขอฝน ฯลฯ การมีประเพณีเกิดขึ้นต้องเกี่ยวข้องกับบรรดาเครื่องมือ เครื่องใช้ ที่ อาจใช้ร่วมกับสิ่งที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันหรือ เป็นของที่ทำขึ้นเป็นพิเศษกว่า ประเพณีกว่า นอกเหนือจากที่ใช้กันทั่วไป

วิณะ อุทะวิภาต (2545:16-17) กล่าวถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยประเพณีและวัฒนธรรมที่ เป็นมูลเหตุหนึ่งในการปรับปรุงงานหัตถกรรมพื้นบ้านว่า

ในสังคมชนบทยังมีสิ่งที่มีสมาชิกในสังคมยอมรับนับถือปฏิบัติต่าง ๆ กันออกไปที่เรียกว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น การทำบุญตักบาตรและการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดแก่เจ็บ ตาย ในวันนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ กิจกรรมเหล่านี้มีส่วนอย่างสำคัญในการปรับปรุงงานศิลปะพื้นบ้าน ซึ่ง แต่เดิมมุ่งเพียงประโยชน์ใช้สอยให้มีความก้าวหน้าขึ้น เพราะสิ่งใช้สอยต้องเกี่ยวเนื่องพิธีกรรมหรือ เกี่ยวเนื่องกับคนหมู่มากจะต้องมีการปรับปรุงให้ประณีตงดงาม เพื่อสนองความต้องการด้านจิตใจ อีกด้วย ที่เห็นได้ทั่วไปคือ ผ้าถุง เมื่อจะนุ่งห่มไปทำบุญที่วัด หรือไปในงานพิธี จะต้องพิถีพิถันใน ชั้นที่ประณีตงดงามกว่าชั้นที่นุ่งห่มไปทำงานในไร่นา เครื่องหีบคอนเมื่อจะต้องหีบคอนสิ่งของ ไปทำบุญที่วัด ย่อมจะต้องประณีตงดงามกว่าเครื่องหีบคอนที่ใช้ลำเลียงพืชผักไปตลาด งานศิลปะ พื้นบ้านได้เปลี่ยนสภาพไปเป็นงานศิลปะหรืองานจิตรศิลป์อีกด้วยกรณีดังกล่าว

5. คติความเชื่อ นวลลอ ทิวานนท์ (2544:18-20) กล่าวว่า

คติความเชื่อของกลุ่มชนในแต่ละท้องถิ่น จะมีลักษณะแตกต่างกันไป โดยมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ซึ่งจะมีผลต่อการปฏิบัติและการออกแบบสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ หรือใช้ในชีวิตประจำวัน คติความเชื่อมีหลากหลาย เช่น คติความเชื่อเกี่ยวกับการกินอยู่ประจำวันในครัวเรือน ซึ่งเป็นข้อยึดถือ เป็นต้นว่า การจำแนกสิ่งที่สูง-ต่ำในร่างกาย ถือว่าศีรษะเป็นของสูงจะไม่ให้ผู้ใดมาข้ามกราบ หรือกระทำใด ๆ เกี่ยวกับศีรษะ โดยเฉพาะผู้ที่เป็เด็กหรืออาวุโสน้อยกว่า และขณะเดียวกันตั้งแต่เอวถึงเท้า จะถือว่าเป็นอวัยวะเบื้องต่ำ เครื่องมือเครื่องนุ่งห่มที่เกี่ยวกับอวัยวะส่วนล่าง จะไม่นำมาปะปนกับอวัยวะเบื้องสูง เพราะมีคติความเชื่อว่าจะไม่เป็นมงคลแก่ตัว จนบางครั้งถือว่าเป็นข้อห้ามไปเลยก็มีดังที่เราสังเกตเห็นได้จากวัตถุหรือเครื่องใช้ที่มีรูปทรงเหมือนกันก็จะทำเครื่องหมายเอาไว้ให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวได้ เช่น ที่นอน เสื้อ ที่ใช้ปูที่นอน หรือแม้แต่ผ้าห่มที่ชาวบ้านเป็นผู้ทำขึ้นก็มักจะมีหู สำหรับเป็นเครื่องหมายเอาไว้ เพื่อที่ว่าเวลานำไปใช้ในการปูนอนหรือห่มคลุมร่างกายก็จะใช้ได้ใช้ถูกต้องทิศทาง ไม่ปะปนกันว่าส่วนใดหรือด้านใดใช้เป็นส่วนนอน ส่วนใดใช้เป็นปลายเท้า เป็นต้น ในบางท้องถิ่นซึ่งมีการทอผ้าเป็นลวดลายต่าง ๆ ก็ยังมีการแยกประเภทของลวดลาย เพื่อใช้เฉพาะในส่วนเบื้องสูงต่ำของร่างกายก็มี โดยการนำเอาไปใช้ก็จะไม่มีการปะปนกัน เช่น ผ้าที่ทอด้วยลายขิดของภาคอีสาน จะใช้เฉพาะเบื้องสูง ทำเป็นลายหน้าหมอนขิด ที่ใช้สำหรับหนุนศีรษะ หรือลวดลายที่ทอเป็นแถบสำหรับใช้ต่อเป็นตีนจั่นก็จะใช้เฉพาะส่วนที่เป็นตีนหรือเชิงชั้นเท่านั้น หรือแม้แต่ลวดลายประเภทตีนจอกของลาวพวนก็เช่นเดียวกัน จะไม่มีการนำไปใช้ในลักษณะอื่นหรือส่วนเบื้องสูงของร่างกายเด็ดขาด ซึ่งหากนำมาใช้แล้วก็จะถือว่าเป็นมงคลกับผู้ใช้เอง นอกจากความเชื่อในดังกล่าวแล้วยังมีความเชื่อเรื่องของผี เทวดา ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ความเชื่อในเรื่องผีเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งมีอิทธิพลต่อมนุษย์ การนับถือผีจึงเกิดขึ้นพร้อมกับการแสดงออกในสิ่งที่ป็นรูปธรรมด้วยการเคารพธรรมชาติ ที่สามารถบันดาลทั้งความสุขความทุกข์

คติความเชื่อที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจึงมีผลต่อการสร้างสรรค์ประดิษฐ์เครื่องใช้ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเป็นมงคลมีความสุข ขจัดความทุกข์ยาก หรือคาดคะเนว่าน่าจะเกิดจากผีหรือสิ่งไม่มีตัวตน ดังที่คนในหลาย ๆ ท้องถิ่นได้มีการประกอบพิธีกรรม เช่น ในภาคอีสานการทำบั้งไฟเพื่อบูชาพระยาแถนและขอฝนตามคติความเชื่อนั้น จะพบว่าได้มีการให้ความสำคัญกับบั้งไฟ ที่ขึ้นด้วยการประดับตกแต่งอย่างสวยงาม และบ่อยครั้งก็ยังได้มีการประกวดแข่งขันแห่แห่นกกัน อย่างเอิกเกริก ในระหว่างแต่ละหมู่บ้าน ประหนึ่งว่าเก็บความงามเหล่านั้นเอาไว้ชื่นชม ไม่ได้นำไปจุดให้ล่องลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า และสลายตัวไปในที่สุด ซึ่งการที่ได้ลงทุนลงแรงทำเช่นนี้ก็ต่อเนื่องมาจากศรัทธาและความเชื่อของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ นั่นเอง

หัตถกรรมพื้นบ้านกับวิถีชีวิตของคนไทย

นวลลออ ทินานนท์ (2544:20-24) กล่าวว่า

งานหัตถกรรมพื้นบ้านเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นสังคมเกษตร มีลักษณะเป็นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งก็เป็นผู้ผลิตโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำขึ้นให้เพียงพอต่อการใช้สอยในครัวเรือน ในชุมชน มีการส่งมอบและสืบสานความรู้ความสามารถอันเป็นภูมิปัญญา สืบต่อกันมา ทั้งนี้เป็นการเรียนรู้ที่ใช้สติปัญญาปรับเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็น เครื่องใช้อำนวยความสะดวกตามอัธยาศัย งานหัตถกรรมจึงมีบทบาทต่อวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การดำรงชีวิต งานหัตถกรรมมีบทบาทในการดำรงชีวิตประจำวัน ในเรื่องของเครื่องมือ เครื่องใช้ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตประจำวันตลอดจนทุกช่วงเวลา ตั้งแต่ตื่นนอนจนกระทั่งช่วงเวลาการพักผ่อนนอนหลับ แนวคิดในการสร้างงานหัตถกรรมของมนุษย์ เป็นสิ่งบ่งบอกภูมิปัญญาของมนุษย์ที่มีมาตั้งแต่ก่อนประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและปัญญาของมนุษย์ที่พัฒนาก้าวหน้าเรื่อยมาเป็นลำดับ จากยุคมนุษย์นำหินมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น นำหินที่มีขนาดพอเหมาะมามาทุบผลไม้ ต่อมานำหินมาแกะเจาะให้เป็นแหลมและมีความคม เพื่อใช้ให้สะดวกยิ่งขึ้น

2. การทำมาหากิน วิธีการทำมาหากินของคนไทยเป็นการผลิตแบบพอเพียง พึ่งพาธรรมชาติ ชาวบ้านหาอาหารจากธรรมชาติโดยตรง ปลูกข้าวโดยพึ่งพาน้ำฝน ใช้แรงงานของตนในการทำนา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำนา เป็นสิ่งที่ผลิตขึ้นเองในแต่ละท้องถิ่น เช่น เครื่องมือที่ใช้ก่อนการดำนา ได้แก่ คันไถ คราด จอบ เสียม โงะโลง ไม้กระทุ้ง เครื่องมือเกี่ยวเกี่ยวข้าว ได้แก่ เคียว การนวดข้าวและสีข้าว เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ คันหลาว ไม้ฟาดข้าวหรือค้อนฟาดข้าว พัดหรือวี ขอบาย นอกจากเครื่องมือหลักเหล่านี้แล้วยังมีอุปกรณ์อื่น ๆ อีก ได้แก่ สีข้าว กระด้ง กระบุง สีสัด พลับ ไม้ลากข้าว หมวก จอบ เป็นต้น การจับปลาใช้วิธีง่าย ๆ เครื่องมือดักจับสัตว์ เช่น ลอบ ไซ อีฐู๋ คุ่ม สุ่ม จั่น เบ็ด ข้อง เป็นต้น ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงลักษณะนิสัยของสัตว์น้ำ ลักษณะภูมิประเทศ จึงทำให้เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำมีหลายชนิด การใช้ขึ้นอยู่กับชนิดของปลาและภูมิประเทศนั้น ๆ เครื่องมือดักจับปลา สะท้อนให้เห็นถึงความสมบูรณ์ของแหล่งน้ำในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ชาวบ้านที่อยู่อาศัยใกล้ชายป่าก็อาจหาอาหารด้วยการล่าสัตว์ ซึ่งมีทั้งสัตว์ใหญ่ประเภท เก้ง กวาง หมู ป่า และสัตว์ประเภท กระต่าย ตุ่น เม่น ตลอดจนสัตว์ปีก สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เครื่องมือดักจับสัตว์เหล่านี้ มักจะทำจากวัสดุในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้แก่ ไม้เนื้อแข็ง ไม้ไผ่ เถาวัลย์ หวาย กะลา ก้อนหิน การทำมาหากินของชาวบ้านจึงต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นสิ่งที่ช่วยเหลือในการปรับตัวให้สัมพันธ์พึ่งพากับธรรมชาติในท้องถิ่น ด้วยการใช้ภูมิปัญญาเหล่านี้

นอกจากเป็นประติมากรรมแล้วยังเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงการบริโภคที่ดำเนินไปอย่างอะลุ่มอล่วย กับสภาพแวดล้อม เป็นกลไกรักษาความสมดุลธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม

วัฒนธรรม จูฬะวิภาต (2545 : 28) กล่าวถึงแนวคิดในการสร้างงานหัตถกรรมในด้านที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของบุคคลว่า

งานศิลปหัตถกรรมส่วนใหญ่ย่อมมีหน้าที่ในทางประโยชน์ใช้สอย และให้อิทธิพลต่าง ๆ ของมนุษย์ ได้แก่ การนั่ง นอน ยืน เดิน และการกินอยู่หลับนอน เร็วสะดวกขึ้น สิ่งใช้สอยจึงจำเป็น ทุกเวลาทุกสถานที่ เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และแม้ว่าตามความเป็นจริง ภาชนะใช้สอย เช่น หม้อหุงข้าวต้มหรือจานใส่อาหารนั้นกินเข้าไปไม่ได้เหมือนอาหาร แต่ก็เป็นส่วนประกอบอย่างสำคัญที่จะทำให้การกินอาหารสะดวกขึ้น ถ้าปราศจากหม้อหุงข้าวและจานชามใส่อาหารแล้ว เราจะกินอาหารอย่างสะดวกและปกติไม่ได้เลย เป็นต้น ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เรานั้น อาจขาดศิลปะอันเป็นสิ่งสนองความต้องการทางร่างกายไม่ได้เป็นอันขาด งานหัตถกรรมสร้างสรรค์สิ่งใช้สอยจึงเกิดขึ้นก่อนศิลปะและมักมีการคลี่คลายมาตลอด ควบคู่กับวิวัฒนาการด้านอื่น ๆ ของมนุษย์

งานหัตถกรรมจึงมีบทบาทต่อวิถีในการดำรงชีพของมนุษย์ในฐานะที่ตอบสนองความต้องการด้านการใช้สอย นอกจากมนุษย์จะเรียนรู้คุณสมบัติของวัสดุในการผลิต ก็ยังได้เรียนรู้การพัฒนาการผลิต ซึ่งกระบวนการในการพัฒนาหัตถกรรมมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ ต้องการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นตามสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบทางสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย (นวพล อภิวันนท์, 2544:21)

วิถีชีวิตของคนไทยต้องดำรงชีวิต โดยพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้แทบทุกกิจกรรม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของงานหัตถกรรมที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน กล่าวได้ว่า งานหัตถกรรมมีความสำคัญกับชีวิตคนไทยในด้านการใช้สอยเพื่อความสะดวกในการดำรงชีวิตเป็นอันดับแรก เห็นได้จากเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตข้าวปลาอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน ในความเป็นสังคมเกษตร ที่ชาวบ้านต้องพึ่งพาอาศัยแรงงานคนและธรรมชาติ เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน

3. คติความเชื่อ งานหัตถกรรมพื้นบ้านมีบทบาทในด้านจิตใจ ในเรื่องของคติความเชื่อที่ปลูกฝังถ่ายทอดกันมา คติความเชื่อแต่ละท้องถิ่นอาจมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้น ๆ งานศิลปหัตถกรรมที่ตอบสนองทางด้านคติความเชื่อมีหลายด้าน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ความเชื่อด้านประเพณีและวัฒนธรรม ส่วนใหญ่แล้วความเชื่อเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับผี วิญญาณ สิ่งที่ไม่มีตัวตน ซึ่งเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติ หากไม่เคารพ ทำไม่ดีก็จะเกิดความอัปมงคลหรือทำให้มีภัยพิบัติ หากเคารพเชื่อถือด้วยการทำพิธี

บวงสรวงหรือทำตามข้อปฏิบัติก็จะช่วยเหลือคุ้มครองป้องกันอันตรายต่าง ๆ ให้ ความเชื่อและพิธีกรรมจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินของชาวบ้าน เช่น ในการทำนาแต่ละพื้นที่จะคล้ายคลึงกัน แม้ว่าจะล่วงเข้าฤดูกาลทำนามาแล้วแต่ฝนยังไม่ตก ต้องมีการขอฝนจากเทวดา ในภาคอีสานจะมีพิธีบุญบังไฟ ภาคกลางมีพิธีแห่นางแมว ภาคเหนือจะมีพิธีแห่ฝนแสนห่า การบวงสรวงสี่เลื้อบ้านสี่เลื้อเมือง ผีขุนน้ำและผีทุ่งนาป่าเขา ตลอดจนระยะฤดูกาลทำนา ชาวนาทุกภูมิภาคจะให้ความสำคัญกับพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เชื่อในการที่จะทำให้การทำนาปีนั้นได้ผลสมดังใจ

มนุษย์ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เชื่อว่า ขวานหินที่ทำขึ้นใช้น้ำผลไม้ ขุดดินหาหัวพืชที่มีอยู่ในดินนั้น เป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงชีวิต ดังนั้น เมื่อมีคนตาย จึงต้องใส่ขวานหินลงไปในหลุมฝังศพเพื่อให้ผู้ตายนำติดตัวไปให้ใช้ในโลกลงหน้า (วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ 2544 : 17-18)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของคนไทยจะมีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต และมีการตอบสนองความเชื่อเหล่านั้นด้วยการทำพิธี ซึ่งจะต้องพึ่งพาเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในการทำพิธีดังกล่าวแทบทุกความเชื่อ การสร้างงานหัตถกรรมในส่วนนี้จึงสะท้อนความผูกพันระหว่างมนุษย์กับระบบความเชื่อได้เป็นอย่างดี (นวลลออ ทินานนท์ 2544 : 24)

วัฒนธรรมพื้นบ้าน

ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งความหมายเหล่านี้ก็ใกล้เคียงดังนี้คณะผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยการนำของศาสตราจารย์สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์และคณาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางวัฒนธรรมพื้นบ้านได้ให้ความหมายรวมไว้ คือ วัฒนธรรมพื้นบ้านหมายถึง แบบอย่างการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนที่ถือปฏิบัติร่วมกัน สังคม สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ย่อมเกิดขึ้นคงอยู่และเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับบริบทของชุมชนและสังคม (สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์.2525)

ความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วิมล จิโรพันธุ์ และคนอื่นๆ(2548 : 25 -26) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเสมือนกรอบล้อมให้ชีวิตอยู่ในขอบเขตที่นิยมกันว่าดี และถูกต้องแม้กฎหมายบ้านเมืองก็ยังไม่บังคับจิตใจหรือมีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์ได้ เพราะได้ยินได้ฟังได้รับการอบรมอยู่กับวิถีชีวิตแบบนั้นมาตั้งแต่เกิด
2. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์โดยทั่วไปดียิ่งขึ้น เพราะเป็นที่ประมวลแห่งความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความกลัว ความนิยม ระเบียบแบบแผนและอื่นๆ
3. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นเครื่องให้ความบันเทิงแก่มนุษยชาติมาแต่ดั้งเดิมในทุกวัยทุกโอกาส วัยเด็ก มีการละเล่นของเด็ก มีการทายปริศนา มีการฟังการเล่านิทานวิทยุหนุ่มสาวก็มีเพลงปฏิพากย์ มีการละเล่นต่างๆ มีประเพณีเนื่องในเทศกาลเช่น ลอยกระทง เวียนเทียน สงกรานต์ ฯลฯ
4. วัฒนธรรมพื้นบ้านมีคุณค่าทั้งทางศิลปะ และเป็นศาสตร์ของวิทยาการทุกแขนง
5. วัฒนธรรมพื้นบ้านทำให้เกิดความนิยมภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน
6. วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ ในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ เป็นพื้นฐานเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์แต่ละชาติแต่ละภาษา มีการจดจำและถือปฏิบัติกันต่อๆมา
7. วัฒนธรรมพื้นบ้านทำให้รู้จักสภาพชีวิตในท้องถิ่น

รูปแบบของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

จากความหมายและขอบข่ายจะเห็นว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านมีความหมายและขอบข่ายที่กว้างขวาง ประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่มีคุณค่า ดังนั้น เพื่อให้เป็นการสะดวกแก่การศึกษาจึงจำเป็นต้องจำแนกประเภทโดยอาศัยรูปแบบเป็นกรอบ กำหนดอย่างกว้างๆ ได้ 3 ประเภท คือ (วิมล จิโรจน์ และคนอื่นๆ. 2548 : 26 -28)

1. ประเภทประสมประสาน

1.1 ความเชื่อ รวมตลอดถึงการถือโชคลาง คาถาอาคมการทำเสน่ห์ และเครื่องรางของขลัง

1.2 การละครของชาวบ้าน หรือการเล่นพื้นเมืองและระบำรำเต้นของชาวบ้าน

1.3 ประเพณีพื้นเมือง หรือพิธีกรรม

1.4 งานมหรหรรรมหรือพิธีการฉลอง

1.5 การละเล่นหรือกีฬาพื้นเมือง และการเล่นของเด็ก

1.6 ขากกลางบ้าน หรือสมุนไพรร

2. ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ ก็สามารถสร้างความเข้าใจได้

2.1 สถาปัตยกรรมหรือสิ่งก่อสร้างของชาวบ้าน

2.2 ศิลปะชาวบ้าน

2.3 งานฝีมือชาวบ้าน

2.4 เครื่องแต่งกายชาวบ้าน

2.5 อาหารการกินของชาวบ้าน

2.6 อากัปกิริยาชาวบ้าน การอวย การ โกรธ การตอบรับ และปฏิเสธ

2.7 คนตรีพื้นเมือง

3. ประเภทที่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อสร้างความเข้าใจ

3.1 นิทานพื้นบ้าน เช่น นิทานประเภทเทพนิยาย นิทาน ประจักษ์ นิทานวีระบุรุษ นิทานเกี่ยวกับสัตว์นิทานอธิบายเหตุ นิทานตลกขบขัน นิทานร่ำเร่

3.2 ภาษาลึกลับ

3.3 บทกวีนิพนธ์

3.4 ปริศนาคำทาย

3.5 คำพูดคล้องจอง

3.6 เพลงชาวบ้าน เพลงกล่อมเด็ก

ประเภทของวัฒนธรรม

ตามพระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช 2485 ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้เป็น 4 ประเภท คือ

1. วัตถุนิยม

ได้แก่ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น เกี่ยวกับการกินดีอยู่ดี เครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือน เครื่องใช้ ไม้สอย โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศิลปวัตถุ สาธารณสมบัติ การประกอบอาชีพเพื่อพูนรายได้ เป็นการยกฐานะและความเป็นอยู่ของตนให้สูงขึ้น

2. สหธรรม

ได้แก่ วัฒนธรรมทางสังคมหมายถึง คุณธรรมต่างๆทำให้คนเรายู่ร่วมกันอย่างผาสุก ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน รวมทั้งระเบียบมารยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคมทุกชนิด เช่น มารยาท ในการไปร่วมงานมงคล มารยาทในการรับแขก มารยาทในการพูดมารยาทในการรับประทานอาหาร

3. คติธรรม

ได้แก่ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากศาสนา ความขยันหมั่นเพียร ความประหยัด ความเสียสละ ใช้ปัญญาในทางที่ถูกต้อง

4. นิติธรรม

ได้แก่ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบ ประเพณีที่ยอมรับนับถือว่ามีความสำคัญ พกกับกฎหมาย เช่น การรู้ถึงสิทธิ และหน้าที่ของพลเมืองตามกฎหมายซึ่งต้องเคารพกฎหมายของ บ้านเมือง ใช้สิทธิของตนตามกฎหมายโดยสุจริต ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและรวมถึงกฎหมาย ต่างๆที่ใช้บังคับในปัจจุบัน (วิมล จิโรจพันธุ์ และคนอื่นๆ. 2548 : 28 -29)

ลักษณะของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

วิมล จิโรจพันธุ์ และคนอื่นๆ(2548 : 25 - 26) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีลักษณะที่ ขึ้นอยู่กับสภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. วัฒนธรรมพื้นบ้านในเมือง

จากการที่สังคมในเมืองมีอัตราการเพิ่มประชากรเป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ประสบ ปัญหาทางด้านการดำรงชีวิต และด้านการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จนทำให้ กลายเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านในเมือง แต่อย่างไรก็ตามยังมีประชาชนในเมืองบางกลุ่มยังคงรักษา ขนบธรรมเนียมประเพณีบ้านเดิมไว้เช่นเดิม

2. วัฒนธรรมพื้นบ้านในชนบท

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการดำรงชีวิตของคนในชนบทมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทันสมัยมากขึ้น แต่ชีวิตส่วนใหญ่ของกลุ่มชนบทยังคงผูกพันอยู่กับอาชีพการเกษตร โดยทั่วไปที่เรียกว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านในชนบทนั่นเอง

คุณค่าของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมพื้นบ้านมีคุณค่าทั้งในอดีตและอนาคต คือ

1. เป็นประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะในเรื่องของประวัติศาสตร์
2. เป็นรากฐานในด้านวรรณคดีและกฎหมายที่มาจากวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น ในเรื่องของกฎหมายสามัคยา
3. ในเรื่องของการสั่งสอนให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ในกรอบของธรรมเนียมประเพณีที่เหมาะสม เช่นนิทานชาวบ้าน
4. ทำให้เกิดความภูมิใจของท้องถิ่นของตน เป็นเครื่องชี้ให้เห็นสภาพของพื้นบ้านตัวเองว่ามีส่วนคล้ายคลึงกับที่อื่นๆ ไม่ทำให้เกิดการแบ่งแยกวัฒนธรรมท้องถิ่น

วัฒนธรรมพื้นบ้านมีประโยชน์ในหลายด้าน

- ประโยชน์ทางการศึกษา
 1. ให้ความรู้เรื่องของวิทยาการ เพื่อการอยู่ดีมีสุข เป็นที่รู้จักเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย และรู้จักเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งใหม่ที่แปลกใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์
 2. ให้การศึกษาอบรมการสร้างสรรค์ระเบียบวินัย คุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมในท้องถิ่น
 3. ให้ความรู้ด้านภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ
 4. ให้เกิดสติปัญญาปฏิภาณไหวพริบ และเกิดความซาบซึ้งสุนทรียะทางจิตใจ
- ประโยชน์ทางด้านสังคม
 1. ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคม โดยการยึดหลักถ้อยทีถ้อยอาศัย และร่วมกิจกรรมด้วยกันอย่างมีความสุข
 2. ทำให้มีชีวิตอยู่ร่วมกับสังคมอื่นได้อย่างมีความสุข โดยการเรียนรู้ปรับตัวให้เหมาะสมกับสังคมในท้องถิ่นที่อยู่อาศัยอยู่
 3. ทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ร่วมมือร่วมใจเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
 4. ทำให้เกิดความรักความหวงแหนภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน

- ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

1. ทำให้เกิดผลผลิตที่เพิ่มพูนรายได้และการมีงานทำ
2. ทำให้เกิดความประหยัด จากการใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า
3. ทำให้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า
4. ทำให้เกิดอาชีพที่จะสามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัวอย่างพออยู่พอกินตามสภาพของท้องถิ่น (วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคนอื่นๆ. 2548 : 30 - 31)

หัตถกรรมพื้นบ้าน

หัตถกรรมพื้นบ้านเป็นผลงานที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยมือ มีความเรียบง่าย มุ่งประโยชน์ใช้สอยเป็นสำคัญ เมื่อกล่าวถึงงานฝีมือของชาวบ้านในแง่ความเป็นหัตถกรรมจะมีเนื้อหาเน้นที่เป็นประโยชน์ใช้สอยทางกายภาพมากกว่าคุณค่าทางศิลปะ ซึ่งเน้นไปที่ความงาม และความพึงพอใจอันปรากฏต่อสายตา

หัตถกรรม หมายถึง ผลงานที่ผลิตด้วยมือใช้เป็นเครื่องทูนแรง หัตถกรรมพื้นบ้านจึงหมายถึง ผลงานหัตถกรรมที่เกิดจากฝีมือของคนในท้องถิ่นด้วยการประดิษฐ์ สร้างสรรค์ โดยอาศัยวิธีการและรูปแบบที่ถ่ายทอดอยู่ในชุมชนจาก พ่อ แม่ ย่า ตา ยาย นั้น มีจุดประสงค์เพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน งานหัตถกรรมพื้นบ้านเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม เช่น การประกอบอาชีพ จำเป็นต้องมีเครื่องมือ อุปกรณ์ เพื่อช่วยให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว และแรงงาน

ประเภทของหัตถกรรมพื้นบ้าน

1. งานดิน หมายถึง งานหัตถกรรมที่ผลิตขึ้นด้วยดิน ในแต่ละท้องถิ่น แต่อาจจะเป็นเฉพาะบางท้องถิ่นที่มีดินเหมาะแก่การใช้งาน ตามปกติมักนิยมทำเป็นภาชนะสำหรับใช้ในครัวเรือน ที่เรียกว่าเครื่องปั้นดินเผา ทำจากดินที่มีคุณลักษณะพิเศษ นำมาปั้นเป็นภาชนะหรือเครื่องใช้ต่างๆ

2. งานไม้ ไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีการใช้งานมาแต่อดีตกาลบรรพ์ มนุษย์ได้ใช้สร้างเป็นที่อยู่อาศัย ต่อมาเมื่อมีวิวัฒนาการมากขึ้น มนุษย์จึงรู้จักใช้ไม้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในการดำรงชีวิตและเริ่มสนใจในเรื่องของความสวยงาม เริ่มประดิษฐ์เครื่องมือ เป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่ทำการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

3. งานดอกไม้ใบตอง เป็นงานประดิษฐ์ที่มีความประณีตสวยงาม และมีคุณค่าในด้านการใช้สอย ใบตองมีประโยชน์ต่อสังคมไทยมาจนถึงปัจจุบันอย่างมากมายหลายอย่าง เช่น ทำเป็นภาชนะใส่อาหารทั้งคาวและหวาน ได้แก่ ห่อ กระตัง หรือทำเป็นเครื่องบูชา เช่น พุ่มดอกไม้บูชาพระ ดอกไม้หุ้มไตร

4. เครื่องโลหะ โลหะที่นิยมมาทำเป็นข้าวของเครื่องใช้และเครื่องประดับ ได้แก่ ทอง เงิน ทองแดง ทองเหลือง และเหล็กที่เป็นโลหะผสมมีนากและสำริด ล้วนเป็นวัตถุที่มีความคงทนถาวรกว่าเครื่องหัตถกรรมอื่นๆ โลหะที่นิยมนำมาทำเป็นเครื่องประดับตามฐานะ ได้แก่ ทอง นาก และเงิน เช่น เครื่องประดับผม สร้อยคอ เข็มขัด กำไล มือ แหวน เป็นต้น

5. งานจักสานและงานทอ คนไทยรู้จักนำวัสดุเหล่านี้มาประดิษฐ์ เป็นสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน และเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ แม้นำมาเป็นเครื่องแต่งกายและของเล่น วัสดุที่ใช้จักสาน ได้แก่ ไม้ไผ่ หวาย และใบลาน เช่น พัด กระบุง ตะกร้า กระจาด ตะข่อง จอบ ลอบ ไซ ปลาตะเพียน เป็นต้น

งานถักทอที่ทำจากเชือก ด้าน ไหม กก และปอ มีหลายประเภทตามลักษณะการใช้งาน ได้แก่ งานเย็บปักถักร้อยของสตรี การทอผ้า การทอเสื่อ การถักเครื่องมือจับปลา เช่น แห อวน ตาข่าย และการถักสิ่งของเครื่องใช้ เช่น เชือก เป็ดญวน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วเป็นของที่มีคุณค่าทั้งประโยชน์ใช้สอย และมีความงามด้วยศิลปะนอกจากนั้นยังบอกถึงเอกลักษณ์ ของกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของอีกด้วยจึงควรอนุรักษ์และจัดให้มีการเผยแพร่ต่อไปอย่าให้สูญหาย เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอดกันต่อไปชั่วกาลนาน (วิมล จิโรพันธุ์ และคนอื่นๆ. 2548 : 101-104)

วัฒนธรรมกับการออกแบบ

ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม (Culture) หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม แบบแผนการประพฤติและการแสดงออกของสมาชิกในสังคม และเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงาม ในวิถีแห่งชีวิตของส่วนรวม ซึ่งสามารถเรียนรู้ ถ่ายทอดและปฏิบัติตามอย่างกันได้ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงถือได้ว่าเป็นมรดกแห่งสังคมที่ต้องรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม

องค์ประกอบของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อยู่ในสภาพแวดล้อมของมนุษย์เรา ซึ่งสถาบันต่างๆ ภายในสังคมล้วนมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมในครอบครัวเป็นสิ่งที่สมาชิกในครอบครัวยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา และถ่ายทอดมาถึงสมาชิกรุ่นหลัง ดังนั้นมนุษย์เราจะต้องเรียนรู้วัฒนธรรมของครอบครัวและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ ซึ่งวัฒนธรรมภายในครอบครัวส่วนใหญ่ประกอบไปด้วย การแต่งกาย การใช้ภาษา การดำเนินชีวิตภายในครอบครัว เครื่องใช้ที่ประดิษฐ์ขึ้นจากภูมิปัญญา อาหารการกิน และกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น ซึ่งวัฒนธรรมในสถาบันการศึกษาก็เช่นเดียวกันสมาชิกภายในสถาบันการศึกษาต้องยึดถือและปฏิบัติ คือ การใช้ภาษา การปฏิบัติต่อครูและเพื่อน การปฏิบัติตามข้อตกลงและกฎระเบียบของสถาบันการศึกษา การแต่งกาย และกิจกรรมไหว้ครู เป็นต้น ดังนั้นในทุกองค์กรและสถาบันฯ ล้วนมีวัฒนธรรมเป็นของตนเองซึ่งสมาชิกขององค์กรนั้นๆ จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามประเพณีของแต่ละองค์กร ซึ่งส่วนใหญ่ในทุกวัฒนธรรมจะมีองค์ประกอบซึ่งประกอบไปด้วย สัญลักษณ์ตัวแทน ภาษา ค่านิยมและความเชื่อ บรรทัดฐาน และวัตถุทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี

1. สัญลักษณ์ตัวแทน (Symbols)

สัญลักษณ์ตัวแทน ในที่นี้หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่ในธรรมชาติและสิ่งแวดลอม ซึ่งสื่อความหมายในสมาชิกในสังคม มีความเข้าใจในความหมายตรงกันว่าเป็นตัวแทนของสิ่งที่ดีและไม่ดี บางครั้งมนุษย์ได้ใช้สิ่งที่มีตัวตนและจับต้องได้เป็นตัวแทนของสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ยกตัวอย่างเช่นคนไทยได้ใช้ผลไม้แต่ละชนิดเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนของแต่ละฤดูกาลของประเทศไทย เนื่องจากมังคุด เงาะและทุเรียน จะเป็นผลไม้ที่เริ่มออกผลในช่วงเดือนเมษายนเป็นต้นไป และจะมีมากในเดือนกรกฎาคมถึงกันยายน เป็นต้น ดังนั้นผลไม้เหล่านี้ จะเป็นสัญลักษณ์ความ

อุดมสมบูรณ์ของฤดูฝน เป็นต้น เนื่องจากมนุษย์ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่าง ดังนั้นการเลือกเอาธรรมชาติ เช่น สัตว์ และต้นไม้มาเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนเพื่อถ่ายทอดความคิดและความหมายจึงแตกต่างกันออกไปด้วย ยกตัวอย่างเช่น ประเทศไทยได้กำหนดช้าง ดอกกุน และสาละไทยเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ ส่วนประเทศญี่ปุ่นได้กำหนดดอกซากุระเป็นดอกไม้ประจำชาติ เป็นต้น

2. ภาษา (Language)

ภาษาเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่สำคัญต่อมนุษย์ในแต่ละสังคม เพราะภาษาช่วยให้สมาชิกในสังคมสามารถสื่อสารกันได้อย่างชัดเจน และทุกประเทศล้วนมีภาษาใช้ของตนเองเพื่อแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ประเทศไทยก็มีภาษาไทยเป็นของตนเอง เนื่องจากปัจจุบันมนุษย์ได้มีการติดต่อสื่อสารกันมากขึ้น จึงได้ว่าเป็นภาษาสากลในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งสังคมส่วนใหญ่ได้ใช้ภาษาอังกฤษ ดังนั้นภาษาอังกฤษจึงถือได้ว่าเป็นภาษาสากลในปัจจุบันนี้ นอกจากนั้นภาษากายก็สำคัญยิ่งในการสื่อสารภายในสังคม ดังที่สมาชิกภายในสังคมจำเป็นต้องเรียนรู้และสังเกต เพื่อช่วยให้เข้าใจและสามารถเลือกใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

3. ค่านิยม (Values) และความเชื่อ (Beliefs)

ค่านิยม เป็นความคิดของคนในสังคมเกี่ยวกับกำหนดสิ่งที่สำคัญ และสิ่งที่มีคุณค่า ซึ่งค่านิยมได้ถูกการกำหนดบนบรรทัดฐานของสิ่งที่คนในสังคมต้องการมากที่สุด ถูกต้องและดีที่สุด ทั้งนี้รวมไปถึงสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่น่ารังเกียจและไม่ใช่สิ่งที่ต้องการ ทั้งนี้รวมไปถึงการประสบความสำเร็จในชีวิตของแต่ละบุคคลด้วย ส่วนความเชื่อ ที่ทุกคนในสังคมเชื่อว่าถูกต้องและเป็นสิ่งที่ควรกระทำหรือไม่ถูกต้องและไม่ควรกระทำ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการรับวัฒนธรรมจากต่างชาติ จึงทำให้ค่านิยมของคนในสังคมที่มีต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวเปลี่ยนแปลงไป ยกตัวอย่างค่านิยมในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ในปัจจุบันได้มีค่านิยมในตราสินค้ามากขึ้น จึงทำให้ผู้ซื้อมีแนวโน้มที่จะเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ที่มีราคาสูงและตราที่ยี่ห้อชื่อเสียง เพราะผู้ใช้ผลิตภัณฑ์เชื่อว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีคุณภาพสูงกว่าผลิตภัณฑ์ที่มีราคาถูกกว่า เป็นต้น

4. บรรทัดฐาน (Norm)

บรรทัดฐาน หมายถึง กฎ หรือสิ่งที่คนในสังคมคาดหวังจากสมาชิกภายในสังคม เช่น คนในสังคมไทยคาดหวังที่ให้ลูกหลานเชื่อฟังพ่อแม่ และมีความกตัญญูรู้บุญคุณของพ่อแม่ เป็นต้น ดังนั้นบรรทัดฐานของสังคม จึงคาดหวังที่คนในสังคมมีความประพฤติและความคิดสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน เช่น มีความเคารพต่อผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุ ดังนั้นในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์เพื่อคนในสังคมจึงอยู่บนบรรทัดฐานที่คนในสังคมคาดหวังและยอมรับจึงจะเป็นที่

ต้องการของตลาดนั้นๆ ยกตัวอย่างเช่น ในสังคมมีประเพณีติดกบาตรทำบุญ และมีการรณรงค์ผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์

5. วัตถุทางวัฒนธรรม (Material Culture) และเทคโนโลยี (Technology)

วัตถุทางวัฒนธรรมในที่นี้ หมายถึง ผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ถูกสร้างขึ้นโดยมนุษย์ที่จับต้องได้ และถูกใช้เป็นสังคมนั้นตามประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ในวัฒนธรรมการกิน การอยู่ และการทำงาน ส่วนคำว่า เทคโนโลยีในที่นี้หมายถึง วิธีการหรือสิ่งต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากความรู้และภูมิปัญญาของคนในสังคมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อช่วยอำนวยความสะดวกในการทำงาน ยกตัวอย่างเช่น เทคโนโลยีในการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ

ความสำคัญของวัฒนธรรมที่มีต่อการออกแบบ

เนื่องจากมนุษย์แต่ละคนมีการเรียนรู้วัฒนธรรมผ่านสถาบันแต่ละสังคม เช่น สถาบันการศึกษาและสถาบันครอบครัว ตลอดจนกลุ่มอ้างอิงหรือกลุ่มผู้นำในด้านต่างๆ ดังนั้นนักออกแบบและกลุ่มผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ในแต่ละสังคมล้วนได้รับอิทธิพลและแนวความคิดจากสังคมที่ตนอาศัยอยู่ในการคิดและความรู้สึกที่มีต่อผลิตภัณฑ์และงานออกแบบต่างๆ ดังนั้นนักออกแบบส่วนใหญ่จึงถ่ายทอดความคิดและความเชื่อในวัฒนธรรมของตนในงานออกแบบ ซึ่งเรียกว่า “Designer Preferences” ผสมผสานความคิดและความเชื่อวัฒนธรรมของกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ ซึ่งเรียกว่า “Consumer Preferences” ร่วมกัน ถ้านักออกแบบมีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากกลุ่มเป้าหมายผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ นักออกแบบต้องทำการศึกษาข้ามวัฒนธรรมและทำการเปรียบเทียบความคิด และการรับรู้เพื่อให้ได้งานออกแบบที่สามารถสื่อความหมายได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับความคิดและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย กล่าวโดยสรุปการศึกษาวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการออกแบบ เนื่องจากมนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้และรวบรวมเอาสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติที่อยู่โดยรอบมาถ่ายทอดเป็นงานออกแบบ นอกจากนั้นการดำเนินชีวิตและรูปแบบการปฏิบัติที่เป็นบรรทัดฐานมีส่วนในการกำหนดหน้าที่ประโยชน์ใช้สอยและรูปลักษณะของผลิตภัณฑ์เป็นสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมไทยได้สร้างสรรค์ขันโตกเพื่อใช้เป็นส่วนรองรับภาชนะอาหารซึ่งมีหน้าที่คล้ายโต๊ะ แต่สามารถเคลื่อนย้ายได้ง่ายเพราะมีน้ำหนักเบาวัสดุที่ใช้เป็นหวายที่หาได้ในท้องถิ่น และทำการจักสานด้วยภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น (ศิริพรณ์ ปีเตอร์, 2550 : 84-89)

การออกแบบ

ความหมายของการออกแบบและงานออกแบบ

การออกแบบ คือ กิจกรรมการแก้ปัญหาเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายหรือจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นการกระทำของมนุษย์ ด้วยจุดประสงค์ที่ต้องการแจ้งผลเป็นสิ่งใหม่ๆ มีทั้งที่ออกแบบเพื่อสร้างขึ้นใหม่ให้แตกต่างจากเดิมหรือปรับปรุงตกแต่งของเดิม

งานออกแบบ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยการเลือกนำเอาองค์ประกอบมาจัดเรียงให้เกิดเป็นรูปทรงใหม่ที่สามารถสนองความต้องการ ตามจุดประสงค์ของผู้สร้างและสามารถผลิตได้ด้วย วัสดุและกรรมวิธีการผลิตที่มีอยู่ในขณะนั้น (วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร.2548)

ที่มาของแนวความคิดในการออกแบบ

มนุษย์เกิดมาเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่นับว่าได้ให้ทุกสิ่งทุกอย่างอย่างไว้ชีวิตจำกัด เราเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สัมพันธ์สอดคล้องกับสิ่งที่ธรรมชาติมอบให้ และยังเรียนรู้ที่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเมื่อพบว่าสิ่งที่มีมาตามธรรมชาติไม่สอดคล้องกับความต้องการของมนุษย์ แต่การที่จะสร้างให้เกิดเป็นสิ่งที่ใหม่ขึ้นนี้เราได้แนวความคิด ตลอดจนลักษณะรูปแบบมาจากไหน จะพบว่าที่มาของแนวความคิดในงานออกแบบต่าง ๆ นั้นมาจากแหล่งกำเนิด 2 แหล่งที่สำคัญ แหล่งแรกคือ ธรรมชาติ และแหล่งที่สองคือประสบการณ์ที่สะสมมาเป็นเวลานานของรุ่นต่างๆ หรือจากประวัติศาสตร์นั่นเอง

1. ธรรมชาติ

ธรรมชาติมีความหมายกว้างครอบคลุมทั้งสิ่งที่มีชีวิตอันได้แก่พืชและสัตว์ และยังรวมไปถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิตตั้งแต่วัตถุที่ลอยอยู่ในอากาศตลอดจนถึงส่วนประกอบที่สร้างให้เกิดเป็นพื้นดินและพื้นน้ำ มนุษย์ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมามีความชื่นชม และซาบซึ้งกับธรรมชาติอยู่เสมอจากการที่ได้สัมผัสแวดล้อมด้วยธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา มนุษย์ยอมรับการเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ จนเมื่อไม่นานนี้เองที่เราได้สะสมอารยธรรมความเจริญทางด้านวัตถุจนสามารถเอาชนะบางส่วนของธรรมชาติได้อย่างหนึ่งในเรื่องนี้ได้แก่การสังเคราะห์หรือสร้างให้เกิดวัสดุชนิดใหม่ แต่เราก็ต้องยอมรับว่าโดยพื้นฐานแล้ววัสดุทุกชนิดที่สร้างขึ้นมีที่มาจากธรรมชาติทั้งสิ้น และมนุษย์เราก็ยังอยู่ภายใต้การควบคุมของกระบวนการทางธรรมชาติในสิ่งมีชีวิตจะเห็นปฏิกิริยาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนกว่าในสิ่งที่ไม่มีชีวิต ในจำนวนพืชและสัตว์มากมายหลากหลายชนิด

นั้นต่างมีวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ตั้งแต่การเกิด การดำรงชีวิต ไปจนถึงการสูญสลายของมัน เนื่องจากในธรรมชาติมีกลไกสำหรับการควบคุมในรูปของลูกโซ่อาหารนอกจากนี้ ยังมีอีกหลายสิ่ง que แสดงถึงกระบวนการที่มีในธรรมชาติซึ่งคงอยู่มาช้านานรอให้มนุษย์ได้ทำการศึกษาและค้นพบเพื่อนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่างที่เกิดขึ้น ในการออกแบบสิ่งที่มีมนุษย์ได้รับจากธรรมชาตินั้นอาจจำแนกได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

1.1 ลักษณะรูปทรง

มนุษย์ได้รับแรงบันดาลใจในการคิดสร้างสรรค์งานศิลปะและงานออกแบบจากรูปทรงธรรมชาติมาโดยตลอด ดังจะพบได้ในภาพเขียนตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ปรากฏตามถ้ำในแหล่งชุมชนโบราณหัวเสา รูปดอกบัวหรือใบปาล์มของสถาปัตยกรรมอียิปต์ ภาพพืชและสัตว์ทะเลที่ทำขึ้นจากโมเสกประดับบนกำแพงวิลลาที่เมืองปอมเปอีของโรมัน เป็นต้น ตัวอย่างเหล่านี้แสดงถึงความพยายามจำลองรูปทรงจากธรรมชาติตามแนวทางเฉพาะของชนแต่ละชาติเมื่อหลายพันปีมาแล้ว รูปทรงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติมักมีลักษณะที่สมบูรณ์ในตัวของมันเอง เนื่องจากรูปทรงเหล่านี้ได้ผ่านการปรับปรุงมาเป็นเวลานานจนเกิดความเหมาะสมพอดี

1.2 วิธีการแก้ปัญหา

เนื่องจากการออกแบบเป็นการแก้ปัญหาย่างหนึ่ง ซึ่งมนุษย์เราได้รับแนวคิดที่ลึกซึ้งและมากมายมหาศาลจากการศึกษาสังเกตสิ่งมีชีวิตที่มีในธรรมชาติ ในการที่จะได้รับความรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหานั้นเราจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงกลไกอันซับซ้อนภายในของสิ่งมีชีวิตนั้นๆ การมองดูอย่างผิวเผินย่อมไม่สามารถเข้าใจเหตุผลอันแท้จริง ดังเช่นเปลือกหอยนอติลิตัส หากเพียงแต่ดูรูปตัดของเปลือกหอยเราก็จะได้รับแต่เพียงความรู้สึกชื่นชมในความงามของเส้นสายที่เกิดขึ้นเท่านั้น จนกระทั่งได้ศึกษาอย่างละเอียดทางชีววิทยาของหอย เราจึงได้รับความรู้ความเข้าใจถึงกลไกหรือวิธีการ ที่ธรรมชาติใช้แก้ปัญหาทำให้ได้ลักษณะรูปทรงที่สามารถทำหน้าที่หลายด้านพร้อมกัน ช่องว่างภายในเปลือกหอยถูกสร้างขึ้นสำหรับใช้เป็นที่อยู่อาศัย ซึ่งพร้อมที่จะเติบโตและเปลี่ยนแปลงตามการเติบโตของตัวหอย ในขณะที่ช่องว่างเล็กๆ เหล่านี้ยังช่วยทำหน้าที่ในการลอยตัวในความลึกระดับต่างๆ จึงทำให้ภายในเปลือกหอยประกอบด้วยช่องว่างที่มีผนังซึ่งมีรูเล็กๆ กันเรียงไล่ขนาดเป็นสัดส่วนกับขนาดร่างกายของตัวหอยที่ค่อยๆ โตขึ้น เกิดเป็นเส้นวนโค้งเป็นเกลียวออกสู่ภายนอก นอกจากวิธีการอันซับซ้อนดังกล่าวนี้แล้วในชีวิตประจำวันเราก็อาจสังเกตพบวิธีการแก้ปัญหาที่เรียบง่ายตรงไปตรงมาของสิ่งมีชีวิตรอบตัว

1.3 ประวัติศาสตร์

นอกเหนือจากความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติซึ่งเป็นแหล่งที่มา ของทั้งความคิดและรูปทรงอันหลากหลายแล้ว ประวัติศาสตร์ก็เป็นอีกแหล่งที่มาของแนวความคิดในงานออกแบบ แม้จะมีคำกล่าวว่าประวัติศาสตร์คือเรื่องราวของสิ่งที่ตายแล้ว แต่ในหลักฐานที่เหลือเก็บรักษาไว้นั้น เรายังสามารถใช้คุณค่าซึ่งมีอยู่ในเนื้อหา ข้อมูลและสรรพความรู้ทางวิชาการด้านต่างๆที่ได้ผ่านการทดลองและเหลือหลักฐานไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเพื่อก้าวต่อไปโดยไม่ต้องย้อนมาลองผิดลองถูกซ้ำกับที่บรรพบุรุษได้เคยทำไว้ การศึกษาจากประวัติศาสตร์ของงานออกแบบ ซึ่งมีอยู่ในรูปของงานสถาปัตยกรรมและข้าวของเครื่องใช้ทั้งในและนอกอาคาร เป็นการศึกษาไม่ใช่เพียงเพื่อให้เกิดความสนใจซาบซึ้งในผลงานออกแบบเท่านั้น แต่ควรเป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ที่มีมาในอดีตว่ามีผลกระทบต่อลักษณะรูปทรง การใช้สอย วัสดุและกรรมวิธีการผลิตของงานออกแบบนั้นๆอย่างไร หรือการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจวิธีการที่นักออกแบบใช้ในการแก้ปัญหา ดังอย่างผลงานออกแบบในอดีตที่มีคุณค่าดังกล่าวจะพบได้ในรูปของของใช้พื้นบ้านของใช้ในชีวิตประจำวันเหล่านี้ เป็นผลงานที่มองดูเรียบง่ายซึ่งผ่านการปรับปรุงขัดเกลา โดยนักออกแบบรุ่นแล้วรุ่นเล่า (นวลน้อย บุญวงษ์. 2542 :10 -14)

ขอบเขตของงานออกแบบ

ปัจจุบันมนุษย์เราอาศัยอยู่ในโลกที่แวดล้อมไปด้วย ผลงานที่เกิดขึ้นจากฝีมือมนุษย์ด้วยกัน การเปลี่ยนแปลงรูปทรงของธรรมชาติ ให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับความต้องการด้านการใช้งานและความต้องการที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดเป็นจุดมุ่งหมายประการแรก แต่ความต้องการของมนุษย์ไม่เคยมีขีดจำกัดความต้องการใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นแรงผลักดันให้มีการสร้างสรรค์ผลิตผลอย่างต่อเนื่องหากพิจารณาถึงต่างๆรอบตัวเรามีทั้งสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตเช่นที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่มและสิ่งที่เกินความจำเป็นเช่นเครื่องสำอางและเก็บตัวอย่างหินบนดวงจันทร์ มีทั้งสิ่งที่มุ่งหวังในการสร้างเช่นอุปกรณ์เครื่องมือและสิ่งที่ช่วยในการทำลายเช่นอาวุธต่างๆ จนอาจกล่าวได้ว่าเราอยู่ในโลกที่มีความซับซ้อนและมีความเฉพาะอย่างมีวิถีชีวิตที่ได้รับความสะดวกสบายและในขณะเดียวกันก็มีอันตรายมากขึ้นในบรรดาสิ่งที่มีมนุษย์ออกแบบคิดค้นนานาชนิดจะพบว่ามีลักษณะร่วมกัน คือการแก้ปัญหาและการใช้ความคิดสร้างสรรค์เนื่องจากตามปกติงานออกแบบจะเริ่มจากการเกิดของปัญหา และในการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหา นอกจากจะใช้ข้อมูลความเป็นเหตุเป็นผลแล้ว ยังจำเป็นต้องมีการเสนอแนะวิธีการหรือรูปแบบต่างๆ สำหรับการแก้ปัญหาตามความเหมาะสม การที่จะได้มาซึ่งทางเลือกที่จะใช้แก้ปัญหา

เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการศึกษาและฝึกฝนเฉพาะทางอาจกล่าวได้ว่าในบรรดาสิ่งที่มนุษย์ออกแบบ ขึ้นมานี้หากนำมาจัดจำพวกเข้าด้วยกันแล้วสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. การออกแบบระบบ

หมายถึงการออกแบบในลักษณะการจัดวางระบบหรือระเบียบแบบแผนเพื่อให้การทำงานเป็นไปได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างงานระดับนี้ที่ไม่เป็นรูปธรรมเช่น การจัดการด้านการบริหารองค์กรหรือหน่วยงาน และในงานที่เป็นรูปธรรมได้แก่การจัดระบบวงจรไฟฟ้าในอาคารและในอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ เป็นต้น

2. การออกแบบสภาพแวดล้อม

หมายถึงการออกแบบในลักษณะการสร้างสิ่งต่างๆ ในสภาพแวดล้อมของมนุษย์ ตั้งแต่การวางผังเมืองซึ่งนับเป็นสภาพแวดล้อมขนาดใหญ่ การวางผังชุมชนที่มีขนาดเล็กลง จนถึง การออกแบบสถาปัตยกรรมและส่วนประกอบทั้งภายนอกและภายในอาคาร มีลักษณะเฉพาะเป็นงานออกแบบที่มีความเกี่ยวข้องทั้งทางด้านระบบและลักษณะรูปทรงเข้าด้วยกัน

3. การออกแบบสิ่งของ

หมายถึงการออกแบบข้าวของเครื่องใช้ที่สัมผัสโดยตรงกับมนุษย์ และเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมด้วยถ้าเปรียบกับการออกแบบระบบและสภาพแวดล้อมจะพบว่า การออกแบบสิ่งของเกี่ยวข้องและอยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์มากกว่า มีขนาดเล็กกว่า และเป็นงานที่มีความละเอียดลึกซึ้งในแง่ของรูปทรง การใช้สอยและการผลิตซึ่งทำได้ทั้งได้ทั้งในงานหัตถกรรมและอุตสาหกรรม งานออกแบบในกลุ่มนี้มีความหลากหลายกันมากจึงมีการจัดจำแนกเพื่อให้ครอบคลุมผลงานได้ครบถ้วน (นวลน้อย บุญวงษ์, 2542 :19)

การแบ่งขั้นตอนกระบวนการออกแบบ

ลักษณะเฉพาะที่สำคัญประการหนึ่งของการออกแบบอย่างเป็นระบบคือ การแบ่งกระจายการทำงานออกจากกันเป็นขั้นตอนย่อยๆ เพื่อช่วยให้ผู้ร่วมงานสามารถมุ่งความสนใจกับงานแต่ละขั้นตอนได้อย่างเต็มที่ ช่วยลดความสับสนในการคิดค้นแก้ปัญหา ในการแบ่งกระจายขั้นตอนการออกแบบนั้น เนื่องจากนักออกแบบแต่ละคน เมื่อผ่านประสบการณ์ในการทำงานมาช้านาน ได้สะสมความรู้ความชำนาญตลอดจนมีความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคขณะลงมือทำงาน จึงพัฒนาขั้นตอนการทำงานเฉพาะเป็นของตัวเองตามความถนัดและความมีประสิทธิผลด้วยวิธีที่ตนได้เรียนรู้มา ดังนั้นตามสำนักงานออกแบบต่างๆ เช่นสำนักงานสถาปนิก นักตกแต่งภายในและนักออกแบบอุตสาหกรรม จึงวางแบบแผนการทำงานไว้เป็นเสมือนคู่มือการ

ปฏิบัติงาน เพื่อให้ได้นักออกแบบและเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆปฏิบัติเป็นขั้นตอนมีการกำหนดอย่างชัดเจนเกี่ยวกับลักษณะผลผลิตที่ต้องทำส่งในแต่ละขั้นตอน และให้ดำเนินไปเป็นลำดับไปเป็นลำดับอย่างเคร่งครัด การทำงานตามแบบแผนอย่างเป็นขั้นตอนมีส่วนช่วยให้การออกแบบประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี ในหัวข้อนี้จึงขอเสนอแนะวิธีการแบ่งขั้นตอนการทำงานซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญได้ทดลองปฏิบัติและเผยแพร่ไว้แล้วเป็น 3 ลักษณะเปรียบเทียบกัน แต่เมื่อมองโดยรวมแล้วการแบ่งขั้นตอนลักษณะต่างๆ ล้วนมีวิธีการเข้าสู่ปัญหาในแนวทางเดียวกัน และสามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาทางการออกแบบได้ทั้งสิ้น การเลือกวิธีการแบ่งขั้นตอนลักษณะใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับวิธีการทำงานตามความถนัดและเคยชินของนักออกแบบเป็นสำคัญ

การแบ่งขั้นตอนการออกแบบ

วิธีที่ 1 แบ่งการทำงานออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก

1. การวิเคราะห์

การนำข้อมูลที่มีผลต่อการออกแบบมาจัดแยกแยะ หาความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อสรุปให้ออกมาเป็นกลุ่มลักษณะที่งานออกแบบนั้นๆ ควรจะเป็นหรือควรทำหน้าที่ตามการใช้งาน

2. การสังเคราะห์

การนำผลการวิเคราะห์มาสร้างสรรค์ด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อให้ได้วิธีแก้ปัญหาที่มีความหลากหลาย มีปริมาณมากและมีคุณภาพสอดคล้องกับลักษณะที่ควรจะเป็นตามความต้องการใช้งาน

3. การประเมินผล

การนำวิธีการแก้ปัญหาที่สังเคราะห์ได้มาเปรียบเทียบตามหลักเกณฑ์ และเลือกวิธีการที่มีความเป็นไปได้และเหมาะสมสูงสุดสำหรับนำไปพัฒนาเพื่อการผลิตและการจำหน่ายต่อไป

ทั้ง 3 ขั้นตอนหลักนี้แต่ละขั้นตอนยังประกอบด้วยขั้นตอนย่อยๆ ซึ่งกำหนดให้ปฏิบัติไปตามลำดับเพื่อให้บังเกิดผลสำเร็จ ในแต่ละขั้นตอนหลัก เมื่อปฏิบัติตามโดยเรียงจากการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผลแล้ว ถ้าผลงานออกแบบที่ประเมินได้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ก็นับว่าเสร็จสิ้นกระบวนการออกแบบ แต่ถ้าประเมินแล้วผลงานยังไม่ถูกต้องตามความต้องการของผู้เกี่ยวข้องก็จำเป็นต้องย้อนกลับไปตรวจสอบตรงขั้นตอนการวิเคราะห์และการสังเคราะห์เพื่อหาข้อผิดพลาดและทำการแก้ไขใหม่เรียงไปตามลำดับขั้นตอนอีกครั้งหนึ่ง

วิธีที่ 2 แบ่งการทำงานออกเป็น 7 ขั้นตอน

1. เตรียมรับสภาพ

เมื่อได้รับปัญหาในการออกแบบนักออกแบบ ต้องทำความเข้าใจเนื้อหาและธรรมชาติเฉพาะของงานออกแบบนั้นๆ อย่างถ่องแท้ พร้อมกับทำการสำรวจความพร้อมของตนเองที่จะทำงานในด้านต่างๆ เช่น เวลาทำงาน ,ความรู้ - ความชำนาญเฉพาะ, ข้อมูลที่มี,ความถนัดและสนใจในงานลักษณะนั้นเพื่อประกอบการตัดสินใจที่เริ่มรับงาน

2. วิเคราะห์

การค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อค้นหาความจริงตลอดจนข้อคิดเห็นจากผู้รู้ต่างๆเกี่ยวกับปัญหาโดยการนำปัญหามาแยกส่วน และหาความสัมพันธ์ระหว่างกัน ให้มองเห็นข้อเท็จจริงใหม่ในปัญหานั้น

3. กำหนดขอบเขต

เมื่อได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาอย่างละเอียดแล้ว จะพบว่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่องและกว้างขวางกับปัญหานั้นอีกมากมายซึ่งไม่สามารถจัดการได้ทั้งหมด นักออกแบบจึงจำเป็นต้องกำหนดเป้าหมายหลักของการทำงาน วางขอบเขต และจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้บรรลุอย่างเหมาะสมตามจำกัดต่างๆที่มีอยู่

4. คิดค้นออกแบบ

การใช้ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างทางเลือก หรือวิธีการแก้ปัญหาจำนวนมากซึ่งสามารถบรรลุเป้าหมายหลัก

5. คัดเลือก

การพิจารณาวิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ นำมาเปรียบเทียบเพื่อคัดเลือกวิธีที่ดีที่สุด คือ วิธีที่ง่าย และได้ผลในการใช้งานสูงสุด

6. พัฒนาแบบ

การนำเอาแบบที่เลือกแล้วว่า มีความเหมาะสมมากที่สุด มาปรับปรุงแก้ไขต่อไปจนถึงรายละเอียดเพื่อพัฒนาให้แนวทางที่เลือกนั้นมีความสมบูรณ์เกิดผลลัพธ์สูงสุด

7. ประเมินผล

การนำผลงานการออกแบบที่ผ่านการพัฒนาแล้วมาทบทวนผลที่เกิดขึ้น วิเคราะห์อย่างตรงไปตรงมาและอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้รู้ว่าผลงานนั้นมีข้อดีและข้อบกพร่องทั้งทางด้านคุณภาพและปริมาณ

ตามการแบ่งขั้นตอนวิธีที่ 2 ผู้ออกแบบสามารถเรียงลำดับขั้นตอนการทำงานออกแบบได้หลายลักษณะขึ้นกับความซับซ้อนของปัญหา เวลา ทุนและความถนัดของผู้ออกแบบ

วิธีที่ 3 แบ่งการทำงานออกเป็น 8 ขั้นตอน

1. การกำหนดขอบเขตของปัญหา

การนำเอาโจทย์หรือปัญหาที่ได้รับในงานออกแบบมาศึกษาพิจารณาให้เข้าใจถึงเงื่อนไขต่างๆที่เกี่ยวข้องและทำการกำหนดขอบเขตการทำงานเพื่อแก้ปัญหาอย่างเหมาะสมไม่กว้างหรือแคบจนเกินไป

2. การค้นคว้าหาข้อมูล

การศึกษาและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานออกแบบ นำมาจัดจำแนกอย่างเป็นระบบตามหัวข้อที่มีความสัมพันธ์กับปัญหา ข้อมูลมีคุณค่าช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และช่วยเสนอแนะวิธีการต่างๆสำหรับแก้ปัญหา

3. การวิเคราะห์

การนำข้อมูลที่จำแนกไว้แล้วมาแยกแยะ เปรียบเทียบและจัดให้เกิดความสัมพันธ์กัน ผลจากการวิเคราะห์จะช่วยเสนอแนะตั้งแต่ทางเลือกจนถึงเกณฑ์สำหรับพิจารณาทางเลือกต่างๆ ในการแก้ปัญหา

4. การสร้างแนวความคิดหลัก

การใช้เทคนิคต่างๆเพื่อสร้างสรรค์แนวคิดหลักในการออกแบบ แนวความคิดหลักควรมีลักษณะที่สามารถแก้ปัญหาสำคัญได้อย่างตรงประเด็น และมีความกว้างครอบคลุมการแก้ปัญหาอย่างมีความแปลกใหม่ไม่ซ้ำกับแนวทางที่เคยมีมาก่อน และยังมีลักษณะเป็นความคิดหรือสมมุติฐานที่อาจจะยังเป็นนามธรรม นอกจากนี้แนวคิดในการออกแบบไม่ได้เพียงครั้งเดียว โดยเฉพาะสำหรับปัญหาที่ซับซ้อนในระยะแรกเป็นการสร้างแนวคิดโดยรวมและเมื่อทำการออกแบบ ก็จะมีการสร้างแนวความคิดเสริมตามไปแต่ละขั้นตอนหรือทุกระดับของการแก้ปัญหา ทั้งนี้ เพื่อให้การออกแบบลึกลงไปทุกขั้นตอนสามารถทำได้อย่างสร้างสรรค์มากขึ้น

5. การออกแบบร่าง

การนำแนวความคิดหลักมาตีความ แปลรูป หรือประยุกต์สร้างขึ้นจากสิ่งเป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรม มีตัวตนมองเห็นและจับต้องได้ ด้วยการร่างเป็นภาพ 2 มิติหรือสร้างเป็นหุ่นจำลอง 3 มิติ แบบร่างควรมีจำนวนมาก มีความแตกต่างหลากหลายทางด้านรูปร่างหน้าตา ขนาด ส่วนประกอบ ตั้งแต่โครงสร้างจนถึงส่วนประกอบย่อย พร้อมทั้งให้คำอธิบายหรือกราฟิกแสดงหลักการ วิธีการและความคิดเห็นของผู้ออกแบบต่อแบบเหล่านั้น

6. การคัดเลือก

การนำแบบร่างที่สร้างขึ้นเป็นจำนวนมากมาเปรียบเทียบ โดยใช้หลักเกณฑ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ เพื่อคัดเลือกแบบที่มีความเหมาะสมสูงสุด สามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จด้วยวิธีการที่ง่าย ประหยัดและมีความเป็นไปได้จริงทั้งในการผลิตและการตลาด

7. การออกแบบรายละเอียด

การนำแบบที่ผ่านการพิจารณาคัดเลือกแล้ว มาพัฒนาต่อไปจนถึงขั้นรายละเอียดของส่วนประกอบย่อยต่างๆ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น การออกแบบรายละเอียดจะเกิดขึ้นขณะเขียนแบบ นับเป็นขั้นตอนสำคัญที่มีส่วนช่วยเปลี่ยนแปลง แบบที่มาจากแนวคิดธรรมดาให้กลายเป็นแบบที่น่าสนใจและใช้งานได้ดี หรือในทางตรงกันข้ามคือมีส่วนทำลายแนวคิดที่ดีให้ด้อยคุณค่าลงจากความหยابหรือการขาดความเอาใจใส่ในรายละเอียดของงาน

8. การประเมินผล

การนำแบบที่สำเร็จทั้งในลักษณะงาน 2 มิติ และ 3 มิติมาทำการประเมินผลงานนั้นๆ ว่ามีความถูกต้องและครบถ้วนตามขอบเขตและจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เพียงใด การประเมินช่วยให้ระดับคุณภาพของงานออกแบบและเป็นการตรวจสอบขั้นสุดท้ายก่อนการลงทุนผลิตและจำหน่าย (นวนน้อย บุญวงศ์. 2542 :138 -143)

ขอบเขตของงานออกแบบผลิตภัณฑ์

1. ผลิตภัณฑ์กรรม

ผู้ออกแบบและผู้ผลิตมักเป็นคนเดียวกัน และได้สัมผัสกับผลิตภัณฑ์นั้นตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จ มักสอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัวเข้าไปในผลงานที่ทำด้วย เช่น สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นฝีมือของชาวบ้าน จุดประสงค์ดั้งเดิมทำขึ้นเพื่อความจำเป็นในการดำรงชีวิต เสน่ห์ของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้อยู่ที่ความไม่เหมือนกันในรายละเอียดของผลงานแต่ละชิ้น เป็นงานประดิษฐ์ที่ละเอียดอ่อนที่เครื่องจักรทำได้ยาก

2. ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

ผู้ออกแบบและผู้ผลิตมักแยกออกจากกัน นักออกแบบมักได้สัมผัสเพียงแบบบนกระดาษหรือหุ่นจำลอง ส่วนการผลิตผลงานในขั้นสุดท้ายนั้นเครื่องจักรจะเป็นผู้ทำหน้าที่แทน ในระบบอุตสาหกรรมการออกแบบจะทำงานกันเป็นทีมประกอบด้วยผู้ร่วมงานหลายฝ่าย ได้แก่ นักออกแบบ เจ้าของกิจการ วิศวกร ฯลฯ ข้อเด่นของผลิตภัณฑ์ประเภทนี้อยู่ที่ความเหมือนกันในทุก

หลายละเอียดของผลงานแต่ละชิ้น สามารถผลิตได้รวดเร็วและมีราคาต่อหน่วยถูกลงเมื่อผลิตเป็นจำนวนมาก

องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรม

1. คุณค่าของธรรมชาติหรืองานหัตถกรรม
2. มีเอกลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น
3. วัสดุและกรรมวิธีของท้องถิ่น
4. ผลิตได้จริงใช้สอยดีเหมาะสมกับวัสดุท้องถิ่น
5. มีความสวยงามและน่าสนใจ
6. รูปแบบแปลกใหม่สะดุดตา
7. สะดวกต่อการพกพาขณะเดินทาง
8. ขนาดพอเหมาะ บรรจุหีบห่อยากต่อการชำรุดเสียหาย
9. ราคาที่ซื้อได้ โดยอาศัยการตัดสินใจน้อย
10. ราคาไม่แพง มีหลายราคาให้เลือก

องค์ประกอบของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม

1. ผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
2. การออกแบบ
3. การผลิตทางอุตสาหกรรม
4. การทดสอบ
5. การตลาด

คุณสมบัติของนักออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ดี

1. แก้ไขปัญหางานออกแบบ และสามารถยกระดับคุณภาพของชีวิตมนุษย์ได้ดียิ่งขึ้น
2. เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มในการสร้างสรรค์งานออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต
3. ไม่ลอกแบบงานของผู้อื่นและไม่ควรเลียนแบบของโบราณ แต่ควรออกแบบให้มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

4. มีการศึกษา และปรับปรุงวิธีการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค และสามารถแข่งขันกับตลาดได้
5. มีความเข้าใจพื้นฐานทางสังคมและความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นหลัก
6. เป็นนักสังเคราะห์ที่สามารถผลิตงานออกแบบเป็นรูปธรรมและเหมาะสมกับการใช้งานของสภาพสังคมนั้นๆ เช่น การสร้างแนวทางใหม่ในการออกแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยยุคใหม่ โดยเข้าใจรากเหง้าวัฒนธรรมของตนเองอย่างแท้จริง

ประโยชน์ของการออกแบบผลิตภัณฑ์

1. ปรับปรุงภาพลักษณ์ขององค์กร ให้เกิดความแตกต่างอย่างชัดเจนจากคู่แข่ง สะดุดตา และง่ายต่อการจดจำ
2. สร้างเอกลักษณ์สินค้า ให้เกิดสัมผัสและการรับรู้ที่ดีต่อองค์กรผ่านการใช้ผลิตภัณฑ์
3. รูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และส่วนอื่นที่เกี่ยวกับการออกแบบ สามารถสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิม ให้เกิดประโยชน์ใช้สอยที่ดีขึ้นทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ
5. เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น เพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้
6. ลดต้นทุน เพิ่มผลกำไร เช่น ออกแบบให้ผลิตง่าย ลดขั้นตอน เลือกใช้วัสดุภายในประเทศฯลฯ
7. ขยายตลาดสินค้า เช่น สร้างผลิตภัณฑ์ที่สนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ สร้างความต้องการใหม่ สร้างตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่

คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ที่ดี

1. ความแปลกใหม่ เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ซ้ำซากมีการนำเสนอความแปลกใหม่ในด้านต่างๆ เช่น ประโยชน์ใช้สอยที่ต่างจากเดิม รูปแบบใหม่ วัสดุใหม่ หรืออื่นๆ ที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้บริโภคในตลาดนั้น
2. มีที่มา เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีประวัติ มีที่มาหรือ เล่าเรื่องได้ ไม่ว่าจะเป็นต้นกำเนิด ความคิดรวบยอดของการออกแบบให้ผู้บริโภคทราบถึงเรื่องราวเหล่านั้นได้ เช่น นาฬิกาของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ กล่าวถึงต้นกำเนิดมาจากการงานช่างฝีมือในหมู่บ้าน ที่เก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งที่มีการสืบทอดกันต่อๆมา จนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

3. ระยะเวลาเหมาะสม การนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดนั้นเหมาะสมตามฤดูกาล หรือตามความจำเป็น หรือเหมาะสมกับความต้องการของผู้บริโภคในช่วงเวลานั้นๆ เช่น ผลิตภัณฑ์เนื้อก้นฝนหรือร่ม ก็ควรจะออกสู่ตลาดช่วงฤดูฝน ผลิตภัณฑ์เสื้อผ้าชุดนักเรียนก็ควรออกสู่ตลาดช่วงฤดูกาลก่อนเปิดภาคเรียน เป็นต้น

4. ราคาพอสมควร เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีราคาขายเหมาะสม กับกำลังซื้อของผู้บริโภคในตลาดนั้น โดยอาศัยการศึกษาวิจัยกลุ่มผู้บริโภคให้ได้ข้อมูลก่อนทำการออกแบบและผลิต

5. มีข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลข่าวสารของตัวผลิตภัณฑ์ควรจะสื่อให้ผู้บริโภคได้ทราบและเข้าใจอย่างถูกต้องในด้านประโยชน์และวิธีการใช้งาน เป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีแก่องค์กรและผลิตภัณฑ์

6. เป็นที่ยอมรับ ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของสังคมหรือกลุ่มสังคมเป้าหมาย ไม่เป็นสิ่งที่ทำให้เสื่อมเสียหรือขัดต่อขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมหรือศาสนา

7. มีอายุการใช้งาน ผลิตภัณฑ์นั้นจะต้องมีความแข็งแรง คงทนต่อสภาพของการใช้งาน หรือมีอายุการใช้งาน ที่เหมาะสมกับลักษณะของผลิตภัณฑ์และราคาที่เหมาะสม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดองค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์

การออกแบบผลิตภัณฑ์มีปัจจัยมากมาย ที่นักออกแบบต้องคำนึงถึง แต่ในที่นี้ขอกล่าวเพียงปัจจัยพื้นฐาน 10 ประการ ที่นิยมใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสร้างสรรค์ผลงานเชิงอุตสาหกรรม ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ควบคุมได้ และเป็นตัวกำหนดองค์ประกอบของงานออกแบบผลิตภัณฑ์ที่สำคัญได้แก่

1. หน้าที่ใช้สอย

ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดจะต้องมีหน้าที่ใช้สอยถูกต้องตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ คือสามารถตอบสนองประโยชน์ใช้สอยตามผู้บริโภคต้องการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในหนึ่งผลิตภัณฑ์นั้นอาจมีหน้าที่ใช้สอยอย่างเดียวหรือหลายหน้าที่ก็ได้ แต่หน้าที่ใช้สอยจะดีหรือไม่ นั้นต้องใช้งานไประยะหนึ่งถึงจะทราบข้อบกพร่อง ตัวอย่างเช่น

การออกแบบโต๊ะอาหารกับโต๊ะทำงาน โต๊ะทำงานมีหน้าที่ใช้สอยยุ่งยากกว่า มีลิ้นชักสำหรับเก็บเอกสาร เครื่องเขียน ฯ ส่วนโต๊ะอาหารไม่จำเป็นต้องมีลิ้นชักเก็บของ ระยะเวลาของการใช้งานสั้นกว่า แต่ต้องสะดวกในการทำความสะดวก

2. ความสวยงามน่าใช้

ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบมานั้นจะต้องมีรูปทรง ขนาด สี สัน สวยงาม น่าใช้ ตรงตามรสนิยมของกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมายและวิธีการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยม และได้ผลดี เพราะความสวยงามเป็นความพึงพอใจแรกที่เราสัมผัสได้ก่อนมีกามาจากรูปร่างและสีเป็นหลัก การกำหนดรูปร่างและสีในงานออกแบบผลิตภัณฑ์นั้น ไม่เหมือนกับการกำหนดรูปร่างและสีในงานจิตรกรรม ซึ่งสามารถที่จะแสดงหรือกำหนดรูปร่างและสีได้ตามความนึกคิดของจิตรกร แต่ในงานออกแบบผลิตภัณฑ์นั้นจำเป็นต้องยึดข้อมูลและกฎเกณฑ์ผสมผสานของรูปร่างและสี สันระหว่างทฤษฎีของศิลปะและความพึงพอใจของผู้บริโภคเข้าด้วยกัน ถึงแม้ว่ามนุษย์แต่ละคนมีการรับรู้ และความพึงพอใจในเรื่องของงานไม่ได้เหมือนกัน และไม่มีกฎเกณฑ์การตัดสินใจ ที่เป็นตัวชี้ขาดความถูกต้องผิดแต่คนเราส่วนใหญ่ก็มีแนวโน้มที่จะมองเห็นความงามไปในทิศทางเดียวกันตามธรรมชาติ

3. ความสะดวกสบายในการใช้

การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้นั้นต้องเข้าใจกายวิภาคเชิงกลเกี่ยวกับ ขนาด สัดส่วน ความสามารถและขีดจำกัดที่เหมาะสมสำหรับอวัยวะส่วนต่างๆ ของผู้ใช้ การเกิดความรู้สึกที่ดีและสะดวกสบายในการใช้ผลิตภัณฑ์ ทั้งด้านจิตวิทยาและสรีระวิทยา ซึ่งแตกต่างกันไปตามลักษณะเพศ เผ่าพันธุ์ ภูมิฐานะ และสังคมแวดล้อมที่ใช้ผลิตภัณฑ์นั้นเป็นข้อบังคับในการออกแบบ

4. ความปลอดภัย

ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีพของมนุษย์ มีทั้งประโยชน์และโทษในตัว การออกแบบจึงต้องคำนึงถึง ความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สินของผู้บริโภคเป็นสำคัญไม่เลือกใช้วัสดุ สี กรรมวิธีการผลิต ฯลฯ ที่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้หรือทำลายสิ่งแวดล้อม ถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องแสดงเครื่องหมายเตือนไว้ให้ชัดเจนหรือมีคำอธิบายการใช้แนบมากับผลิตภัณฑ์ด้วย

5. ความแข็งแรง

ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบมานั้นจะต้องมีความแข็งแรงในตัว ทนทานต่อการใช้งานตามหน้าที่และวัตถุประสงค์ที่กำหนด โครงสร้างมีความเหมาะสมตามคุณสมบัติของวัสดุ ขนาด แรงกระทำในรูปร่างต่างๆ จากการใช้งาน ตัวอย่างเช่น การออกแบบเฟอร์นิเจอร์ที่ดีต้องมีความมั่นคงแข็งแรง ต้องเข้าใจหลักโครงสร้างและการรับน้ำหนัก ต้องสามารถควบคุมพฤติกรรม การใช้งานให้กับผู้ใช้ด้วย เช่น การจัดท่าทางในการใช้งานให้เหมาะสม สะดวกสบาย ถูกสุขลักษณะ และต้องรู้จักผสมความงามเข้ากับชิ้นงานได้อย่างกลมกลืน เพราะโครงสร้างบางรูปแบบมีความแข็งแรงดีมากแต่ขาดความสวยงาม จึงเป็นหน้าที่ของนักออกแบบที่จะต้องเป็นผู้ผสมผสานสองสิ่งนี้เข้า

มาอยู่ในความพอดีให้ได้ นอกจากการเลือกใช้ประเภทของวัสดุ โครงสร้างที่เหมาะสมแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความประหยัดควบคู่กันไปด้วย

6. ราคา

ก่อนการออกแบบผลิตภัณฑ์ควรมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ว่าเป็นกลุ่มใด อาชีพอะไร ฐานะเป็นอย่างไร ซึ่งจะช่วยให้ผู้ออกแบบสามารถกำหนดแบบผลิตภัณฑ์ และประมาณราคาขายให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้ใกล้เคียงมากขึ้น การจะได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ที่มีราคาเหมาะสมนั้น ส่วนหนึ่งอยู่ที่การเลือกใช้ชนิดและเกรดของวัสดุและวิธีการผลิตที่เหมาะสม ผลิตได้ง่ายและรวดเร็ว แต่ในกรณีประมาณราคาจากแบบสูงกว่าที่กำหนดก็อาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาองค์ประกอบด้านต่างๆกันใหม่เพื่อลดต้นทุน แต่ทั้งนี้ต้องคงไว้ซึ่งคุณค่าของผลิตภัณฑ์นั้น

7. วัสดุ

การออกแบบควรเลือกใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติด้านต่างๆ ได้แก่ ความใส ผิวมันวาว ทนความร้อน ทนความร้อน ทนกรดต่าง ไม่ลื่น ฯลฯ ให้เหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอยของผลิตภัณฑ์นั้นๆ นอกจากนั้นยังต้องพิจารณาถึงความง่ายในการดูแลรักษา ความสะดวกรวดเร็วในการผลิต สั่งซื้อ และคงคลัง รวมถึงจิตสำนึกในการรณรงค์ช่วยกันพิทักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยการเลือกใช้วัสดุที่หมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ได้ ก็เป็นสิ่งที่ผู้ออกแบบต้องตระหนักถึงในการออกแบบร่วมด้วย เพื่อช่วยกันลดปริมาณขยะของโลก

8. กรรมวิธีการผลิต

ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดควรออกแบบให้สามารถผลิตได้ง่าย รวดเร็วประหยัดวัสดุ ค่าแรงและค่าใช้จ่ายอื่นๆ แต่ในบางกรณีอาจต้องออกแบบให้สอดคล้องกับกรรมวิธีของเครื่องจักร และอุปกรณ์ที่มีอยู่เดิม และควรตระหนักอยู่เสมอว่าไม่มีอะไรที่จะลดต้นทุนได้รวดเร็วอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าการประหยัดเพราะการผลิตที่ละมากๆ

9. การบำรุงรักษาและซ่อมแซม

ผลิตภัณฑ์ทุกชนิดควรออกแบบให้สามารถบำรุงรักษา และแก้ไขซ่อมแซมได้ง่าย ไม่ยุ่งยากเมื่อมีการชำรุดเสียหายเกิดขึ้น ง่ายและสะดวกต่อการทำความสะอาดเพื่อช่วยยืดอายุการใช้งานของผลิตภัณฑ์ รวมทั้งควรมีคำบำรุงรักษาและการสึกหรอต่ำ ตัวอย่างเช่น ผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องมือ เครื่องจักรกล เครื่องยนต์ และเครื่องใช้ไฟฟ้าต่างๆ ที่มีกลไกภายในซับซ้อน อะไหล่บางชิ้นย่อมมีการเสื่อมสภาพไปตามอายุการใช้งานหรือจากการใช้งานที่ผิดวิธี การออกแบบที่ดีนั้นจะต้องศึกษาถึงตำแหน่งในการจัดวางกลไกแต่ละชิ้น

10. การขนส่ง

ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบควรคำนึงถึงการประหยัดค่าขนส่งความสะดวกในการขนส่ง ระยะทาง เส้นทาง การขนส่ง การกินเนื้อที่ในการขนส่ง ส่วนการบรรจุหีบห่อต้องสามารถป้องกัน ไม่ให้เกิดการชำรุดเสียหายของผลิตภัณฑ์ได้ง่าย กรณีที่ผลิตภัณฑ์ที่ทำการออกแบบนั้นมีขนาดใหญ่ อาจต้องออกแบบให้ชิ้นส่วนสามารถถอดประกอบได้ง่าย เพื่อให้หีบห่อมีขนาดเล็กลง ตัวอย่างเช่น การออกแบบเครื่องเรือนชนิดถอดประกอบได้ต้องสามารถบรรจุผลิตภัณฑ์ลงในตู้ สีน้า ที่เป็นขนาดมาตรฐานเพื่อประหยัดค่าขนส่ง รวมทั้งผู้ซื้อสามารถทำการขนส่งและ ประกอบชิ้นส่วน ให้เข้ารูปเป็นผลิตภัณฑ์ได้โดยสะดวกด้วยตัวเอง

รูปแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์

รูปแบบการออกแบบผลิตภัณฑ์ มีอยู่มากมาย มีการเกิดขึ้นและพัฒนาต่อเนื่องสม่ำเสมอ บ้างก็อยู่ในกระแสนิยม บ้างก็คลายความนิยม บ้างก็หวงถิ่นสู่ความนิยมซ้ำตามความสนใจของ สังคมในเวลานั้น บนความหลากหลายในวิธีการออกแบบทำให้ผลงาน ที่เกิดจากแนวทาง ปฏิบัติที่แตกต่างกันนั้นถูกสร้างสรรค์และคลี่คลายสืบทอดต่อกันมาตามลำดับ แต่ไม่ว่าจะเลือกใช้ รูปแบบใดก็ล้วนแต่สร้างเงื่อนไขในการผลิตงานออกแบบที่น่าสนใจได้ทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น

1. รูปแบบมาก่อนประโยชน์ใช้สอย

เป็นวิธีการออกแบบที่นิยมความงามของรูปทรงเป็นหลัก โดยยึดแนวคิดที่มีความ งามต้องมาก่อนประโยชน์ใช้สอยเสมอ และมักถูกนำมาใช้อธิบายขั้นตอนในการปฏิบัติการเพื่อ ออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เน้นความงามเป็นหลัก จุดประสงค์ที่สำคัญก็เพื่อยกระดับคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้ สูงขึ้น เพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้า

ดังนั้นการจะเป็นนักออกแบบผลิตภัณฑ์ให้ได้ดีตามแนวคิดนี้ จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้อง ได้รับการซึมซับความงามจากผลงานศิลปะแขนงต่างๆ ที่มีคุณภาพไว้มากๆ จะเป็นทางออก หนึ่งที่จะช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์ความงามที่แฝงอยู่ในผลิตภัณฑ์ได้ดีขึ้น แต่ทั้งนี้ก็ไม่ จำเป็นต้องติดกับกฎเกณฑ์ใดๆ มากนัก ขอให้ยึดหยุ่นตามความรู้สึก

2. ประโยชน์ใช้สอยมาก่อนรูปแบบ

เป็นวิธีการออกแบบของหลุยส์ สตุลเลียน ที่นิยมประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ภายใต้ ปรัชญาที่ว่าประโยชน์ใช้สอยต้องมาก่อนความงามเสมอ และถูกนำมาใช้อธิบายขั้นตอนในการ ปฏิบัติการเพื่อการออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตจำนวนมาก โดยให้

ความสำคัญกับการออกแบบที่สอดคล้องกับการทำงานของเครื่องจักร การประหยัดวัสดุ ความสะดวกในการใช้งาน การคงคลังและการขนส่ง เป็นต้น

3. การตลาดมาก่อนออกแบบ

วงจรชีวิตของผลิตภัณฑ์จะมีรูปแบบเหมือนปิรามิด ถือกำเนิดโดยขีดฐานของปิรามิด และพยายามยกระดับตัวเองขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพและเอกลักษณ์เฉพาะตัว การยกระดับตัวเองนั้นมักจะทำให้ราคาสูงขึ้นด้วย ดังนั้นผลิตภัณฑ์ใดๆ ใดระดับขั้นสู่ปิรามิด จำเป็นที่ธุรกิจนั้นจะต้องละทิ้งฐานซึ่งเป็นตลาดล่างไป แต่จะได้ลูกค้าชั้นดีที่มีความมั่นคงและจ่ายเงินดี ฐานชั้นล่างที่ถูกทิ้งไปก็จะมีผู้อื่นเข้ามายึดครองแทน กรณีดังอย่างเช่น นาฬิกาสวิตซึ่งใช้เวลาหลายสิบปีเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จนได้ภาพพจน์ว่าเป็นนาฬิกาที่ดีที่สุดในโลกแต่ต้องสูญเสียฐานการตลาดล่างให้กับนาฬิกาญี่ปุ่นที่เจาะเข้ามายึดตลาดล่างด้วยลูกเล่นใช้สอยพิเศษ

4. อารมณ์ความรู้สึกมาก่อนรูปแบบ

เมื่อเทคโนโลยีมาถึงจุดที่สามารถตอบสนองในการตอบรับต่อประโยชน์ใช้สอย และรูปแบบได้มากขึ้น คอมพิวเตอร์ที่มีขนาดเล็กและยืดหยุ่นได้เปิดขอบเขตที่กว้างขึ้นของรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่บรรจุมัน หรือวัสดุสังเคราะห์ที่ตอบสนองการใช้สอยประเภทต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเฉพาะเจาะจงมากขึ้น จนทำให้ปรัชญาการออกแบบปรับเปลี่ยนมาเป็น Form Follows Emotion ด้วยความเชื่อที่ว่าผู้บริโภคในปัจจุบันมิได้เพียงต้องการสินค้า ภาพลักษณ์ หรือสิ่งแวดล้อม แต่ต้องการคุณค่าของควมรื่นรมย์ประสบการณ์และลักษณะเฉพาะบางอย่าง

5. รูปแบบนิยมความน้อย

เป็นการออกแบบที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดมินิมอลลิสม์ คือ ยิ่งเรียบง่ายก็ยิ่งดูดี แต่ให้ความสะดวกสบาย เพราะทุกวันนี้มนุษย์ทำงานหนักมากขึ้น จึงต้องการผ่อนคลายมากขึ้นเช่นกัน ยิ่งสิ่งรอบตัวมีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์ก็ยิ่งแสวงหาความเรียบง่ายมากขึ้นเพื่อชดเชยชีวิตที่วุ่นวาย สร้างความสดชื่น และความสนุกสนาน ความสุขอย่างเรียบง่ายจึงเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคยุคใหม่ใฝ่หา

6. รูปแบบอนาคต

เป็นการออกแบบที่ไม่เพียงแต่การสร้างสรรค์ผลงาน ที่มีรูปแบบเรียบเก๋สวยงามอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องเพิ่มความสำคัญทางด้านรูปแบบการทำงานร่วมกัน กับเทคโนโลยี เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการออกแบบการทำงานร่วมกันกับเทคโนโลยี เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการออกแบบและเทคโนโลยีต่างๆ ที่ใช้ในการผลิตผลงานนั้นๆ เพื่อสนองความต้องการทางใจและปัญญาของมนุษย์ที่ไม่มีวันสิ้นสุด เป็นการออกแบบเพื่อนาคตข้างหน้า โดยพิจารณาวิเคราะห์ข้อมูลที่น่าจะเป็นไปได้สำหรับอนาคต (วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร.2548)

การตลาด

ความหมายและความสำคัญของการตลาด

การบริหารการตลาด คือ การวางแผน การจัดองค์การ การประสานงานและควบคุม เพื่อให้มีการจัดทำผลิตภัณฑ์ หรือบริการนำเสนอออกมาขายแก่ลูกค้า มีการกำหนดราคาที่จะขาย มีการกำหนดรูปแบบการส่งเสริมการขาย และมีกำหนดสถานที่ขาย ทั้งนี้ในทางปฏิบัติจะมีใช้การสนใจทำทีละอย่าง หากแต่จะต้องคอยปรับส่วนผสมที่สัมพันธ์กันของทั้ง 4 อย่าง คือ ผลิตภัณฑ์ ราคาการส่งเสริมการขาย และการจัดจำหน่ายให้มีประสิทธิภาพ สามารถตอบสนองความต้องการได้สูงสุด

ความสำเร็จของการตลาด คือ การมีแผนงาน กลยุทธ์ และกิจกรรมการตลาดที่มีประสิทธิภาพ สามารถค้นหา และตอบสนองลูกค้าได้ดี เมื่อใดที่การจัดกิจกรรมตอบสนองทำไม่ได้ไม่ตรงกับความต้องการ ความล้มเหลวจะเกิดขึ้น ซึ่งผู้บริหารจำเป็นต้องปรับแก้ให้สามารถชนะใจลูกค้าเหนือคู่แข่งได้

การตลาดกับการตอบสนองผู้บริโภค

ภายใต้หน้าที่งานด้านการตลาดสองด้าน คือ การแสวงหาความต้องการและการตอบสนองความต้องการนั้น การตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคจะกระทำโดยวิธีการสร้างอรรถประโยชน์ต่างๆ ให้มีอย่างครบถ้วน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคให้ได้มากที่สุด

อรรถประโยชน์จะมีต่างกัน คือ รูปร่าง ข้อมูล เวลา สถานที่ และความเป็นเจ้าของ ซึ่งการสร้างอรรถประโยชน์เหล่านี้ให้เกิดขึ้นมาได้นั้นองค์การธุรกิจจะต้องทำการจัดหาทรัพยากรเข้ามาแล้วนำมาทำการผลิตสินค้าและบริการ จากนั้นจึงนำออกไปโฆษณาให้ทราบ และแลกเปลี่ยนซื้อขายกันจนกระทั่งจบลงที่ผู้บริโภคที่จะมีโอกาสได้อุปโภคและบริโภคสินค้านั้น

การตลาดที่มีประสิทธิภาพจะสามารถมีอิทธิพลก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง นั่นคือ จะก่อให้เกิดการเจริญเติบโต และขยายตัวทางธุรกิจได้อย่างมากมาย ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาโดยกว้างขวางทวีคูณออกไปยกตัวอย่างเช่น ถ้าหากกิจกรรมการตลาดได้มุ่งการตลาดมากขึ้น ก็อาจทำให้เกิดการขยายตัวของกาให้ประโยชน์ ของบริการเพื่อการท่องเที่ยว การศึกษา การขนส่งสินค้า การหมุนเวียนของเงินตรา และการไปมาหาสู่กันได้อีกมากมาย ปัญหาอยู่ที่ว่าทำอย่างไรจึงจะสามารถคิดค้นและพัฒนาประเภทของการบริการที่ดีให้สามารถเข้าไปสนองความต้องการของกลุ่ม

ต่างๆ ได้มากกลุ่มขึ้น เพื่อให้การใช้ทรัพยากรมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นจนผลได้มีมากกว่าค่าใช้จ่าย ซึ่งทั้งนี้อาจหมายถึงการที่ผู้บริโภคอาจจะยอมจ่ายเงินมากขึ้นเพื่อแลกกับบริการที่ดีขึ้นด้วยซ้ำไป

เป้าหมายของการตลาด

เป้าหมายของการตลาดมีจุดมุ่งอยู่ 4 ประการ คือ

1. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีโอกาสจัดหาการบริโภคสินค้าและบริการมากที่สุด
2. มุ่งที่จะให้ผู้บริโภคได้รับความพึงพอใจจากการบริโภคดังกล่าวมากที่สุด
3. มุ่งที่จะให้ผู้บริโภคมีโอกาสเลือกมากที่สุด
4. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น จากการอยู่ดีกินดี โดยได้รับสินค้าและบริการที่มีคุณภาพ ราคาถูก และยังคงสามารถรักษาคุณภาพของสภาพแวดล้อมต่างๆ ไว้ได้

อย่างไรก็ตาม หากกิจกรรมทางการตลาดได้รับการส่งเสริม และจัดทำอย่างเหมาะสมแล้ว การตลาดจะเป็นสิ่งที่มีประโยชน์และคุณค่าต่อสังคม กล่าวคือ จะช่วยให้การผลิตขยายตัว ก่อให้เกิดการประหยัด เพิ่มความมั่นคงให้กับสังคม รวมทั้งทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดีด้วย สินค้าและบริการใหม่ๆ จะมีคุณค่ายิ่งขึ้นแต่ราคากลับลง

กิจกรรมทางการตลาดหลายอย่าง เช่น การปรุงแต่งสินค้าให้ดีขึ้น การขนส่ง การรวบรวม การหีบห่อ ถือได้ว่ามีคุณค่าและสร้างสรรค์สิ่งดีให้สังคม แต่การเก็งกำไร การกักตุน การรับค่านายหน้าส่วนต่าง การต่อผู้ทุ่มเทโฆษณา หรือยึดเยียดสินค้า เข้าไปรบกวนผู้บริโภคเกินขนาด ตลอดจนการโฆษณาที่ไร้ขอบเขต กลับกลายเป็นสิ่งไร้คุณประโยชน์หรือไร้คุณค่าแก่สังคม ไม่คุ้มกับที่ต้องเสียหายไป

ข้อแตกต่างของการตลาดกับการขาย

แม้ว่า “การขาย” จะเป็นกิจกรรมทางการตลาดที่เรามักจะเห็นมากและบ่อยที่สุดก็ตาม แต่ความจริงแล้ว การขายเป็นหน้าที่กว้างขวางกว่าโดยมีงานอีกหลายอย่างที่อยู่ด้วยกัน

ความจริงการขายก็คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ระหว่างผู้ผลิตกับผู้ซื้อเท่านั้น ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เป็นเพียงขั้นตอนเดียวของการตลาด คือ เป็นขั้นสุดท้ายของการนำส่งและโอนเปลี่ยนมือเท่านั้น

หากมองหรือถือเอาว่าการขายก็คือการตลาดแล้ว ก็เท่ากับว่าธุรกิจจะดำเนินงานโดยถือเอาการผลิตเป็นจุดเริ่มต้นของการตลาด เมื่อผลิตอะไร ได้ แล้วจึงจะหาทางขายสินค้านั้นๆ ออกไปให้พ้นตัวโดยเร็ว ด้วยการเที่ยววิ่งเสาะหาผู้ซื้อ

การตลาดที่แท้จริงจะเริ่มต้นที่การพิจารณาค้นหาความต้องการของลูกค้า ก่อนเป็นสำคัญที่สุด จากนั้นจึงจะทำการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามที่ลูกค้าต้องการขึ้นมาเสนอขาย กำหนดราคาให้เหมาะสม พิจารณาวិธีการจำหน่ายที่คล่องตัว โดยวิธีส่งเสริมการจำหน่ายที่จะใช้ได้ดี ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เองที่จะทำให้สินค้าที่ผลิตได้ออกมาตรงกับความต้องการของลูกค้า นอกจากนี้การตลาดยังครอบคลุมถึงกิจกรรมที่สร้างความพอใจต่างๆ ให้กับลูกค้าหลังการขายด้วย เช่น การให้บริการหลังการขาย การให้ประกันสินค้า การรับแก้ไขและแลกเปลี่ยนสินค้าให้ด้วย เป็นต้น

การขายจึงเป็นความคิดที่แคบมาก โดยจะพิจารณาที่จุดขายเพียงจุดเดียว และเท่ากับเป็นการให้ความสำคัญกับผู้ขาย หรือเป็นการสนใจต่อการผลิตของบริษัท ซึ่งจะส่งผลให้การตลาดของกิจการดำเนินไปได้ยากยิ่ง ที่ต้องมาแก้ปัญหาโดยทุ่มเทกำลังความพยายาม และทรัพยากรอีกมากมาย เพื่อผลักดันสินค้าเหล่านี้ออกไปในตลาด

ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อธิบายการตลาด

ก่อนที่จะได้มีการพิจารณาการตลาดต่อไป ในที่นี้ จะให้ทำความเข้าใจกับคำศัพท์ บางคำที่ใช้อธิบายการตลาด คือ

ตลาด หมายถึง กลุ่มบุคคลโดยทั่วไปที่อาจเป็นลูกค้าของบริษัท ตลาดสำหรับสินค้าหรือบริการที่ไม่เหมือนกันจะมีขนาดแตกต่างกันไปด้วย เช่น ถ้าเป็นสินค้าประเภทอาหาร ตลาดก็อาจกว้างมากโดยคลุมถึงประชาชนโดยทั่วไปก็ได้ แต่สำหรับสินค้าบางประเภท เช่น หนังสือตำราวิชาการ ตลาดก็จะแคบลงเฉพาะกลุ่มผู้ศึกษาเท่านั้น แต่ถ้าตลาดของหนังสือพิมพ์ก็จะกว้างขึ้นคลุมถึงผู้อ่านหนังสือออก เป็นต้น

ตลาดเป้าหมาย หมายถึง กลุ่มเฉพาะของลูกค้ากลุ่มใด กลุ่มหนึ่งซึ่งบริษัทพยายามจะมุ่งสนใจเสนอสินค้า บริการ หรือสิ่งอื่นใดให้เข้าถึงมากที่สุด

การส่งเสริมการจำหน่าย หมายถึง กระบวนการติดต่อ สื่อสารทางการตลาดที่เกี่ยวข้องกับการโฆษณา และการใช้พนักงานขาย

การโฆษณา เป็นการส่งเสริมการจำหน่ายแบบหนึ่ง ที่ซึ่งจะใช้วิธีการส่งข่าวสารข้อมูลชักจูงใจลูกค้าทางอ้อม โดยไม่อาศัยบุคคลไปติดต่อ

การขาย เป็นการส่งเสริมการจำหน่ายอีกแบบหนึ่งที่กระทำโดยวิธีการใช้พนักงานขายไปติดต่อโดยตรง

การจัดจำหน่ายสินค้า หมายถึง กำลังความพยายามที่มุ่งให้ผู้ซื้อสินค้า สามารถได้ผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ถูกต้องจากสถานที่ที่สะดวกในการจัดหาให้ได้ในเวลาที่ต้องการ ในปริมาณที่เหมาะสมและราคายุติธรรม

การจัดจำหน่าย หมายถึง โครงสร้างของตัวแทน ผู้ค้าปลีก ผู้ค้าส่ง และบุคคลหรือสถาบันอื่นที่เกี่ยวข้องกับการนำเอาผลิตภัณฑ์หรือบริการไปสู่ตลาดจริงๆ

การขนส่ง หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายสินค้า เช่น ระบบการขนส่ง และการเก็บรักษาสินค้า เพื่อที่จะเคลื่อนไปจนถึงลูกค้าในที่สุด

แนวความคิดทางการตลาด

แนวความคิดทางการตลาดเพื่อการศึกษา อาจแยกได้เป็น 2 แนว ความคิด คือ

1. แนวความคิดมุ่งการผลิต คือ บริษัทจะมุ่งถึงการจัดทรัพยากรเพื่อการผลิตผลิตภัณฑ์ ซึ่งเมื่อผลิตได้แล้วก็จะนำออกมาขาย โดยจะสิ้นสุดลงตรงการนำเสนอขายของที่มีอยู่

2. แนวความคิดมุ่งการตลาด คือ แนวทางการทำงานจะกลับกัน โดยแทนที่จะพยายามหาทางให้ลูกค้าซื้อสิ่งที่บริษัทผลิตได้ และหวังจะให้ลูกค้าชอบตาม แต่บริษัทจะหันไปทุ่มเทความพยายามของบริษัทให้เปลี่ยนไปผลิตสิ่งที่ลูกค้าต้องการ ซึ่งวิธีดำเนินการตามแนวความคิดนี้ บริษัทจะเริ่มจากการดูความต้องการของลูกค้าก่อนอื่นใดทั้งหมด จากนั้นจึงจะกำกับให้กิจกรรมทางการตลาดทุกอย่างทุ่มเททำเพื่อตอบสนอง ความต้องการเหล่านั้นให้สมบูรณ์ที่สุด

แนวคิดทางการตลาด มีลำดับขั้นของการพัฒนาเป็นขั้นๆ จากการมุ่งการผลิตไปสู่การตลาด โดยมีจุดสนใจที่ต่างกัน คือ

1. แนวความคิดมุ่งการผลิต คือการสนใจในการผลิตและวิธีการผลิต กิจกรรมการตลาดทั้งหมดจะมีเพียงการขายเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ได้กำไรเมื่อความต้องการผลิตภัณฑ์มีมากกว่าของที่มีขาย

2. แนวความคิดมุ่งตัวผลิตภัณฑ์ คือ วิธีการยังมุ่งการผลิต แต่จุดศูนย์กลางของการทำงานจะอยู่ที่การพยายามปรับปรุงรูปแบบและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ให้ดีที่สุดตามที่สมควรของตัว

3. แนวความคิดมุ่งการขาย คือ การตลาดที่ย้ายความสนใจจากผลิตภัณฑ์ไปสู่กิจกรรมทางการขาย ซึ่งเป็นกลไกในการผลักดันสินค้าออกไปโดยข้อสมมติฐานที่ถือว่า การตลาดจะสำเร็จได้ด้วยการใช้กำลังความพยายามในการขายให้เกิดผลสำเร็จ

4. แนวความคิดมุ่งการตลาด มีหลักและความเชื่อว่า เงื่อนไขความสำเร็จทางการตลาดจะอยู่ที่การสามารถกำหนดความต้องการแท้จริงของการตลาดเป้าหมาย หรือก็คือ“หาความต้องการให้พบแล้วถมให้เต็ม” หรือการเปลี่ยนเป็น “จงรักลูกค้าแต่อย่ารักผลิตภัณฑ์ และอย่าชอบวิธีการขายที่สะดวกใจเรา”

5. แนวความคิดการตลาดมุ่งสังคม คือแนวความคิดการตลาด ที่มุ่งเน้นให้นักการตลาดต้องมีความรับผิดชอบต่อความต้องการของสังคมในวงกว้าง และเพื่อให้เป็นแรงสนับสนุนให้กิจการยังคงสามารถดำรงกิจกรรมทางการผลิตไว้ได้อย่างยั่งยืน แนวความคิดนี้มีลักษณะพิเศษที่มี

การเปลี่ยนจุดเน้นจากความสนใจในผลประโยชน์แลกเปลี่ยนที่มีระหว่างองค์การกับลูกค้า รวมไปถึงการมองข้ามสิ่งที่ควรให้ความสนใจ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์การกับลูกค้าด้วย แล้วกลับไปสนใจที่ผลกระทบกับความอยู่รอดของสังคมในระยะยาวเป็นสำคัญ

6. แนวความคิดการมุ่งผู้บริโภคหรือลูกค้า นั่นคือ การยกเอาผลประโยชน์ ทั้งหมดที่จะทำไปให้ถึงตัวลูกค้ามากที่สุด กิจกรรมทุกอย่างจะทำโดยเข้าใจลูกค้า เชื่อสัจย์ และคำนึงผลประโยชน์ของลูกค้าตามความคิด “นิยมผู้บริโภค” ที่จะให้ผู้บริโภคพอใจสูงสุด และอยู่ดีกินดี ซึ่งก็จะกลายเป็นแนวความคิดการตลาดแบบมุ่งสังคมในที่สุด

7. การตลาดเน้นความสัมพันธ์ คือ แนวคิดการตลาดแนวใหม่ที่เกิดขึ้นในทศวรรษ ที่ ค.ศ. 1990 ที่ซึ่งสถานการณ์เปลี่ยนแปลง และการแข่งขัน ได้ก่อแรงกดดันจน ทำให้แนวคิดด้านการตลาดเปลี่ยนแปลงและการแข่งขัน ได้ก่อแรงกดดันจนทำให้แนวคิดด้านการตลาดเปลี่ยนไปสู่ “การตลาดที่เน้นความสัมพันธ์” ทั้งนี้ตามแนวคิดการตลาดแบบดั้งเดิมนั้น ส่วนมากจะเน้นความสนใจที่ราบการซื้อขาย ที่เกิดขึ้น โดยหวังผลเพียงในระยะสั้น แต่การตลาดมุ่งเน้นความสัมพันธ์จะต่างกันตรงที่จะมุ่งเน้นถึงการเกี่ยวข้องต่อกันและกัน ระหว่างเน้นความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเหนือกว่ารายการทางการค้าตามปกติ โดยจะคำนึงถึงความสำคัญของการสร้างคุณค่า ในตลอดทั้ง “วงจรชีวิต” ของลูกค้าด้วย

ตลาดกับการวิเคราะห์ตลาด

คำว่าตลาด คือ กลุ่มคนซึ่งมีความต้องการที่จะตอบสนองและมีเงินที่จะใช้สอยตลอดจนมีความเต็มใจที่จะใช้จ่ายจัดหาสิ่งต่างๆเข้ามา ตามความหมายนี้ “ตลาด” จึงมีเงื่อนไขอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความต้องการ
2. เงินหรืออำนาจซื้อ
3. ความเต็มใจจะซื้อหรือพฤติกรรมการซื้อ

ตลาดของผู้บริโภค คือ คนหรือประชาชนโดยส่วนรวมนั้นเอง ตลาดของธุรกิจหรือตลาดอุตสาหกรรม หมายถึง บริษัทจำนวนมากในฐานะที่เป็นผู้ซื้อและเป็นผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ต่างๆ กลุ่มของบุคคลและกลุ่มของบริษัท ตลอดจนผู้ซื้อที่เป็นหน่วยราชการ

รูปแบบของการตลาด

แบบอย่างของการแบ่งส่วนตลาดอาจแบ่งได้เป็น 5 แบบ คือ

1. Demographic คือ การแบ่งตามเกณฑ์อายุ เพศ รายได้ และแนวการใช้ชีวิต
2. Geographic หรือโดยภูมิศาสตร์ คือ แบ่งตามพื้นที่ ตามเมืองหรือชนบท

3. Psychographic หรือเกณฑ์ตามจิตวิทยา เช่น ตามแบบอย่างการใช้ชีวิต หรือบุคลิกภาพ ลักษณะท่าทาง

4. แบ่งตามผลประโยชน์ที่ต้องการได้ เช่น แบ่งตามรสนิยมของลูกค้า แบ่งตามความรู้สึกในตัวสินค้า เป็นต้น

5. แบ่งตามเกณฑ์ปริมาณ เช่น ตามเกณฑ์ของผู้ใช้ที่ใช้เป็นประจำ หรือผู้ใช้ที่ใช้ เป็นครั้งคราว

เกณฑ์ที่ใช้แบ่งตลาด

ในการจัดทำแบ่งส่วนตลาดที่จะให้ผลด้วยดีนั้น เกณฑ์ที่จะใช้พิจารณาจะอยู่ใน 4 ประการ ซึ่งจะต้องมีให้ครบถ้วน คือ

1. ส่วนแบ่งตลาดนั้นจะต้องมีขนาดใหญ่พอเพียง หมายความว่า ส่วนของตลาดต่างๆ จะต้องมีความใหญ่

2. ลักษณะของความต้องการ คือระดับต่างๆ ที่แบ่งออกมานั้นจะต้องแสดงออกถึงความแตกต่าง จะต้องแสดงออกถึงความแตกต่างที่เห็นได้ชัดตามสมควร ในอัตราของการอุปโภคที่ จะต้องต่างจากระดับหรือกลุ่มอื่นๆ

3. อัตราการปฏิบัติตอบ นั่นคือ ส่วนแบ่งตลาดเหล่านั้นจะต้องมีลักษณะของการปฏิบัติตอบที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดต่อบริษัทที่ผันแปรทางการตลาด

4. การต้องสามารถเข้าถึงได้ ส่วนแบ่งตลาดเหล่านั้นจะต้องเอื้ออำนวยให้ธุรกิจสามารถ กำกับกำลังความพยายามทางการตลาดที่แตกต่างกัน ไปสู่แต่ละส่วนแบ่งที่ไม่เหมือนกันได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

การจัดทำแบ่งส่วนตลาดนั้น หมายถึง การแบ่งส่วนตลาดให้เป็นส่วนๆ แยกจากกันด้วย เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งหรือหลายๆเกณฑ์ก็ตาม และจากนั้นจะทำการออกแบบส่วนผสมการตลาด เพื่อให้สามารถเข้าถึงส่วนของตลาดเป้าหมาย ซึ่งนับว่าการจัดทำแบ่งส่วนตลาดนี้เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งการตลาด กล่าวคือ เป้าหมายของการจัดทำผลิตภัณฑ์ให้แตกต่างกันก็เพื่อที่จะทำให้สินค้าของบริษัทหนึ่งมีลักษณะที่ต่างไปจากของคนอื่นๆ ซึ่งข้อแตกต่างดังกล่าวนี้ อาจจะอยู่ในรูปของ ข้อแตกต่างที่เป็นจริง หรืออาจจะเป็นการสร้างลักษณะให้ต่างโดยการใช่วิธีก็ตาม

กิจกรรมทางการตลาดและส่วนผสมทางการตลาด

กิจกรรมทางการตลาดในองค์การที่ได้มีการจัดรูปเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ถาวรในองค์การนั้น ขอบเขตอยู่ที่กิจกรรมทั้งหลายที่จะช่วยให้การตลาดของบริษัทบรรลุเป้าหมายได้ กิจกรรมเหล่านี้คือ

1. การให้ลูกค้าทราบถึงผลิตภัณฑ์และบริการที่เสนอขาย
2. การให้ลูกค้าสามารถหาสินค้าได้สะดวก
3. การให้ลูกค้าทราบถึงคุณลักษณะ คุณค่าของผลิตภัณฑ์และบริการ ทั้งในแง่ของราคา และประสิทธิภาพการใช้งาน

4. การสามารถตอบสนองความพอใจและความต้องการต่างๆของลูกค้า

รูปแบบของกิจกรรมทางการตลาดที่จัดเป็นกลุ่มงานภายในองค์การก็คือ ส่วนผสมทางการตลาด ซึ่งประกอบด้วย

1. Product หรือผลิตภัณฑ์ คือ การออกแบบและวางแผนผลิตผลิตภัณฑ์
2. Price หรือราคา คือ การตั้งราคาขาย
3. Promotion หรือการส่งเสริมการขาย คือ การบอกกล่าวให้ลูกค้าเข้าใจถึงคุณค่าและลักษณะของตัวผลิตภัณฑ์
4. Place หรือสถานที่ คือ การจัดจำหน่ายที่เกี่ยวข้องกับการจำแนกแจกจ่ายเพื่อให้ลูกค้าได้รับความสะดวกในการจัดการ

ถ้าจะกล่าวโดยย่อโดยวิธีวิเคราะห์แบบง่ายๆ แล้ว ส่วนผสมทางการตลาดทั้งหลายที่มีอยู่ถึง

16 อย่าง อาจสามารถพิจารณาแบ่งแยกเป็นหมวดหมู่เป็น 4 ด้านสำคัญ คือ

1. ด้านผลิตภัณฑ์ (Product) ที่จะต้องมีการพิจารณาออกแบบหรือพัฒนาขึ้นมาได้ตรงกับความต้องการของตลาดและลูกค้า ความหมายของผลิตภัณฑ์นี้จะหมายถึง แบบรูปร่างของผลิตภัณฑ์และ / หรือรวมไปถึงบริการที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์นั้นๆ ส่วนสำคัญที่สุดของเรื่องผลิตภัณฑ์นี้ คือ การมุ่งพยายามพัฒนาให้มีสิ่งซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้

2. ด้านสถานที่ (Place) หรือการไปให้ถึงเป้าหมาย กล่าวคือ ผลิตภัณฑ์ที่ดีหากไม่สามารถไปถึงทันเวลาและในสถานที่ที่มีความต้องการแล้ว ผลิตภัณฑ์นั้นๆ ก็จะไม่มีความหมาย ดังนั้นในด้านของสถานที่จึงมีการพิจารณาถึงสถานที่ เวลา และบุคคลที่สินค้าและบริการควรจะถูกนำไปเสนอขายให้

3. ด้านการส่งเสริมการจำหน่าย (Promotion) หรือการแจ้ง การบอกกล่าว และการขาย ความคิดความเข้าใจให้ลูกค้าได้รู้ การส่งเสริมการจำหน่ายจะเกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่ใช้สำหรับสื่อความ ให้ถึงตลาดเป้าหมาย ให้ได้ทราบถึงผลิตภัณฑ์ที่ต้องการว่าได้มีจำหน่าย ณ ระดับราคาใด

4. ด้านราคา (Price) ที่ต้องการกำหนดให้ถูกต้องเหมาะสม ในเรื่องราคานี้จะเป็นหัวใจของส่วนผสมการตลาดทั้งหมด และเป็นกลไกที่สามารถดึงดูดความสนใจให้เกิดขึ้นได้ ในการกำหนดราคานี้ จะต้องมีการพิจารณาทั้งลักษณะของการแข่งขันในตลาดเป้าหมาย และปฏิกิริยาของลูกค้าต่อราคาที่แตกต่างกัน วิธีการที่เกี่ยวข้องในการกำหนดส่วนเพิ่ม ส่วนลด และเงื่อนไขการขาย จะต้องพิจารณากำหนดให้ถูกต้อง หากลูกค้าไม่ยอมรับในเรื่องราคาเมื่อใด ปัญหาที่จะเกิดขึ้น โดยแผนงานต่างๆ ที่กำหนดไว้แล้วจะเสียหายหมด นำไปใช้ปฏิบัติไม่ได้ ถึงแม้ว่าราคาจะเป็นส่วนสำคัญที่ลูกค้าจะจ่าย ออกมาเมื่อเขาได้พอใจในส่วนผสมทางการตลาดของบริษัทแล้ว ราคาจึงเป็นตัวตัดสินใจที่สำคัญที่ผู้บริหารการตลาดต้องสนใจเป็นพิเศษ

ผู้บริโภค : พฤติกรรมการตัดสินใจ

ในการปฏิบัติงานด้านการตลาด ผู้บริโภคหรือลูกค้าคือศูนย์กลางของกำลังความพยายามของการตลาดที่ผู้บริหารการตลาดต้องเข้าใจและเอาชนะได้ด้วยกลยุทธ์ทางการตลาด ที่มีประสิทธิภาพกลยุทธ์การดำเนินงานทุกอย่างจะต้องใช้ได้ผลตามสภาพความจริงของลูกค้าหรือผู้บริโภคที่เป็นอยู่ ลักษณะของลูกค้าหรือผู้บริโภคอาจพิจารณาได้เป็น 2 ด้าน คือ

1. ลูกค้าและการรวมกลุ่มของลูกค้าที่รวมกันอยู่เป็นกลุ่มก้อน ในรูปแบบแตกต่างกันไป ตั้งแต่กลุ่มขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ ได้แตกต่างกันออกไป ตามเกณฑ์ต่างๆ เช่น

“การวิเคราะห์ลูกค้าในเชิงปริมาณ”

2. การวิเคราะห์ถึงจิตใจและความต้องการของลูกค้า โดยเฉพาะกลไกการตัดสินใจ ของลูกค้าที่เป็นผลกระทบ หรือก็คือ การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภคที่เป็นเรื่องราว “การวิเคราะห์ ในเชิงคุณลักษณะของลูกค้า” นั่นเอง

พฤติกรรมผู้บริโภค

การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค หมายถึง การวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุทั้งปวงที่มีอิทธิพลเหนือผู้บริโภคทำให้ตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ ซึ่งโดยการเข้าใจถึงสาเหตุต่างๆ

ที่มีผลในการจูงใจหรือกำกับการตัดสินใจของผู้บริโภคเอง ที่จะทำให้นักการตลาดสามารถตอบสนองผู้บริโภคได้

อิทธิพลของปัจจัยต่างๆ เช่น ความต้องการ การเรียนรู้ ความนึกชอบพอ ทักษะ ความเข้าใจ หรือจากกลุ่มทางสังคม ตลอดจนวัฒนธรรมปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ได้มีอยู่ในความนึกคิด และจิตใจของทุกคน ซึ่งต่างก็ได้มีการสร้างสมและขัดเกลาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

รูปแบบการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค

ส่วนประกอบภายในจิตใจและความนึกคิดของผู้บริโภค อาจแยกออกได้ตามรูปแบบคือ

1. ซึ่งให้เห็นถึงปัจจัยอิทธิพลต่างๆ ทั้งหมดในเชิงรวม
2. ซึ่งให้เห็นถึงปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมตามสถานการณ์ และกระบวนการตัดสินใจซื้อ
3. ซึ่งให้เห็นถึงปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และจิตวิทยาที่มีต่อพฤติกรรมในการซื้อ

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้บริโภค

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคจะประกอบด้วยกัน 2 กลุ่ม คือ

1. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม
2. ปัจจัยทางจิตวิทยาส่วนบุคคล

เทคนิคการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค

เทคนิคต่างๆที่ใช้เป็นวิธีวิเคราะห์ คือ

1. ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม ประกอบด้วยการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคศึกษาเรื่องต่างๆ คือ

1.1 วัฒนธรรม คือ

- แบบของพฤติกรรมที่รับช่วงมาจากอดีตถึงปัจจุบัน
- เป็น “แนวทางกว้างๆ” สำหรับพฤติกรรมอ้างอิงจากอดีต
- มีทั้งวัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อย

1.2 ขั้นต่างๆทางสังคม คือ

- การแบ่งกลุ่ม แบ่งชั้นในสังคมวงกว้าง
- พฤติกรรมของผู้บริโภคจะปฏิบัติเป็นแบบเดียวกันตามชั้นของสังคมที่สังกัดอยู่

โดย “พฤติกรรมทางสังคม” จะแตกต่างจากขั้นอื่นๆ

1.3 กลุ่มที่อ้างอิงถึง คือ

- กลุ่มที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน มีการติดต่อถึงกัน
- แลกเปลี่ยน หลอมทัศนคติ เชื่อตามกัน
- จะปฏิบัติตามบรรทัดฐานของกลุ่ม เพื่อความพึงพอใจในกลุ่ม

1.4 ครอบครัวยุคใหม่ คือ

- มีผลกระทบต่อทัศนคติและค่านิยม
- มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
- ความต้องการอาจต้องยอมกัน สำหรับการรักษาความสัมพันธ์ตามฐานะในครอบครัว ทั้งนี้ตั้งแต่โครงสร้าง บทบาทของครอบครัวและสมาชิกในครอบครัว

2. ปัจจัยทางจิตวิทยาส่วนบุคคล ประกอบด้วยการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิควิเคราะห์ให้ทราบถึง

2.1 บุคคลลักษณะท่าทางหรือแรงจูงใจ คือ

- อิทธิพลของความต้องการ แรงจูงใจ บุคลิกภาพท่าทาง
- หรือความเข้าใจตนเอง หรือสิ่งจูงใจที่ปรุงแต่งหรือปรับแล้วกับค่านิยมในสังคมตามกระบวนการเข้าสู่สังคม

2.2 ประสบการณ์และการเรียนรู้ คือ

- ความสามารถในการเรียนรู้ การรู้และการเข้าใจลึกซึ้งถูกฝึกอย่างไร
- สามารถแยกแยะ สรุปลความเข้าใจได้ถูกต้องเพียงใด
- ทำให้ประสบการณ์มีผลต่อความเข้าใจโดยตรง

2.3 ทัศนคติและค่านิยม คือ

- ระบบแนวโน้มของการประเมินทั้งสิ่งของและบุคคลไปในทางใดทางหนึ่ง
- เป็นผลรวมของแรงจูงใจ บุคลิกท่าทาง ข้อมูลและประสบการณ์ที่ได้รับ
- เป็นกลไกในการคิดวิเคราะห์ ประเมิน และสั่งการ

ประโยชน์ของการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค

การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภคจะเกิดประโยชน์ หลายประการ คือ

1. ใช้ปรับปรุงกลยุทธ์การตลาด โดยการวิเคราะห์และออกแบบกลยุทธ์ได้ถูกต้องกว่า
2. สามารถมีกลวิธีการเข้าถึงลูกค้าก่อนหลังด้วยวิธีต่างๆกัน
3. สามารถปรับส่วนผสมทางการตลาดที่ถูกต้อง ได้ประสิทธิภาพหลายแง่มุมยิ่งขึ้น กลยุทธ์เชิงรวมจึงได้ผลกว่า

4. สามารถเพิ่มคุณภาพ ศิลปะการปฏิบัติตามแผนการตลาด โดยเฉพาะการโน้มน้าว ชักจูงใจ และการสร้างอิทธิพลเหนือผู้บริโภค

กระบวนการตัดสินใจของผู้บริโภค

ในการตัดสินใจของผู้บริโภค จะประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆดังนี้

1. เข้าใจปัญหา ขั้นตอนนี้จะเกิดขึ้นเมื่อผู้บริโภคได้ตระหนักถึงความต้องการของตนที่มีสิ่งของหรือรายการบางอย่างขึ้นมา ทั้งนี้ ความต้องการที่เกิดขึ้นอาจเพื่อจัดหาทดแทนรายการที่ขาด หรือหามาเพื่อเติมเต็มกับสิ่งที่มีอยู่ให้พร้อมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่ง ณ จุดนี้ผู้บริโภคก็จะตัดสินใจแสวงหาทางออกในการแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ โดยจะนึกถึงความต้องการไปใน 2 ทาง คือ ในแง่คุณค่าการใช้งานที่ได้จากสินค้า หรือความพึงพอใจและสิ่งดีๆ ที่สวยงามที่ได้รับจากสินค้านั้น

2. การแสวงหาข้อมูล ต่อจากการมีความต้องการ ผู้บริโภคจะแสวงหาทางออกให้กับปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้นด้วยการแสวงหาข้อมูล 2 ลักษณะ คือ ก) การแสวงหาภายใน จะเกี่ยวข้องกับนำเอาประสบการณ์ที่เคยมีกับสินค้านั้นมีมาก่อน รวมกับการคิดถึงเกี่ยวกับที่เขาเคยได้รับฟังมาเกี่ยวกับสินค้านั้นๆ ข) การแสวงหาภายนอก ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการออกไปหาแสวงหาสินค้า การอ่าน รายละเอียดในเอกสารและคำโฆษณาของผู้ผลิตสินค้า หรือ อาจมีการพูดคุยขอข้อมูลจากเพื่อนเกี่ยวกับสิ่งที่กำลังจะซื้อนั้น

3. การประเมินทางเลือก จากการแสวงหาข้อมูลผู้บริโภค จะพบว่าในตลาดได้มีสินค้าตราที่ขายแข่งกัน ซึ่งจะทำให้ผู้บริโภค ทำการประเมินทางเลือกต่างๆ บนพื้นฐานของข้อมูลและความจำที่มีอยู่ ทั้งนี้ ขั้นตอนจะเริ่มด้วยคิดถึงชุดของสินค้าทางเลือก แล้วทำการคัดโดยคัดออก โดยเหลือเฉพาะที่อยู่ในเกณฑ์ที่วางไว้จากนั้น ก็จะมีการวิเคราะห์สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ต่างๆ ที่มี ความหมายต่อเขาในฐานะผู้บริโภค เช่น ราคา ตราสินค้า และอื่นๆ

4. การซื้อ คือ ขั้นตอนต่อมาที่เป็นการตัดสินใจซื้อจริง โดยผู้บริโภคจะทำการเลือกตราสินค้าที่ต้องการได้ ร้านค้าปลีกที่นิยมชมชอบ และรวมไปถึงการเลือกวิธีชำระเงินด้วย

5. การประเมินผลหลังการซื้อ ขั้นตอนนี้จะเกี่ยวข้องกับวิธีการที่ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อว่า ผลที่ตามหลังมานั้นว่าสำเร็จผลตามที่ต้องการหรือไม่ ซึ่งปกติในขั้นตอนนี้ จะเป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้บริโภคคาดหมายจะได้รับกับสิ่งที่ทำการซื้อจริง ซึ่งในบางครั้งอาจมีการได้รับข้อมูลใหม่เพิ่มเข้ามาหลังจากที่ได้ซื้อแล้ว และข้อมูลใหม่นี้ก็จะมีผลต่อการคิดของผู้บริโภคได้เสมอ ทั้งนี้ก่อนการซื้อผู้บริโภคจะมีการตั้งความคาดหมายสิ่งที่จะได้จากสินค้าที่ซื้อ ซึ่งถ้าได้รับสิ่งที่ดีคุณค่าตรงตามที่คาดไว้จริง ลูกค้าย่อมจะพอใจสบายใจและเกิดความพอใจหลังการขายแต่ถ้าหาก

ไม่เป็นไปตามที่ได้คาดหมายไว้ ก็จะกลายเป็นความกังวลใจไม่สงบ ซึ่งถ้าทำให้ผู้บริโภคเกิดความวุ่นวาย และจะพยายามแสวงหาทางออกโดยพยายามแก้ตัวต่อไป

6. การเลิกใช้ คือ ขั้นตอนที่ผู้บริโภคละทิ้งหรือเลิกใช้สินค้า ซึ่งอาจเป็นการทิ้งไปปกติ หรืออาจดำเนินการโดยทางอื่น เช่น การนำเอาไปแลกเปลี่ยนค่าใหม่ก็ได้

ขั้นตอนการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคนี้โดยปกติ จะไม่แยกออกเป็นขั้นๆ แต่จะดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องโดยอัตโนมัติ(ธงชัย สันติวงษ์ , 2546 : 1-45,96-107)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของไทย

สำหรับผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยรวบรวมได้ดังนี้

สุวรรณี ทศนาภิรมณ์ (2526) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การผลิตและส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมไทยประเภทเครื่องจักรสานไม้ไผ่-หวาย รายงานว่าคุณสมบัติของผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่ตลาดต้องการเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในสมัยนิยม ใช้ประโยชน์ได้ ราคาพอสมควร เคลื่อนย้ายสะดวก ผลิตภัณฑ์นั้นทำด้วยมือ และจะต้องมีปริมาณการผลิตที่แน่นอน

ชูศรี เทพประทุม (2534) จัดทำโครงการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ พบว่าภายหลังที่ได้เผยแพร่รูปแบบผลิตภัณฑ์ และในการฝึกอบรมแก่ราษฎร โดยเฉพาะในเขตภาคอีสานได้มีราษฎรกลุ่มอาชีพต่างๆ มาขอแบบผลิตภัณฑ์นำไปดัดแปลงและพัฒนาารูปแบบต่อไปอีกด้วย

ลักขณา ธนาวรรณกิจ (2540) ได้ศึกษา ความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากผ้าจกกราชบุรี พบว่าผู้บริโภคนิยมซื้อสินค้าหัตถกรรมในสถานที่ท่องเที่ยวที่ได้ไปโดยส่วนใหญ่เพื่อนำไปใช้เอง และเป็นของฝาก เหตุผลที่ซื้อเพราะความชอบ ทั้งนี้จะซื้อผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคือผ้าไหมและผ้าผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม ส่วนผลิตภัณฑ์จากผ้าจกที่มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจมากที่สุดทั้งด้านรูปแบบ ขนาด และประโยชน์ใช้สอยคือผลิตภัณฑ์ปลอกหมอนอิง

จุฬา พืระพัชระ และคณะ (2547) ได้ศึกษา การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าข้อมสัทธิธรรมชาติ รายงานว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องการเพิ่มความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับการเพิ่มทักษะการใช้จักรเย็บผ้าสูงสุด รองลงมาคือความต้องการการฝึกอบรมเรื่อง การทำผลิตภัณฑ์จากผ้า ส่วนหัวข้ออื่นๆที่อยู่ในความต้องการได้แก่ การอบรมย้อมผ้าจากสีไหมธรรมชาติ การออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้า การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการตลาด สำหรับความต้องการได้รับการช่วยเหลือ และสนับสนุนด้านอื่นๆ ได้แก่ การสนับสนุน วัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ การพัฒนาผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ การดูแลให้มีการอบรมอย่างต่อเนื่อง การช่วยเหลือด้านการรวมตัวของกลุ่ม และการพัฒนาด้านกำลังการผลิตของกลุ่ม

จากผลงานการศึกษาวิจัยพบว่า ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไทยประเภทผ้าไทย ผ้าฝ้าย ยังคงเป็นที่ต้องการและยอมรับของผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยผู้บริโภคส่วนใหญ่ให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย ปัจจัยที่มีส่วนช่วยให้ผู้บริโภคตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ จะคำนึงถึง รูปแบบ คุณภาพ ราคา ประโยชน์ใช้สอย ขนาด ลวดลาย สีสันทันสวยงาม และบรรจุภัณฑ์ แต่สินค้าหัตถกรรมหลายประเภทยังคงประสบปัญหา เนื่องจากขีดจำกัดในการออกแบบ เป็นสินค้าที่มีรูปแบบไม่ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ขาดการส่งเสริมอย่างครบวงจรและต่อเนื่อง สินค้าต้นทุนสูงทำให้ต้องจำหน่ายในราคาสูงตามไปด้วย ซึ่งข้อจำกัดในด้านรูปแบบของผลิตภัณฑ์ เนื่องจากการขาดข้อมูลความต้องการของตลาดและผู้บริโภค

และที่สำคัญพบว่างานวิจัยเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยมีการศึกษาค่อนข้างน้อย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied research) เพื่อค้นหาความพึงพอใจในการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยดังนี้

ระยะที่ 1

กลุ่มตัวอย่างเป็นผลิตภัณฑ์ที่นำมาพัฒนาจากการสำรวจตลาดในกรุงเทพมหานครได้แก่ ตลาดนัดสวนจตุจักร ตลาดนัดสนามหลวง 2 งานหัตถกรรมที่เมืองทองธานี กรมส่งออก และ จังหวัดใกล้เคียง ได้แก่จังหวัดอยุธยา จังหวัดสระบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดสมุทรปราการ โดยสำรวจผลิตภัณฑ์ 80 รายการและเลือกผลิตภัณฑ์ที่จะนำมาพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่า จำนวน 50 รายการ

ระยะที่ 2

กลุ่มตัวอย่างจากประชากร เป็นผู้ที่เข้ารับการอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จำนวน 500 คน ใน 4 จังหวัด คือ จังหวัดราชบุรี จำนวน 100 คน จังหวัดสระบุรี 200 คน จังหวัดจันทบุรี 170 คน จังหวัดเพชรบุรี 30 คน มีผู้เข้ารับการอบรม 415 คน เก็บแบบสอบถามที่สมบูรณ์ได้จำนวน 278 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 66.99

อุปกรณ์และเครื่องมือ

อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ตัวผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาเพิ่มมูลค่า และแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานตามลำดับดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทฤษฎีที่จำเป็นต่อการออกแบบผลิตภัณฑ์จากเอกสาร ตำรา วิชาการ เอกสารสิ่งพิมพ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์
2. สร้างเครื่องมือ โดยสร้างแบบสอบถามแบ่งข้อมูลเป็น 3 ส่วน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ของผู้เข้ารับการอบรมฝึก

ปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทย จำนวน 50 รายการ

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยในชนบท

3. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรง และสำนวนภาษาที่ใช้ โดยผู้เชี่ยวชาญ ที่ตรวจสอบผลิตภัณฑ์ OTOP จำนวน 3 ท่าน คือ
 1. อาจารย์ปัทมา พุทธชาติ
 2. อาจารย์กมลลักษณ์ ลีวทอง
 3. ผศ.อริสรา เกสสมบูรณ์ จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
4. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจและปรับปรุงแก้ไขแล้วจัดพิมพ์ฉบับสมบูรณ์ จำนวน 500 ฉบับ เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แบบสอบถาม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้ารับการอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 คือ แบบสอบถามความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ของผู้เข้ารับการอบรม ฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทย ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองประกอบด้วยคำถามให้ เลือกตอบ และ เป็นแบบสอบถามที่กำหนดให้ผู้ตอบ (Close – ended Questionnaires) ตอบเฉพาะ ข้อความที่กำหนดให้เท่านั้น (Open - ended Questionnaires) และคำถามปลายเปิด

ตอนที่ 3 คือ แบบสอบถามความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการ ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท เป็นคำถามปลายเปิด

3.1 คำถามเกี่ยวกับการเลือกเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากผ้าไทยในชนบท เป็นคำถามปลายเปิด

3.2 คำถามเกี่ยวกับเหตุผลที่เลือกอบรมทำผลิตภัณฑ์รายการนั้น

3.3 เหตุผลของการเข้าร่วมอบรม

3.4 แบบสอบถามแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกต่อตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาเพิ่ม มูลค่าแล้ว

การเก็บข้อมูล

ผู้ดำเนินการวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับดังนี้

1. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเข้าอบรมให้ความรู้และฝึกปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ถึงชุมชนต่าง ๆ ที่มีความต้องการจะจัดทำผลิตภัณฑ์รูปแบบต่าง ๆ
2. คณะผู้วิจัยและทีมงานลงพื้นที่ในชุมชนที่มีการประสานงานเพื่อให้ความรู้ และฝึกปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีการเพิ่มมูลค่าและพิจารณาผลิตภัณฑ์ 50 รายการ
3. ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง หลังจากให้กลุ่มตัวอย่างได้ฝึกปฏิบัติการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่างๆ และศึกษาพิจารณา ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าแล้ว ซึ่งใช้ระยะเวลาตั้งแต่เดือน มีนาคม 2551 ถึงเดือน กรกฎาคม 2551

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้ารับการอบรมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ นำมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ใช้ค่าสถิติพื้นฐานในการอธิบาย ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย การทดสอบไคสแควร์
2. แบบสอบถามความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ของผู้เข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท ทำการวิเคราะห์ด้วยสถิติพรรณนา ใช้ค่าสถิติพื้นฐานในการอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย
3. แบบสอบถามความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท นำการวิเคราะห์ด้วยความถี่ ร้อยละ และการรวบรวมเหตุผล

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่เข้ารับการอบรม เรื่องการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท ได้พบข้อมูลต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้เข้ารับการอบรม จากข้อมูลตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 278 คน พบข้อมูลพื้นฐานดังนี้

ตารางที่ 1.1 แสดงจำนวนผู้รับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท จำแนกตามเพศ

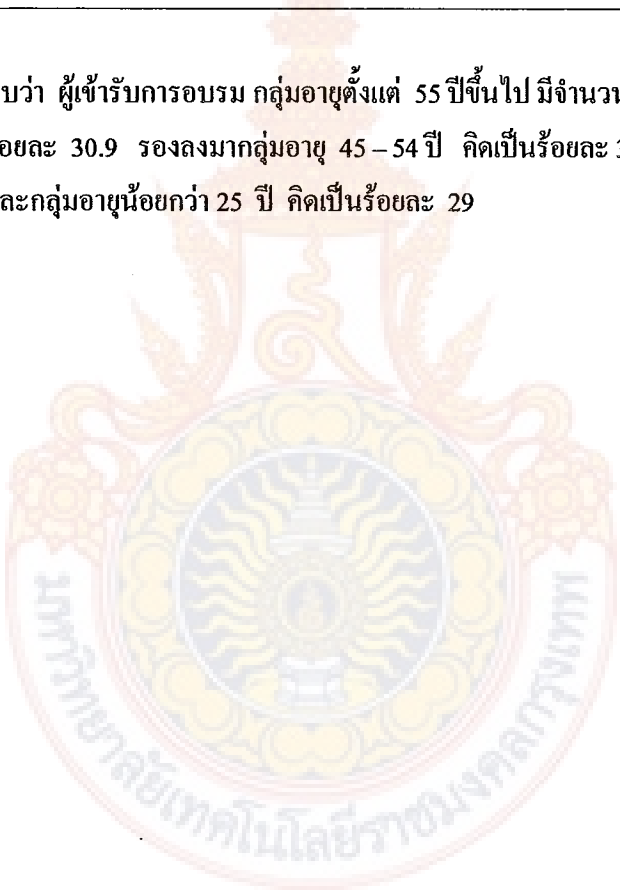
เพศ	ความถี่	ร้อยละ
ชาย	32	11.5
หญิง	246	88.5
รวม	278	100.0

จากตารางที่ 1.1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 278 คน เป็นเพศหญิงจำนวน 246 คน คิดเป็นร้อยละ 88.5 และเป็นเพศชายเพียง 32 คน คิดเป็นร้อยละ 11.5

ตารางที่ 1.2 แสดงจำนวนผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท
จำนวนตามอายุ

อายุ	ความถี่	ร้อยละ
น้อยกว่า 25 ปี	58	20.9
25 ปี – 34 ปี	26	9.4
35 ปี – 44 ปี	24	8.6
45 ปี – 54 ปี	84	30.2
55 ปีขึ้นไป	86	30.9
รวม	278	100

จากตารางที่ 1.2 พบว่า ผู้เข้ารับการอบรม กลุ่มอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 30.9 รองลงมา กลุ่มอายุ 45 – 54 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.2 และกลุ่มอายุน้อยกว่า 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 29

ตารางที่ 1.3 แสดงจำนวนผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท จำนวนตามระดับการศึกษาสูงสุด

ระดับการศึกษา	ความถี่	ร้อยละ
ประถมศึกษา	98	35.5
มัธยมศึกษาตอนต้น	48	17.3
มัธยมศึกษาตอนปลาย	44	15.8
ประโยควิชาชีพ	20	7.2
ปริญญาตรี	58	20.9
ปริญญาโท	10	3.6
รวม	278	100

จากตารางที่ 1.3 พบว่า ผู้เข้ารับการอบรมจบการศึกษาระดับประถมศึกษา มากที่สุดร้อยละ 35.3 รองลงมาจบการศึกษาระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 29.0 และจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายคิดเป็นร้อยละ 24.0 และ 22.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 1.4 แสดงจำนวนผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท
จำแนก ตามอาชีพหลัก

อาชีพ	ความถี่	ร้อยละ
นักเรียน	54	19.4
รับจ้าง	62	22.3
พ่อบ้าน / แม่บ้าน	42	15.1
ธุรกิจส่วนตัว	50	18.0
ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ	52	18.7
พนักงานบริษัทเอกชน	6	2.2
อื่น ๆ	12	4.3
รวม	278	100

จากตารางที่ 1.4 พบว่า อาชีพหลักเกือบทุกกลุ่มมีจำนวนใกล้เคียงกันโดยมากที่สุด คือ อาชีพ รับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 31 ส่วนที่เหลือได้แก่ อาชีพ นักเรียน / นักศึกษา ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจส่วนตัว และพ่อบ้าน / แม่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 27.0 , 26.0 , 25.0 และ 21.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 1.5 แสดงจำนวนผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท
จำแนกรายได้เฉลี่ยต่อเดือน

อาชีพหลัก	ความถี่	ร้อยละ
ต่ำกว่า 15,000	150	54.0
15,000 – 19,999	72	29.9
20,000 – 24,999	40	14.1
25,000 – 29,999	12	4.3
30,000 ขึ้นไป	4	1.4
รวม	100	100

จากตารางที่ 1.5 พบว่ารายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท มีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.0
รองลงมารายได้ 15,000 – 19,999 บาท คิดเป็นร้อยละ 36 และ
รายได้ 20,000 – 24,999 บาท คิดเป็นร้อยละ 20.0

ตารางที่ 1.6 แสดงจำนวนผู้ที่เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท
จำแนกประสบการณ์ทำงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์

ประสบการณ์การทำงาน	ความถี่	ร้อยละ
ต่ำกว่า 1 ปี	58	20.9
1 – 3 ปี	6	2.2
4 – 6 ปี	16	5.8
7 - 9 ปี	12	4.3
10 ปีขึ้นไป	186	66.9
รวม	278	100

จากตารางที่ 1.6 พบว่าผู้มีประสบการณ์ทำงานตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปมีมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 66.9
และรองลงมาเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ต่ำกว่า 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.9

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

2.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยใช้ไคสแควร์ (χ^2) เป็นสถิติในการทดสอบและเพื่อให้การทดสอบมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยได้รวมกลุ่มของข้อมูลพื้นฐานบางตัวแปรเข้าด้วยกัน ผลการวิเคราะห์ดังนี้

2.1.1 ข้อมูลที่พบว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร ได้แก่

- เพศ กับ อายุ
- เพศ กับ อาชีพหลัก
- เพศ กับ ประสบการณ์ในการทำงาน เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์
- อายุ กับ อาชีพหลัก
- อายุ กับ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
- อายุ กับ ประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์
- ระดับการศึกษาสูงสุด กับ อาชีพหลัก
- ระดับการศึกษาสูงสุด กับ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
- อาชีพหลัก กับ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
- อาชีพหลัก กับ ประสบการณ์ในการทำงาน
- รายได้เฉลี่ยต่อเดือน กับ ประสบการณ์ในการทำงาน
- อายุ กับ ระดับการศึกษาสูงสุด

2.1.2 ข้อมูลที่พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร ได้แก่

- เพศ กับ ระดับการศึกษาสูงสุด
- เพศ กับ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
- ระดับการศึกษาสูงสุด กับ ประสบการณ์ในการทำงาน

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาพรวมความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ของผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท กับ ตัวแปรข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ พบว่าภาพรวมความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบทุกตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และประสบการณ์ในการทำงาน

ตารางที่ 2.1.1 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร เพศ กับ อายุ

เพศ	อายุ (ปี)				รวม	χ^2	p
	1	3	4	5			
ชาย	20 (6.7)	4 (5.6)	6 (9.7)	2 (9.9)	32	39.351	.000
หญิง	38 (51.3)	46 (44.7)	78 (74.3)	84 (76.1)	246		
รวม	58	50	84	86	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 39.351$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปรเพศ กับ อายุ มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.2 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร เพศ กับ ระดับการศึกษา

เพศ	ระดับการศึกษา				รวม	χ^2	p
	1	2	3	4			
ชาย	18 (11.3)	4 (5.5)	4 (5.1)	6 (10.1)	32	7.145	.067
หญิง	80 (86.7)	44 (42.5)	40 (38.9)	82 (77.9)	246		
รวม	98	48	44	88	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 7.154$ จึงสรุปได้ว่าภาพรวมของตัวแปร เพศ กับ ระดับการศึกษา ไม่มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.3 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร เพศ กับ อาชีพหลัก

เพศ	อาชีพหลัก				รวม	χ^2	Sig
	1	2	3	5			
ชาย	18 (6.2)	4 (7.1)	6 (12.7)	4 (6.0)	32	31.510	.000
หญิง	36 (47.8)	58 (54.9)	104 (97.3)	48 (46.0)	246		
รวม	54	62	110	52	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 31.510$ จึงสรุปได้ว่าภาพรวมของตัวแปร เพศ กับ อาชีพหลัก มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.4 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร เพศ กับ รายได้เฉลี่ย

เพศ	รายได้เฉลี่ย			รวม	χ^2	p
	1	2	3			
ชาย	20 (17.3)	8 (8.3)	4 (6.4)	32	1.549	.461
หญิง	130 (132.7)	64 (63.7)	52 (49.6)	246		
รวม	150	72	56	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 1.549$ จึงสรุปได้ว่าภาพรวมของตัวแปร เพศ กับ รายได้เฉลี่ย ไม่มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.5 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร เพศ กับ ประสิทธิภาพ

เพศ	ประสิทธิภาพ			รวม	χ^2	p
	2	4	5			
ชาย	20 (7.4)	2 (3.2)	10 (21.4)	32	31.878	.000
หญิง	44 (56.6)	26 (24.8)	176 (164)	246		
รวม	64	28	186	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 31.878$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร เพศ กับ ประสิทธิภาพ มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.6 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร อายุ กับ ระดับการศึกษา

อายุ	ระดับการศึกษา				รวม	χ^2	p
	1	2	3	4			
1	24 (20.4)	20 (10.0)	2 (9.2)	12 (18.4)	58	38.694	.000
3	6 (17.6)	10 (8.6)	14 (7.9)	20 (15.8)	50		
4	34 (29.6)	8 (14.5)	12 (13.3)	30 (26.6)	84		
5	34 (30.3)	10 (14.8)	16 (13.6)	26 (27.2)	86		
รวม	98	48	44	88	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 38.694$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร อายุ กับ ระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.7 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร อายุ กับ อาชีพหลัก

อายุ	อาชีพหลัก				รวม	χ^2	p
	1	2	3	5			
1	50 (11.3)	4 (12.9)	2 (229.)	2 (10.8)	58	217.043	.000
3	0 (9.7)	20 (11.2)	20 (19.8)	10 (9.4)	50		
4	2 (16.3)	20 (18.7)	44 (33.2)	18 (15.7)	84		
5	2 (16.7)	18 (19.2)	44 (34.0)	22 (16.1)	86		
รวม	54	62	110	52	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 217.043$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร อายุ กับ อาชีพหลัก มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.8 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร อายุ กับ รายได้เฉลี่ย

อายุ	รายได้เฉลี่ย			รวม	χ^2	p
	1	2	3			
1	56 (31.3)	2 (15.0)	0 (11.7)	58	67.792	.000
3	18 (27.0)	20 (12.9)	12 (10.1)	50		
4	28 (45.3)	34 (21.8)	22 (16.9)	84		
5	48 (46.4)	16 (22.3)	22 (17.3)	86		
รวม	150	72	456	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 67.792$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร อายุ กับ รายได้เฉลี่ย มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.9 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร อายุ กับ ประสบการณ์

อายุ	ประสบการณ์			รวม	χ^2	p
	2	4	5			
1	58 (13.4)	0 (5.8)	0 (38.8)	58	341.809	.000
3	4 (11.5)	24 (5.0)	22 (33.5)	50		
4	0 (19.3)	34 (21.8)	82 (56.2)	84		
5	2 (19.8)	16 (22.3)	82 (57.5)	86		
รวม	64	28	186	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 341.809$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร อายุ กับ ประสบการณ์ มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.10 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร ระดับการศึกษา กับอาชีพหลัก

ระดับการศึกษา	อาชีพหลัก				รวม	χ^2	p
	1	2	3	5			
1	28 (19.0)	30 (21.9)	38 (38.8)	2 (18.3)	98	135.699	.000
2	16 (9.3)	14 (10.7)	18 (19.0)	0 (9.0)	48		
3	0 (8.5)	12 (9.8)	30 (17.4)	2 (8.2)	44		
4	10 (17.1)	6 (19.6)	24 (34.8)	48 (16.5)	88		
รวม	54	62	42	50	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 135.699$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร ระดับการศึกษา กับ อาชีพหลัก มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.11 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร ระดับการศึกษา กับ รายได้

ระดับการศึกษา	รายได้			รวม	χ^2	p
	1	2	3			
1	78 (52.9)	18 (25.4)	2 (19.7)	98	104.062	.000
2	36 (25.9)	10 (12.4)	2 (9.7)	48		
3	20 (23.7)	16 (11.4)	8 (8.9)	44		
4	16 (47.5)	28 (22.8)	44 (17.7)	88		
รวม	150	72	56	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 104.062$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร ระดับการศึกษา กับ รายได้ มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.12 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร ระดับการศึกษา กับ ประสิทธิภาพ

ระดับการศึกษา	ประสิทธิภาพ			รวม	χ^2	p
	2	4	5			
1	24 (22.6)	4 (9.9)	70 (65.6)	98	23.697	.001
2	20 (11.1)	6 (4.8)	22 (32.1)	48		
3	4 (10.1)	4 (4.4)	36 (29.4)	44		
4	16 (20.3)	14 (8.9)	58 (58.9)	88		
รวม	64	28	186	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 23.697$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร ระดับการศึกษา กับ ประสิทธิภาพ มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.13 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร อาชีพ กับ รายได้

อาชีพ	รายได้			รวม	χ^2	p
	1	2	3			
1	54 (29.1)	0 (14.0)	0 (10.9)	54	178.005	.000
2	50 (33.5)	12 (16.1)	0 (12.5)	62		
3	32 (22.7)	6 (10.9)	4 (8.5)	42		
4	4 (27.0)	30 (12.9)	16 (10.1)	50		
5	10 (37.8)	24 (18.1)	36 (14.1)	70		
รวม	150	72	56	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 178.005$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร อาชีพ กับรายได้ มีความสัมพันธ์

ตารางที่ 2.1.14 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร อาชีพ กับ ประสบการณ์

อาชีพ	ประสบการณ์			รวม	χ^2	p
	1	2	3			
1	50 (12.4)	0 (5.4)	4 (36.1)	54	190.127	.000
2	6 (14.3)	10 (6.2)	46 (41.5)	62		
3	0 (9.7)	2 (4.2)	40 (28.1)	42		
4	2 (11.5)	8 (5.0)	40 (33.5)	50		
5	6 (16.1)	8 (7.1)	56 (46.8)	70		
รวม	64	28	186	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 190.127$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปรอาชีพ กับ ประสบการณ์ มีความสัมพันธ์

ตารางที่ 2.1.16 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร รายได้ กับ ประสบการณ์

อาชีพ	รายได้			รวม	χ^2	p
	2	4	5			
1	60 (34.5)	12 (15.1)	78 (100.4)	150	53.765	.000
2	4 (16.6)	8 (7.3)	60 (48.2)	72		
3	0 (12.9)	8 (5.6)	48 (37.5)	56		
รวม	64	28	186	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 190.127$ จึงสรุปได้ว่า ตัวแปร รายได้ กับประสบการณ์ มีความสัมพันธ์

ตารางที่ 2.1.17 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่าง ภาพรวมของ ตัวแปร เพศ

ภาพรวม	เพศ		รวม	χ^2	p
	1	2			
1	18 (18.9)	146 (145.1)	164	.112	.894
2	14 (13.1)	100 (100.9)	114		
รวม	32	246	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = .112$ จึงสรุปได้ว่า ภาพรวมของตัวของ เพศ มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.18 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างภาพรวมของตัวแปรอายุ

ภาพรวม	อายุ				รวม	χ^2	p
	1	3	4	5			
1	42 (34.2)	32 (29.5)	46 (49.6)	44 (50.7)	146	7.638	.054
2	16 (23.8)	18 (20.5)	38 (34.4)	42 (35.3)	42		
3	58 (58.0)	50 (50.0)	84 (84.0)	86 (86.0)	86		
รวม	58	50	84	86	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 7.638$ จึงสรุปได้ว่า ภาพรวมของตัวของอายุ มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.19 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างภาพรวมของตัวแปร การศึกษา

ภาพรวม	การศึกษา				รวม	χ^2	p
	1	3	4	5			
1	56 (57.8)	40 (28.3)	22 (26.9)	46 (51.9)	164	15.008	.002
2	42 (40.2)	8 (19.7)	22 (108.)	42 (36.1)	114		
รวม	98	48	44	88	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 15.008$ จึงสรุปได้ว่า ภาพรวมของตัวของอายุ มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.20 ตารางแสดงค่าไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างภาพรวมของ
ตัวแปร อาชีพหลัก

ภาพรวม	การศึกษา				รวม	χ^2	p
	1	2	3	5			
1	38 (31.9)	36 (36.6)	68 (64.9)	22 (30.7)	164	9.259	.026
2	16 (22.1)	26 (25.4)	42 (45.1)	30 (21.3)	114		
รวม	54	62	110	52	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 9.259$ จึงสรุปได้ว่า ภาพรวมของตัวของอาชีพหลัก มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.21 ตารางแสดงค่าไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างภาพรวมของ
ตัวแปร รายได้เฉลี่ย

ภาพรวม	รายได้เฉลี่ย			รวม	χ^2	p
	1	2	3			
1	90 (88.5)	44 (42.5)	30 (33.0)	164	.877	.645
2	60 (61.5)	28 (29.5)	26 (23.0)	114		
รวม	150	72	56	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = .877$ จึงสรุปได้ว่า ภาพรวมของตัวของรายได้เฉลี่ย มีความสัมพันธ์กัน

ตารางที่ 2.1.22 ตารางแสดงค่าไคสแควร์เพื่อทดสอบความสัมพันธ์กันระหว่างภาพรวม
ของตัวแปร ประสิทธิภาพ

ภาพรวม	ประสิทธิภาพ			รวม	χ^2	p
	2	4	5			
1	44 (37.8)	16 (16.5)	104 (109.7)	164	3.287	.193
2	20 (26.2)	12 (11.5)	82 (76.3)	114		
รวม	64	28	186	278		

จากตารางพบว่า $\chi^2 = 3.287$ จึงสรุปได้ว่า ภาพรวมของตัวแปรของประสิทธิภาพ
มีความสัมพันธ์กัน

2.2 ความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ของผู้ใช้บริการอบรมส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

ตารางที่ 2.2.1 แสดงความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ปลอกหมอนอิงจากผ้าไทย 4 แบบ

ผลิตภัณฑ์ปลอกหมอนอิงจากผ้าไทย (A1)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
ปานกลาง	12	4.3	4.57	.578
มาก	96	34.5		
มากที่สุด	170	61.2		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ปลอกหมอนอิงจากผ้าไทย 4 แบบ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 61.2 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 34.5

ผลิตภัณฑ์ผ้าปูกลางโต๊ะ (A2)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
ปานกลาง	8	2.9	4.71	.514
มาก	64	23.0		
มากที่สุด	206	74.1		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ผ้าปูกลางโต๊ะ 4 แบบ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 74.1 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 23.0

ผลิตภัณฑ์ที่รัดผ้าเช็ดปาก (A3)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	2	.7	4.34	.687
ปานกลาง	18	10.1		
มาก	122	43.9		
มากที่สุด	126	45.3		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ที่รัดผ้าเช็ดปาก 2 แบบ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 45.3
รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 43.9

ผลิตภัณฑ์ผ้ารองจาน (A4)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	2	.7	4.40	.633
ปานกลาง	16	5.8		
มาก	130	46.8		
มากที่สุด	130	46.8		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ผ้ารองจาน 2 แบบ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 46.8
รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 46.8

ผลิตภัณฑ์ผ้ารองแก้ว (A5)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	2	.7	4.04	.779
ปานกลาง	72	25.9		
มาก	116	41.7		
มากที่สุด	88	31.7		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ผ้ารองแก้ว พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 41.7
รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 31.7

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งหมวกผ้าฝ้าย (A6)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
ปานกลาง	8	2.9	4.71	.514
มาก	64	23.0		
มากที่สุด	206	74.1		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งหมวกผ้าฝ้าย พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 74.6
รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 23.5

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งหมวกจากป่านศรนารายณ์ (A7)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	2	.7	4.60	.645
ปานกลาง	18	6.5		
มาก	70	25.2		
มากที่สุด	188	67.6		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งหมวกจากป่านศรนารายณ์ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุด ร้อยละ 67.6 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 25.2

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งเสื้อปูนั่งจากจันทร์บุรณ (A8)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	8	2.9	3.99	.821
ปานกลาง	70	25.2		
มาก	116	41.7		
มากที่สุด	84	30.2		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งเสื้อปูนั่งจากจันทร์บุรณ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 41.7 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 30.2

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งรองเท้าในบ้านจากเสื้อจันทบูรณ์ (A9)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	10	3.6	4.17	.804
ปานกลาง	40	14.4		
มาก	122	43.9		
มากที่สุด	106	38.1		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งรองเท้าในบ้านจากเสื้อจันทบูรณ์ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุด ร้อยละ 43.9 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 38.1

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกล่องจากวัสดุธรรมชาติ (A10)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	2	.7	4.50	.663
ปานกลาง	20	7.2		
มาก	94	33.8		
มากที่สุด	162	58.3		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกล่องจากวัสดุธรรมชาติ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 58.3 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 33.8

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งถึงผงจากป่านสรนารายณ์ (A11)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	8	2.9	3.96	.867
ปานกลาง	86	30.9		
มาก	94	33.8		
มากที่สุด	90	32.4		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งถึงผงจากป่านสรนารายณ์ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 33.8 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 32.4

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกระเป๋จากป่านสรนารายณ์ (A12)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	4	1.4	4.49	.663
ปานกลาง	14	5.0		
มาก	102	36.7		
มากที่สุด	156	56.1		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกระเป๋จากป่านสรนารายณ์ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 56.1 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 36.7

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกระเป๋าจากไม้ไผ่สาน (A13)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
ปานกลาง	12	4.3	4.64	.565
มาก	76	27.3		
มากที่สุด	190	68.3		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกระเป๋าจากไม้ไผ่สาน พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 68.3
รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 27.3

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งชุดสวอย (A14)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	4	1.4	4.13	.769
ปานกลาง	54	19.4		
มาก	122	43.9		
มากที่สุด	98	35.3		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งชุดสวอย พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 43.9 รองลงมา
ระดับมาก ร้อยละ 35.3

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกล่องทิชชูจากเลื้อจันทบูรณ์ (A15)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	1	.7	4.13	.769
ปานกลาง	30	21.6		
มาก	58	41.7		
มากที่สุด	50	36.0		
รวม	139	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกล่องทิชชูจากเลื้อจันทบูรณ์ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 41.7 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 36.0

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกระเป๋าถือจากผ้าไทย (A16)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	1	.7	4.49	.630
ปานกลาง	7	5.0		
มาก	54	38.8		
มากที่สุด	77	55.4		
รวม	139	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งกระเป๋าถือจากผ้าไทย พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 55.4 รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 38.8

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งของผ้าไหมใส่ของ (A17)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
น้อย	1	.7	4.17	.767
ปานกลาง	28	20.1		
มาก	57	41.0		
มากที่สุด	53	38.1		
รวม	139	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งของผ้าไหมใส่ของ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 41.0
รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 38.1

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งของใส่มือถือ (A18)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
ปานกลาง	5	3.6	4.58	.563
มาก	48	34.5		
มากที่สุด	86	61.9		
รวม	139	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งของใส่มือถือ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 61.9
รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 34.5

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งบุหงากระซอนสวย (A19)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
ปานกลาง	10	7.2	4.48	.630
มาก	52	37.4		
มากที่สุด	77	55.4		
รวม	139	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งบุหงากระซอนสวย พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 55.4
รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 37.4

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งที่แขวนผ้าเช็ดมือ (A20)

ระดับความพึงพอใจ	ความถี่	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.
ปานกลาง	14	5.0	4.60	.586
มาก	84	30.7		
มากที่สุด	180	64.7		
รวม	278	100		

ผลิตภัณฑ์ตกแต่งที่แขวนผ้าเช็ดมือ พบว่า ความพึงพอใจระดับมากที่สุดร้อยละ 64.7
รองลงมาระดับมาก ร้อยละ 30.2

ภาพรวมทั้งหมดของความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ของผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนา
ผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท พบว่าความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ที่มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.38 ส่วน
เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .400 อยู่ในระดับมาก

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติและการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

3.1 ผู้เข้ารับการอบรมเลือกฝึกอบรมปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในเรื่องต่อไปนี้ ผู้เข้ารับการอบรมสนใจเข้ารับการอบรมในผลิตภัณฑ์มากที่สุด 5 อันดับ คือ

ผลิตภัณฑ์ที่เข้ารับการอบรม	อันดับ
ผ้าปูกลางโต๊ะ	1
ปลอกหมอนอิง	2
ตกแต่งที่แขวนผ้าเช็ดมือ	3
ตกแต่งซองใส่มือถือ	4
ตกแต่งหมวกจากป่านสรนารายณ์	5

3.2 รวบรวมเหตุผลของการเลือกเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท มีเหตุผลดังนี้

- 1. ขอบงานตัดเย็บ / มีความสามารถในการตัดเย็บ
- 2. มีวัตถุดิบ (ผ้าต่าง ๆ) ในพื้นที่
- 3. ไม่เคยทำผลิตภัณฑ์แบบนี้มาก่อน
- 4. มีวัสดุในท้องถิ่น
- 5. คิดว่าน่าจะทำเป็นของชำร่วย แล้วจัดทำกันในกลุ่ม
- 6. เป็นการพัฒนางาน
- 7. ต้องการประสบการณ์

3.3 เหตุผลของการเข้ารับการอบรม เรียงตามลำดับ

- 1. นำไปประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 70.5
- 2. ไม่เสียค่าใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 20.9
- 3. เพิ่มพูนความรู้ คิดเป็นร้อยละ 6.5
- 4. อื่น ๆ ได้แก่
 - 4.1 ต้องการประสบการณ์
 - 4.2 หารายได้พิเศษ
 - 4.3 ทำเก็บไว้ใช้เอง
 - 4.4 ทำไว้เป็นของที่ระลึกของกลุ่ม
 - 4.5 ทำไว้เป็นตัวอย่างในชุมชน

ตารางที่ 2 ภาพรวมของผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาเพิ่มมูลค่าของสินค้า

ภาพรวมของผลิตภัณฑ์ ข้อมูล 5 อันดับแรกของผู้เข้ารับการอบรมให้ความคิดเห็น		
ภาพรวม	อันดับ	ร้อยละ
ความสวยงามสะดุดตา	1	92.8
การนำไปใช้ได้จริง	2	90.6
เป็นงานริเริ่มที่ดี	3	83.5
น่าใช้และดูมีราคา	4	71.9
สามารถเพิ่มราคาขึ้น	5	63.3

จากตารางที่ 2 ภาพรวมของผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาเพิ่มมูลค่าของสินค้าแล้ว ความเห็นของผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่ 5 อันดับแรกพบว่า ผลิตภัณฑ์มีความสวยงามสะดุดตาเป็นอันดับแรก ร้อยละ 92.8 อันดับที่ 2 การนำไปใช้ได้จริง 90.6 อันดับที่ 3 เป็นงานที่ริเริ่มที่ดี ร้อยละ 83.5 และน่าใช้ดูมีราคา และสามารถเพิ่มราคาขึ้นเป็นอันดับที่ 4, 5 ตามลำดับ ร้อยละ 71.9 และ 63.3

3.4 ต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนา ถ้าวางขายในท้องตลาด 5 อันดับแรกและผู้เข้ารับการอบรมจะเลือกซื้อได้แก่

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูล 5 อันดับแรกของผู้เข้ารับการอบรมจะเลือกซื้อ

ผู้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ที่พัฒนา	อันดับ	ร้อยละ
ผ้าปูกลางโต๊ะ	1	15.8
ตกแต่งหมวกจากผ้าฝ้าย	2	15.1
ตกแต่งที่แขวนผ้าเช็ดมือ	3	12.9
ปลอกหมอนจากผ้าไทย	4	11.5
ตกแต่งซองใส่มือถือ	5	11.5

3.5 ข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมผ้าไทยในชนบท ดังนี้

1. ต้องการให้มีการอบรมลักษณะนี้อีก
2. ต้องการให้หาตลาดที่รองรับ
3. ต้องการให้มาบริการความรู้เฉพาะเรื่องในกลุ่ม
4. อยากให้วิทยากรให้ความรู้กับครูในท้องถิ่น
5. ต้องการให้มาในช่วงปิดเทอม
6. ต้องการให้อบรมเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่มีวัตถุดิบอยู่ในท้องถิ่น
7. ต้องการให้จัดอบรมเพิ่มจำนวน วันขึ้น
8. อยากให้มีวัสดุ อุปกรณ์ พร้อม มากกว่านี้
9. ชอบการอบรมมากคิดว่าดีแล้ว
10. ชื่นชมในตัววิทยากรที่ให้ความรู้ทุกคน
11. ต้องการสวัสดิการเรื่องอาหาร และ อาหารว่างมากกว่านี้
12. ชอบและพอใจมาก เพราะยังไม่เคยได้รับการให้ความรู้ในลักษณะนี้

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท ผู้วิจัยขอสรุปและอภิปรายในประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้ารับการอบรม

กลุ่มตัวอย่างของผู้เข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมพัฒนาผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 88.5 และมีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 30.9 รองลงมาคืออายุระหว่าง 45 – 54 ปี คิดเป็นร้อยละ 30.2 ได้รับการศึกษาสูงสุด ส่วนใหญ่ คือ ระดับประถมศึกษา ซึ่งมีมากถึงร้อยละ 35.3 รองลงมาคือ ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 20.9 และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 17.3 มีอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 22.3 รองลงมาเป็นนักเรียนนักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 19.4 และรองลงมาเป็นอาชีพรับราชการและธุรกิจส่วนตัว ตามลำดับคิดเป็นร้อยละ 18.7 , 18.0 ผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 54.0 รองลงมารายได้ 15,000 – 19,999 บาท คิดเป็นร้อยละ 36 และรายได้ 20,000 – 24,999 คิดเป็นร้อยละ 20.0 ส่วนระยะเวลาหรือประสบการณ์ในการทำงานพบว่า มีประสบการณ์ทำงาน 10 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 66.9 และรองลงมาเป็นผู้มีประสบการณ์ต่ำกว่า 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 20.9

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลพื้นฐาน พบว่ามีความสัมพันธ์กันระหว่างตัวแปร การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาพรวมความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ของผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท กับตัวแปรข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบทุกตัวแปร

2. ความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาแล้ว 50 รายการ พบว่า ภาพรวมทั้งหมดของความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ของผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท พบว่า มีความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ที่มีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.38 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .400 ซึ่งมีความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาแล้วอยู่ในระดับมาก

3. ความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ผ้าไทยในชนบท

3.1 ความสนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทย ในชนบทผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เลือกอบรมการทำผ้าปูกลางโต๊ะ การทำปลอกหมอนอิง, การตกแต่งที่แขวนผ้าเช็ดมือ, การตกแต่งของใส่มือถือ และการตกแต่งหมวกจากป่านศรนารายณ์

เหตุผลของการเลือกเข้ารับการอบรมทำผลิตภัณฑ์ดังกล่าว เหตุผลหลัก ๆ คือ

1. ชอบงานตัดเย็บ
2. มีความสามารถในการตัดเย็บ
3. มีวัตถุดิบในพื้นที่
4. คิดว่าน่าจะจัดกลุ่ม และทำผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้

3.2 เหตุผลของการมาเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ นำไปประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 70.5 และไม่เสียค่าใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 20.9 และต้องการนำมาเพิ่มพูนความรู้ คิดเป็นร้อยละ 6.5 ส่วนเหตุผลอื่น ๆ คือ หารายได้พิเศษให้กับครอบครัว ต้องการหาประสบการณ์เพิ่มเติม ทำเก็บไว้ใช้เอง และให้คนอื่น ๆ และทำเก็บไว้เพื่อเป็นตัวอย่างของกลุ่มหรือชุมชน

3.3 ภาพรวมของผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาเพิ่มมูลค่าของสินค้าแล้ว พบว่า ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลของผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับความสวยงาม สะดุดตา เป็นอันดับแรก คิดเป็นร้อยละ 92.8 รองลงมาการนำไปใช้ได้จริง คิดเป็นร้อยละ 90.6 และเป็นงานริเริ่มที่ดี, นำใช้ และดูมีราคา และสามารถเพิ่มราคาขึ้น คิดเป็นร้อยละ 83.5, 71.9 และ 63.3 ตามลำดับ

3.4 ต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนา ถ้าวางขายในท้องตลาด 50 รายการ ผู้เข้ารับการอบรมจะเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ 5 อันดับแรก คือ ผ้าปูกลางโต๊ะ คิดเป็นร้อยละ 15.8 รองลงมาคือ หมวกผ้าฝ้าย ร้อยละ 15.1 รองลงมาคือ ที่แขวนผ้าเช็ดมือ, ปลอกหมอนอิง และ ของใส่มือถือ คิดเป็นร้อยละ 12.9, 11.5, 11.5 ซึ่งมีความสอดคล้องกับผู้เลือกเข้ารับการอบรม

3.5 รวบรวมข้อเสนอแนะของผู้เข้ารับการอบรม ส่วนใหญ่ผู้เข้ารับการอบรมมีความต้องการให้มีการอบรมในลักษณะนี้หลาย ๆ ครั้ง และคิดว่าการอบรมลักษณะนี้มีประโยชน์ต่อชุมชน และ ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน และการอบรมจัดทำผลิตภัณฑ์ควรใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ จะดีมาก

วิเคราะห์ และ ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

1. การทำวิจัยในลักษณะนี้เป็นที่ชื่นชอบ และ ตรงตามความต้องการของกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากผู้รับการอบรมเป็นผู้ได้รับประโยชน์ ควรมีการทำวิจัยต่อยอด โดยนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จะได้ประโยชน์สูงสุดในแง่ของเศรษฐกิจ
2. การศึกษาครั้งนี้ พบว่า การวิจัยเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ควรคำนึงถึงวัตถุดิบ และ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน เพราะจะช่วยส่งเสริมให้ใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น ควรส่งเสริมความสามารถหรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวบุคคล เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นให้ดียิ่งขึ้นและช่วยยกระดับชุมชนให้ดีขึ้น
3. ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรทำวิจัยโดยศึกษากับกลุ่มผู้ประกอบการที่จำหน่ายตัวผลิตภัณฑ์ โดยการนำผลจากการวิจัยไปใช้ต่อยอดในการผลิตและจัดจำหน่ายต่อไป
4. เนื่องจากการทำวิจัยครั้งนี้ ทางคณะผู้วิจัยมีเวลาในการศึกษาและทำวิจัยจำกัด ดังนั้นในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการนำตัวสถิติอื่น ๆ เข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ให้มากยิ่งขึ้นกว่านี้

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. โครงการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไทยในชนบท สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. กรุงเทพฯ.
- กรมศิลปากร. 2535. ศิลปะและหัตถกรรม. อมรินทร์. กรุงเทพฯ.
- กรุณา เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา. 2535. สื่อทอไทย. บริษัท เมจิกไลน์ จำกัด. กรุงเทพฯ.
- จิระวดี วัชรานนท์. 2547. การศึกษางานหัตถกรรมพื้นบ้านในโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์กับการพึ่งพาตนเอง ในระดับครัวเรือนของสมาชิกกลุ่มทอผ้าในตำบลชนบท จังหวัดขอนแก่น. ปริญญาโท ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ.
- จุฑา พืชรพีระและคณะ. 2547. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากผ้าข้อมสืธรรมชาติ. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตโชติเวช. กรุงเทพฯ.
- ชูศรี เทพประทุม. 2534. โครงการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือ. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ.
- ธงชัย สันติวงษ์. 2546. การตลาด กลไกโลกกว้าง. บริษัท ประชุมช่าง จำกัด. กรุงเทพฯ.
- นภาพรณี หะวานนท์. 2543. พลวัตชุมชนไทย : การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัว ในพลวัตชุมชนไทยในสมัยโลกาภิวัตน์. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. กรุงเทพฯ.
- นวลน้อย บุญวงษ์. 2542. หลักการออกแบบ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.
- นวลลออ ทินานนท์. 2544. ศิลปะพื้นบ้านไทย. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร. กรุงเทพฯ.
- น้ำทิพย์ ชูเวทย์. 2546. ราชมงคลสามทศวรรษพัสดราภรณ์. อรุณ. กรุงเทพฯ.
- , 2548. ตกแต่งงานสวยด้วยผ้าไหม. บุสราคัม. กรุงเทพฯ.
- , 2548. ศิลปประดิษฐ์จากกระดาษสา. บุสราคัม. กรุงเทพฯ.
- ประเวศ วะสี. 2541. “ค่านิยม” ในภูมิปัญญาชาวบ้าน : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้แก้ปัญหาของชาวบ้านไทย. มูลนิธิภูมิปัญญา. กรุงเทพฯ.
- ลักขณา ธนาวรรณกิจ. 2540. ความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์จากผ้าจกกราขบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ. 2537. รวบรวมบทความวิชาการศิลปะระหว่างปี 2532-2537. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ.
- วิมล จิโรจน์พันธุ์ และคนอื่นๆ. 2548. ศิลปะและวัฒนธรรมไทย. แสงดาว. กรุงเทพฯ.
- วัฒนะ จุฑะวิภาต. 2545. ศิลปะพื้นบ้าน. สำนักพิมพ์ สิปประภา. กรุงเทพฯ.

วัชรินทร์ จรุงจิตสุนทร. 2548. หลักการและแนวทางการออกแบบผลิตภัณฑ์. แอ๊ปเปิ้ล พรินท์ติ้ง กรุ๊ป. กรุงเทพฯ.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบุลย์. 2525. วัฒนธรรมพื้นบ้านแนวปฏิบัติในภาคใต้. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา. สงขลา.

สุวรรณีย์ ทัสนาภิรมย์. 2526. การผลิตและการส่งเสริมจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมไทยประเภทเครื่องจักสานไม้ไผ่-หวาย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

สุวิมล สวัสดิพงษ์. 2545. การออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับผ้าไทย 4 ภาค. ปรินูญานิพนธ์ กสม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. กรุงเทพฯ.

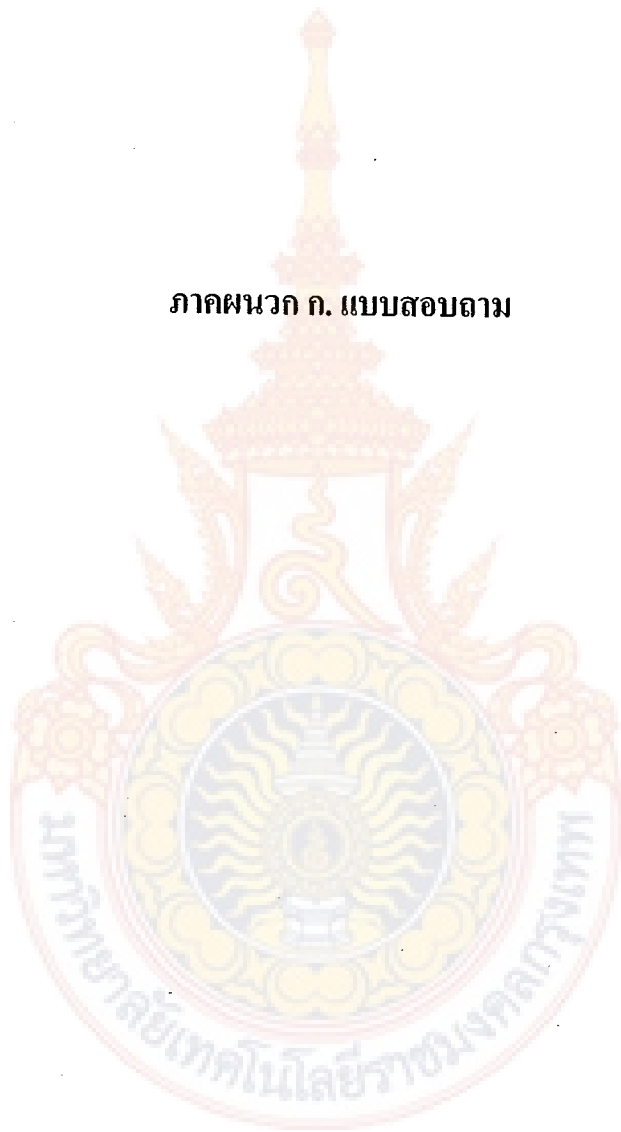
อุทัย ดุลยเกษม. และอรศรี งามวิทยาพงศ์. 2540. ระบบการศึกษากับชุมชน : กรอบความคิดและข้อเสนอเพื่อการศึกษาวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.). กรุงเทพฯ

ภูยาวิจิตร โครงการพัฒนาหัตถกรรมผ้าไทยในชนบท.

2546. ศิลปะงานควิลท์. ศรีสยามการพิมพ์จำกัด. กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก ก. แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

คำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม

กรุณาตอบแบบสอบถามตามสภาพความเป็นจริงและตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านจะมีความสำคัญยิ่งในการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้ และเกิดประโยชน์สูงสุดในการกำหนดราคาให้ถูกต้องเหมาะสม และส่งเสริมการจำหน่ายที่มีประสิทธิภาพต่อไป

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของผู้ตอบ
- ตอนที่ 2 ความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ของผู้เข้ารับการอบรมส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท
- ตอนที่ 3 ความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ท่านกรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบ

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ○ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

สำหรับผู้วิจัย

1. เพศ	☐ ชาย	☐ หญิง	1
2. อายุ	☐ น้อยกว่า 25 ปี ☐ 35 – 44 ปี ☐ 55 ปีขึ้นไป	☐ 25 – 34 ปี ☐ 45 – 54 ปี	2
3. ระดับการศึกษา	☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ ปริญญาตรี	☐ มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ โขควิชาชีพ ☐ ปริญญาโท	3
4. อาชีพหลัก	☐ นักเรียน / นักศึกษา ☐ พ่อบ้าน / แม่บ้าน ☐ ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ	☐ รับจ้าง ☐ ธุรกิจส่วนตัว ☐ พนักงานบริษัทเอกชน	4
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	☐ ต่ำกว่า 15,000 บาท ☐ 15,000 – 19,999 บาท ☐ 20,000 – 24,000 บาท	☐ 25,000 – 29,999 บาท ☐ 30,000 ขึ้นไป	5
6. ประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์	☐ ต่ำกว่า 1 ปี ☐ 1 – 3 ปี ☐ 4 – 6 ปี	☐ 7 – 9 ปี ☐ 10 ปี	6

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ของผู้เข้ารับการอบรมฝึก ปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

คำชี้แจง กรุณาแสดงความคิดเห็นในความพึงพอใจในตัวผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาเพิ่มมูลค่า โดยเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่องระดับความพึงพอใจของท่าน

- 5 หมายถึง ท่านมีความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ในระดับมากที่สุด
- 4 หมายถึง ท่านมีความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ในระดับมาก
- 3 หมายถึง ท่านมีความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ในระดับปานกลาง
- 2 หมายถึง ท่านมีความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ในระดับน้อย
- 1 หมายถึง ท่านมีความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ในระดับน้อยที่สุด

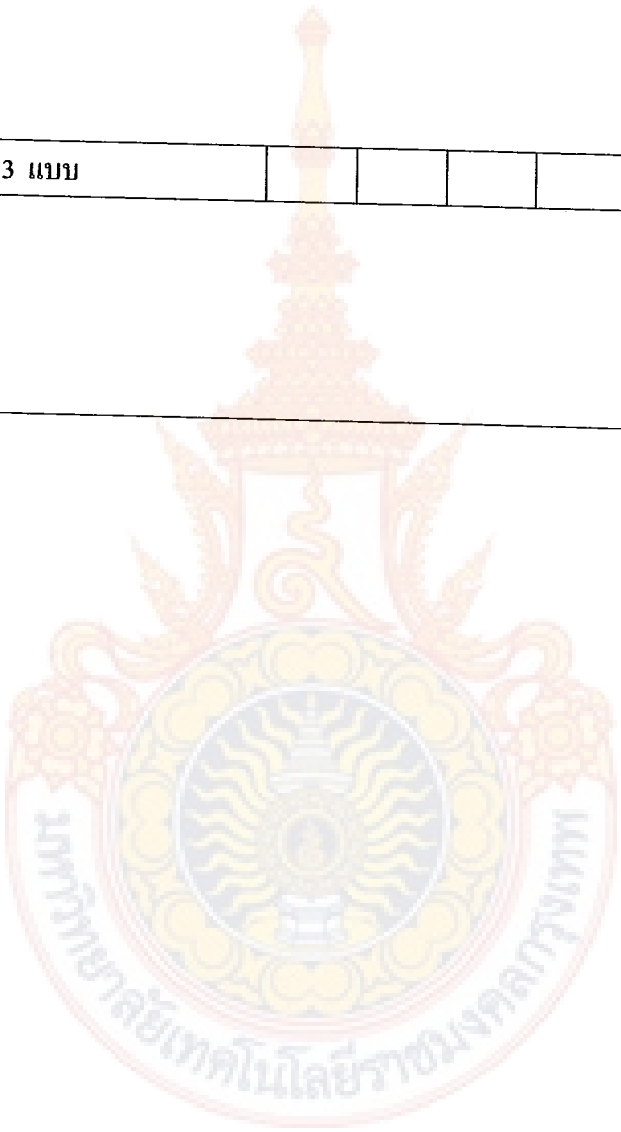
รายการ	ระดับความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์					สำหรับผู้วิจัย
	5	4	3	2	1	
1. ปลอกหมอนอิงจากผ้าไทย 4 แบบ						A1
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
2. ผ้าปูกลางโต๊ะ 4 แบบ						A2
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
3. ที่รัดผ้าเช็ดปาก 2 แบบ						A3
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						

รายการ	ระดับความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์					สำหรับผู้วิจัย
	5	4	3	2	1	
4. ฝักรองจาน 3 แบบ						A4
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
5. ที่รองแก้ว 3 แบบ						A5
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
6. ตกแต่งหมวกผ้าฝ้าย 3 แบบ						A6
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
7. ตกแต่งหมวกจากป่านศรนารายณ์ 3 แบบ						A7
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
8. ตกแต่งเสื้อปู้นั้งจากเสื้อจันทบูรณ์ 1 แบบ						A8
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						

รายการ	ระดับความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์					สำหรับผู้วิจัย
	5	4	3	2	1	
9. ตกแต่งรองเท้าในบ้านจากเสื้อจันทบูรณ์ 1 แบบ						A9
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
10. ตกแต่งกล่องจากวัสดุธรรมชาติ 3 แบบ						A10
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
11. ตกแต่งถังผงจากป่านสรนารายณ์ 2 แบบ						A11
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
12. ตกแต่งกระเป๋าจากป่านสรนารายณ์ 3 แบบ						A12
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
13. ตกแต่งกระเป๋าจากไม้ไผ่สาน 2 แบบ						A13
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						

รายการ	ระดับความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์					สำหรับผู้วิจัย
	5	4	3	2	1	
14. ตกแต่งชุดสวย 1 แบบ						A14
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
15. ตกแต่งกล่องของขวัญจากเสื้อจันทบูรณ์ 2 แบบ						A15
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
16. ตกแต่งกระเป๋าจากผ้าไทย 3 แบบ						A16
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
17. ตกแต่งซองผ้าไหมใส่ซอง 2 แบบ						A17
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
18. ตกแต่งซองใส่มือถือ 4 แบบ						A18
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						

รายการ	ระดับความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์					สำหรับผู้วิจัย
	5	4	3	2	1	
19. ตกแต่ง บูหงากระซอนสวย 1 แบบ						A19
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						
20. ตกแต่งที่แขวนผ้าเช็ดมือ 3 แบบ						A20
ข้อคิดเห็น / ข้อเสนอแนะ						

ตอนที่ 3 ความพึงพอใจในการเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนา
ผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

ท่านเลือกเข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ในเรื่องใด

.....
.....
.....

สาเหตุที่ท่านเลือกผลิตภัณฑ์ที่เข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติการส่งเสริมผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยใน
ชนบท คือ

.....
.....
.....

เหตุผลของการเข้ารับการอบรม ☐ นำไปประกอบอาชีพ ☐ เพิ่มพูนความรู้
☐ ไม่เสียค่าใช้จ่าย ☐ อื่น ๆ

ขอให้ท่านเขียนเครื่องหมาย หน้าข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นและความรู้สึกของท่าน
มากที่สุดต่อตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่มีการพัฒนาเพิ่มมูลค่าสินค้าแล้ว

ภาพรวมของผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาเพิ่มมูลค่าของสินค้าแล้ว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ☐ ความสวยงามสะดุดตา
- ☐ นำใช้และดูมีราคา
- ☐ งานประณีต มีลักษณะเฉพาะตัว
- ☐ เป็นงานริเริ่มที่ดี
- ☐ ยังไม่เคยพบที่ไหนมาก่อน
- ☐ รูปทรงทันสมัย
- ☐ สามารถเพิ่มราคาขึ้น
- ☐ นำไปใช้ได้จริง
- ☐ มีความแข็งแรงและทนทาน
- ☐ วัสดุที่นำมาตกแต่งเหมาะสม
- ☐ ควรปรับปรุงอีกเล็กน้อย
- ☐ อื่น ๆ โปรดระบุ

ถ้าต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาเหล่านี้มีวางขายในท้องตลาด ท่านคิดว่า

☐ ซื้อผลิตภัณฑ์

☐ ไม่ซื้อผลิตภัณฑ์

ซื้อชิ้นใดบ้าง (เรียงลำดับ 1 – 5)

ไม่ซื้อชิ้นใดบ้าง (เรียงลำดับ 1 – 5)

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

- 1.....
- 2.....
- 3.....
- 4.....
- 5.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

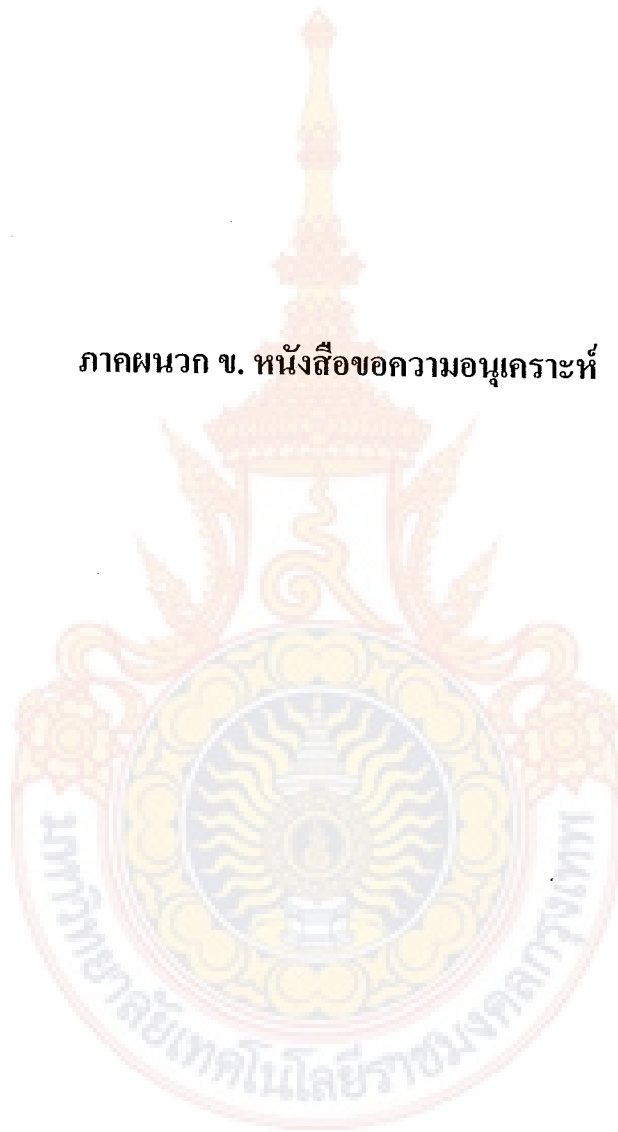
.....

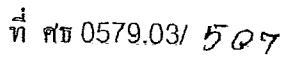
.....

.....

ภาคผนวก ข. หนังสือขอความอนุเคราะห์

กรุงเทพฯ 10120

โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศธ 0579.03/ 506

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร

กรุงเทพฯ 10120

/3 มีนาคม 2551

เรื่อง ขออนุญาตประชาสัมพันธ์และบุคลากรเพื่อจัดการฝึกอบรมโครงการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนหนองแขงวิทยา

ด้วย นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท มีความประสงค์จะนำผลิตภัณฑ์ที่ทำการวิจัยและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าแล้ว มาถ่ายทอดให้ความรู้และฝึกปฏิบัติแก่ผู้สนใจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ซึ่งได้ติดต่อประสานงานแล้วในวันที่ 25 มีนาคม 2551 เวลา 7.00 – 18.00 น. ณ โรงเรียนหนองแขงวิทยา ผลิตภัณฑ์ที่จะถ่ายทอดความรู้มี 2 รายการ คือ 1. การทำปลอกหมอนด้วยการปะติดลวดลาย และการตกแต่งกระเป๋าจากป่านศรนารายณ์ จำนวนผู้เข้ารับการอบรม 100 คน

อนึ่ง การอบรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลผลิตภัณฑ์ในท้องตลาด
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์
3. เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนและผู้สนใจ
4. เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และให้ความอนุเคราะห์นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ และคณะ
ดำเนินการในวันเวลาดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชบุญชู)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 239

โทรสาร 0 2211 2040

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

// เมษายน 2551

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สถานที่และบุคลากรเพื่อจัดการฝึกอบรมโครงการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 6

ด้วย นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท มีความประสงค์จะนำผลิตภัณฑ์ที่ทำการวิจัยและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าแล้ว มาถ่ายทอดให้ความรู้และฝึกปฏิบัติแก่ผู้สนใจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ซึ่งได้ติดต่อประสานงานแล้วในวันที่ 21-23 เมษายน 2551 เวลา 08.30 – 18.00 น. ณ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 6 เลขที่ 1/14-15 หมู่ 2 ถนนรักสมูล ต.ท่าช้าง อ.เมือง จ.จันทบุรี ผลิตภัณฑ์ที่จะถ่ายทอดความรู้มี 4 รายการ คือ 1. การทำผ้าปูกลางโต๊ะ 2. ปลอกหมอนอิง 3. ผ้ารองจาน 4. กระเป๋าใส่เศษสตางค์จากป่านศรนารายณ์ จำนวน 100 คน

อนึ่งการอบรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลผลิตภัณฑ์ในท้องตลาด
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์
3. เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนและผู้สนใจ
4. เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และให้ความอนุเคราะห์นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ และคณะ ดำเนินการในวันเวลา ดังกล่าว

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชกฤษธร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 239

โทรสาร 0 2211 2040

ครุ 0579.03/ว.ค.

คณะเทคโนโลยีการเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร

กรุงเทพฯ 10120

พฤษภาคม 2551

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สถานที่และบุคลากรเพื่อจัดการฝึกอบรมโครงการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 6

ด้วย นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีการเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากผ้าไทยในชนบท มีความประสงค์ที่จะนำผลิตภัณฑ์ที่ทำกรวิจัยและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าแล้วมาถ่ายทอดให้ความรู้และฝึกปฏิบัติแก่ผู้สนใจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ซึ่งได้ติดต่อประสานงานแล้ว ในวันที่ 15 - 17 พฤษภาคม 2551 เวลา 08.30 - 18.00 น. ณ ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 6 เลขที่ 1/14-15 หมู่ 2 ถนนรัชชบุรี ตำบลท่าช้าง อ.เมือง จ.จันทบุรี ผลิตภัณฑ์ที่จะถ่ายทอดความรู้มี 5 รายการ คือ 1. หมวกกันแดด 2. กระชอนดอกไม้หอม 3. การทำผ้าปูกลางโต๊ะ 4. ที่แขวนผ้าเช็ดมือจากเปลือกหอย 5. ตกแต่งผลิตภัณฑ์จากเปลือกก จำนวน 100 คน

อนึ่งการอบรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลผลิตภัณฑ์ในท้องตลาด
2. เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์
3. เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนและผู้สนใจ
4. เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา และให้ความอนุเคราะห์กับ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ และคณะ ดำเนินการในวันและเวลาดังกล่าวด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นางจริยา เดชอุยชร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีการเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211 โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศบ 0579.03/ 1143

คณะเทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

4 กรกฎาคม 2551

เรื่อง ขออนุญาตประชาสัมพันธ์และบุคลากรเพื่อจัดการฝึกอบรมโครงการวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 49

ด้วย นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ หัวหน้าโครงการวิจัย เรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท มีความประสงค์จะนำผลิตภัณฑ์ที่ทำตามวิจัยและพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เพิ่มมูลค่าแล้ว มาถ่ายทอดให้ความรู้และฝึกปฏิบัติแก่ผู้ที่สนใจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน ซึ่งได้ติดต่อประสานงานแล้ว ในวันที่ 6 กรกฎาคม 2551 เวลา 8.30 – 18.00 น. ณ ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 49 อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ผลิตภัณฑ์ที่จะถ่ายทอดความรู้ มี 5 รายการ ดังนี้ 1. การตกแต่งกล่อง 2. การตกแต่งกระเป๋าจากป่านสนารกขณ์ 3. การทำผ้าปูกลองได้ะ 4. การทำที่แขวนผ้าเช็ดมือ 5. การทำหมอนอิง จำนวน 100 คน

อนึ่งการอบรมครั้งนี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลผลิตภัณฑ์ในท้องตลาด
2. เพื่อศึกษาและพัฒนาผลิตภัณฑ์และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์
3. เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนและผู้สนใจ
4. เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา ให้ความอนุเคราะห์ แก่ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ และคณะ ดำเนินการในวันและเวลาดังกล่าวด้วย และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชกุลธร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีการเกษตร
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร 02211 2056 ต่อ 211 โทรสาร 02 211 2040

ภาคผนวก ค. หนังสือขอบคุณ

ที่ ศธ 0579.03/ 1133

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

๒๔ กรกฎาคม 2551

เรื่อง แต่งตั้งและขอบคุณผู้เชี่ยวชาญในการอ่านวิเคราะห์เครื่องมือวิจัย เรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

เรียน อาจารย์ปัทมา พุทธชาติ

ด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท และได้จัดทำเครื่องมือวิจัยหัวข้อดังกล่าว คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้รับแจ้งจากนักวิจัยผู้เชี่ยวชาญให้ความอนุเคราะห์อ่านและวิเคราะห์เครื่องมือวิจัยเป็นที่เรียบร้อย พร้อมทำการวิจัย

ในการนี้ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชกฤษธร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศธ 0579.03/1132

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร

กรุงเทพฯ 10120

๒๕ กรกฎาคม 2551

เรื่อง แต่งตั้งและขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญในการอ่านวิเคราะห์เครื่องมือวิจัย เรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์อริศรา เกสสมบุญ

ด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท และได้จัดทำเครื่องมือวิจัยหัวข้อดังกล่าว คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้รับแจ้งจากนักวิจัยผู้เชี่ยวชาญให้ความอนุเคราะห์อ่านและวิเคราะห์เครื่องมือวิจัยเป็นที่เรียบร้อย พร้อมทำการวิจัย

ในการนี้ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชบุญชร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศร 0579.03/1131

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร

กรุงเทพฯ 10120

๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๑

เรื่อง แต่งตั้งและขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญในการอ่านวิเคราะห์เครื่องมือวิจัย เรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์กมลลักษณ์ ลือทอง

ด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทยในชนบท และได้จัดทำเครื่องมือวิจัยหัวข้อดังกล่าว คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้รับแจ้งจากนักวิจัยผู้เชี่ยวชาญให้ความอนุเคราะห์อ่านและวิเคราะห์เครื่องมือวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พร้อมทำการวิจัย

ในการนี้ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชกัญชร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศท 0579.03/1448

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

๔๗ สิงหาคม 2551

เรื่อง ขอบขออนุญาตผู้เชี่ยวชาญด้านการวิเคราะห์ข้อมูล

เรียน อาจารย์บริสุทธิ์ รัตนจิตดวงศ์

ด้วย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์
ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าไทย
ในชนบท และได้วิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยดังกล่าว คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้รับแจ้งจากนักวิจัยว่าท่านให้ความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา
พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยเชิงสถิติเป็นที่เรียบร้อย คณะฯ ขอขอบขออนุญาตผู้เชี่ยวชาญเป็นอย่างมากรา ณ
โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อ โปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจริยา เชษฐกุล)

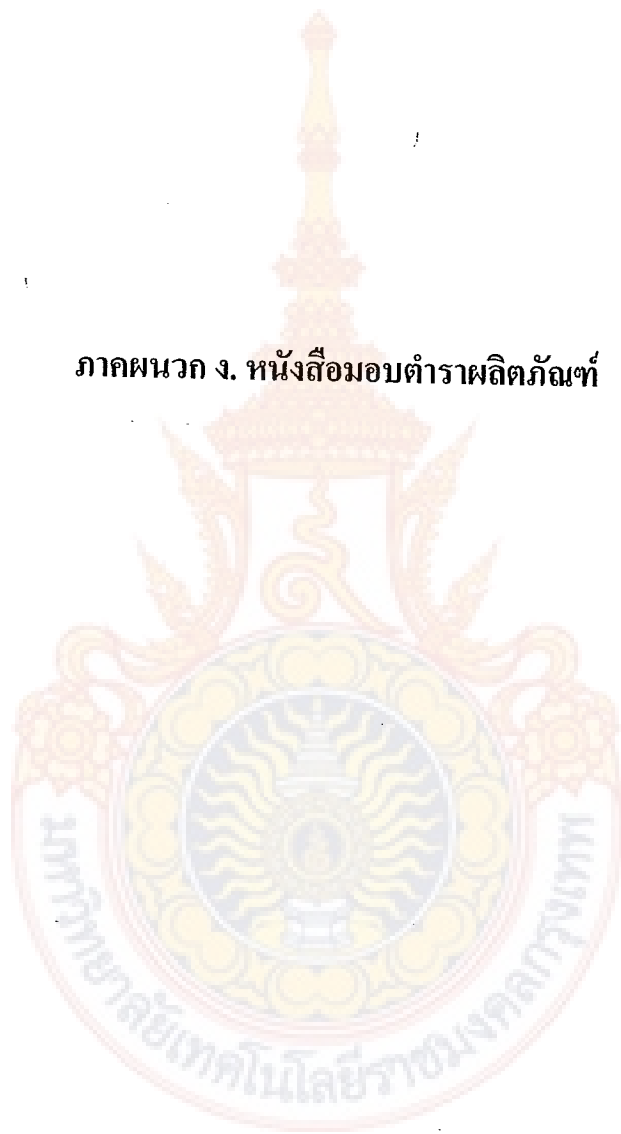
คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

ภาคผนวก ง. หนังสือมอบตำราผลิตภัณฑ์

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ โทร.0 22112056 โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศธ 0579.03/ 17๕๕

วันที่ 30 กันยายน 2551

เรื่อง ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

ตามที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยในชนบท บัดนี้การวิจัยได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ของนางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ จำนวน 10 เล่ม เพื่อเผยแพร่ให้ผู้ทำการวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเป็นประโยชน์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

(นางจิริยา เดชกัญชร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

ที่ ศษ 0579.03/ 1761

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

30 กันยายน 2551

เรื่อง ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

เรียน ผู้อำนวยการสำนักวิทยบริการและสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า จำนวน 5 เล่ม

ด้วยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์
ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยใน
ชนบท บัดนี้การวิจัยได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์
เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ของนางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ จำนวน 5 เล่ม เพื่อเผยแพร่ให้คณาจารย์ นักศึกษา
ตลอดจนผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาค้นคว้า ใช้เป็นประโยชน์ต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชกุญชร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศธ 0579.03/1756

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

๓๑ กันยายน 2551

เรื่อง ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสังคมที่ 6 จังหวัดจันทบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า จำนวน 40 เล่ม

ด้วยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์
ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยใน
ชนบท บัดนี้การวิจัยได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์
เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ของนางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ จำนวน 40 เล่ม เพื่อเผยแพร่ให้ชุมชนได้ใช้ศึกษาค้นคว้า
เป็นแบบอย่างในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใน
ชุมชน ให้มีเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์สูงขึ้น และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชชญชร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศร 0579.03/1757

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

๓๐ กันยายน 2551

เรื่อง ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

เรียน ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาสังคมที่ 49 จังหวัดราชบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า จำนวน 30 เล่ม

ด้วยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์
ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยใน
ชนบท บัดนี้การวิจัยได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์
เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ของนางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ จำนวน 30 เล่ม เพื่อเผยแพร่ให้ชุมชนได้ใช้ศึกษาค้นคว้า
เป็นแบบอย่างในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ใน
ชุมชน ให้มีเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์สูงขึ้น และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชกัญชร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศธ 0579.03/ 1758

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

30 กันยายน 2551

เรื่อง ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

เรียน ผู้จัดการสหกรณ์หุบกะพง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า จำนวน 20 เล่ม

ด้วยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยในชุมชน บัดนี้การวิจัยได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ของนางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ จำนวน 20 เล่ม เพื่อเผยแพร่ให้ชุมชนได้ใช้ศึกษาค้นคว้าเป็นแบบอย่างในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในชุมชน ให้มีเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์สูงขึ้น และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชคุญชร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศธ 0579.03/ 1760

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

30 กันยายน 2551

เรื่อง ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

เรียน ประธานชมรมชุมชนหนองแขง จังหวัดสระบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า จำนวน 30 เล่ม

ด้วยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์
ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยใน
ชนบท บัดนี้การวิจัยได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์
เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า จำนวน 30 เล่ม เพื่อให้ชุมชนได้ใช้ศึกษาค้นคว้า เป็นแบบอย่างในการพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในชุมชน ให้มีเพิ่มมูลค่าของ
ผลิตภัณฑ์สูงขึ้น และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เฉลยคุณุชร)

คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

งานสารบรรณ

โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

ที่ ศร 0579.03/ 1759

คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
149 ถนนเจริญกรุง เขตสาทร
กรุงเทพฯ 10120

30 กันยายน 2551

เรื่อง ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

เรียน ประธานชมรมผู้สูงอายุวิหารแดงจังหวัดสระบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย ตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า จำนวน 30 เล่ม

ด้วยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ ได้อนุมัติให้ นางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ อาจารย์ระดับ 7 สังกัด คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ ทำวิจัยเรื่อง การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยในชุมชน บัดนี้การวิจัยได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ขอมอบตำราการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า ของนางน้ำทิพย์ ชูเวทย์ จำนวน 30 เล่ม เพื่อเผยแพร่ให้ชุมชนได้ใช้ศึกษาค้นคว้าเป็นแบบอย่างในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ในชุมชน ให้มีเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์สูงขึ้น และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทั่วไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นางจิริยา เดชกุญชร)

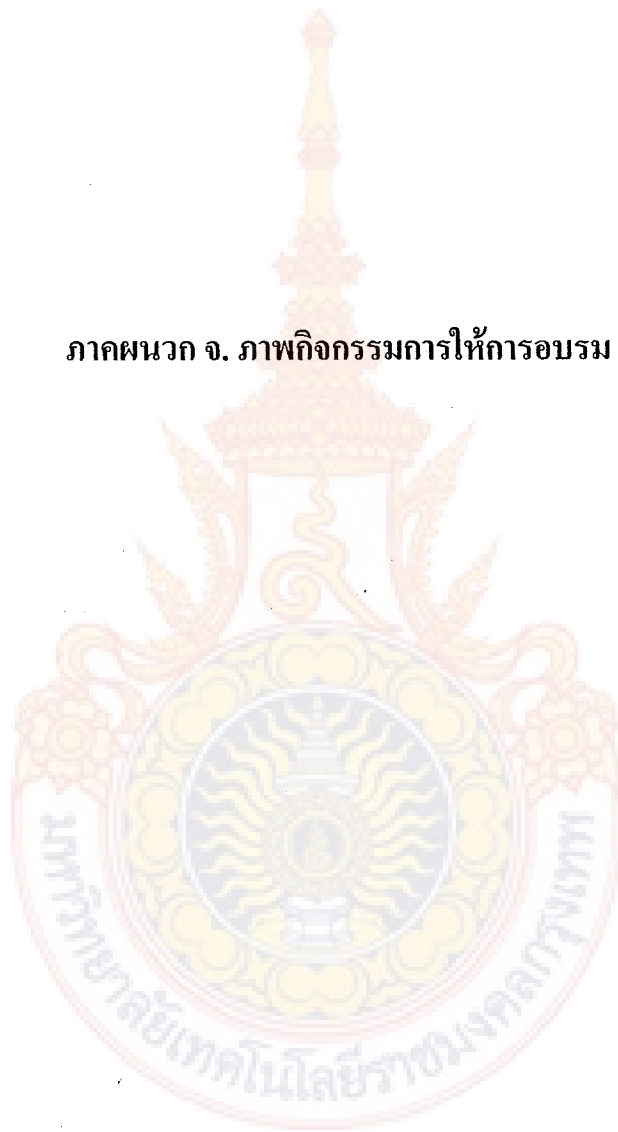
คณบดีคณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ

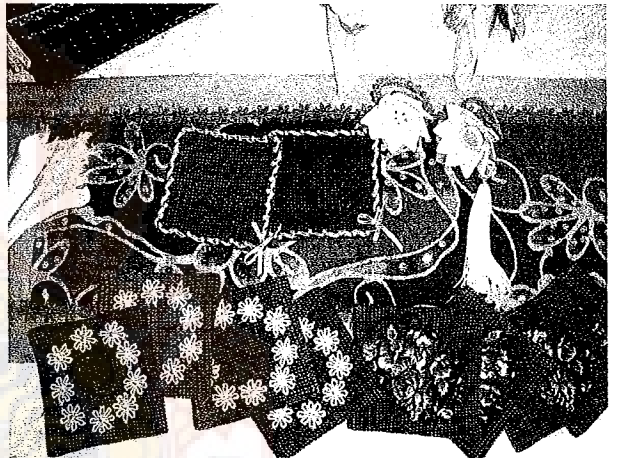
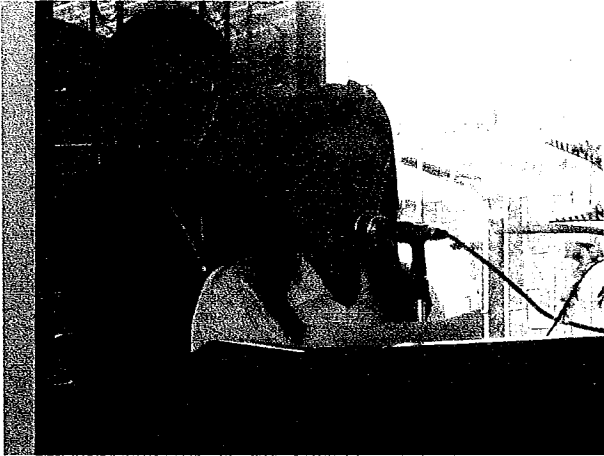
งานสารบรรณ

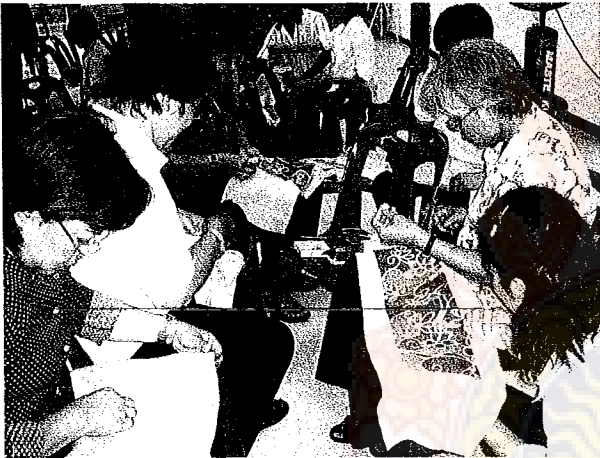
โทร. 0 2211 2056 ต่อ 211

โทรสาร 0 2211 2040

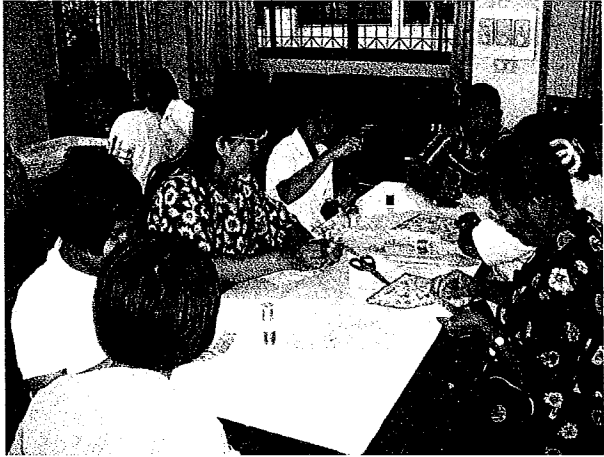
ภาคผนวก จ. ภาพกิจกรรมการให้การอบรม

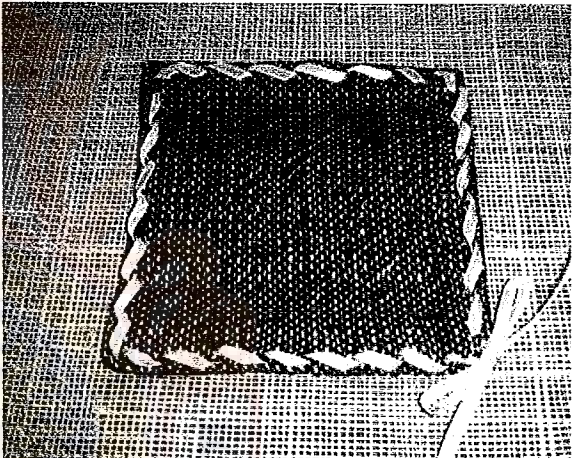
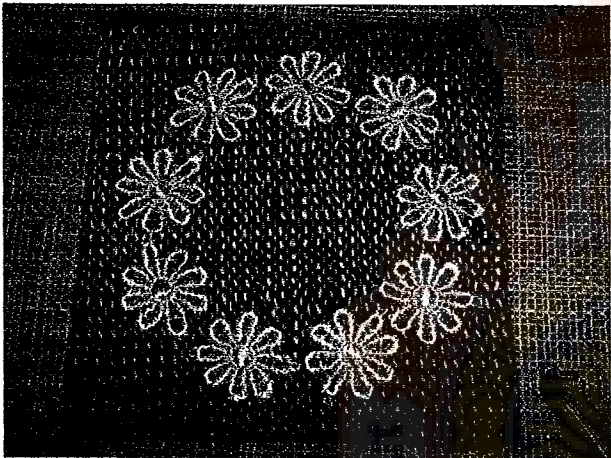
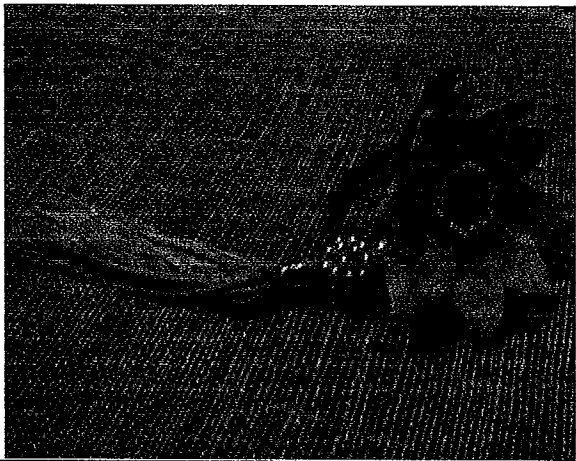
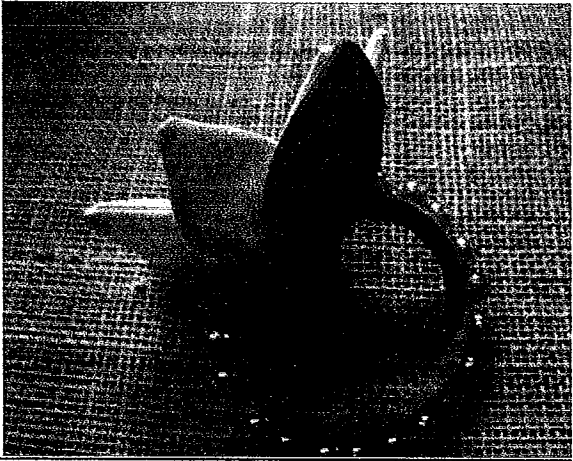

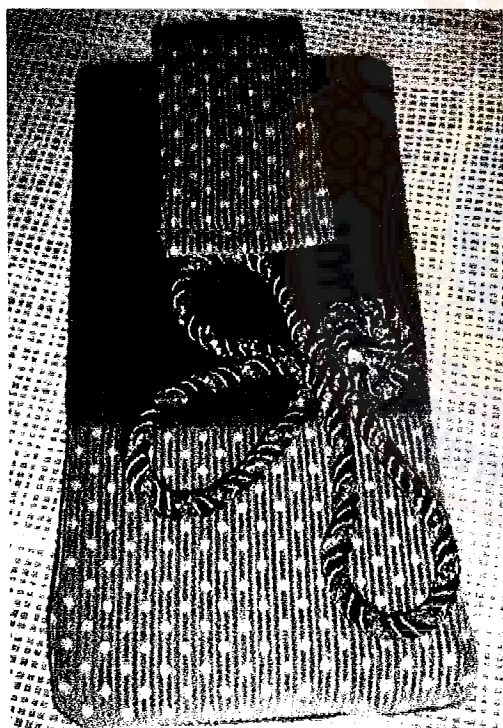
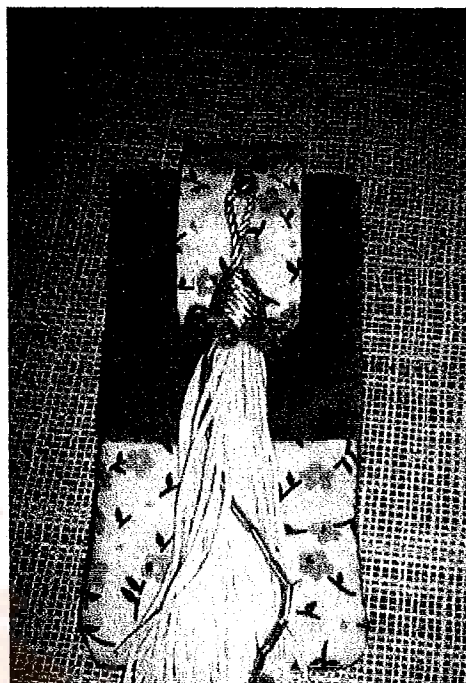
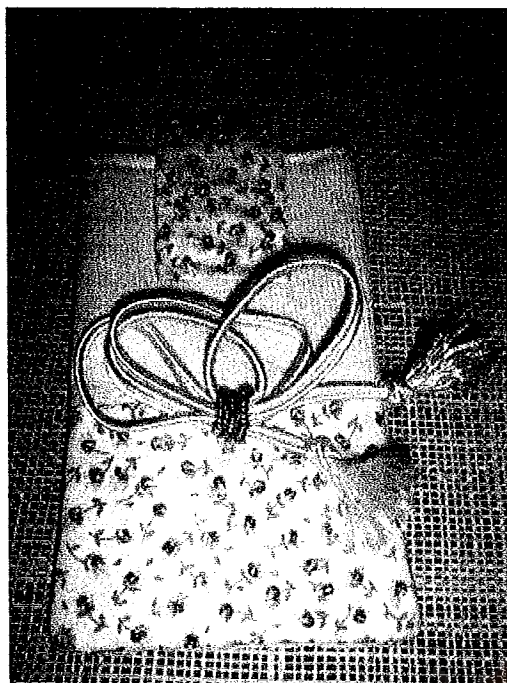

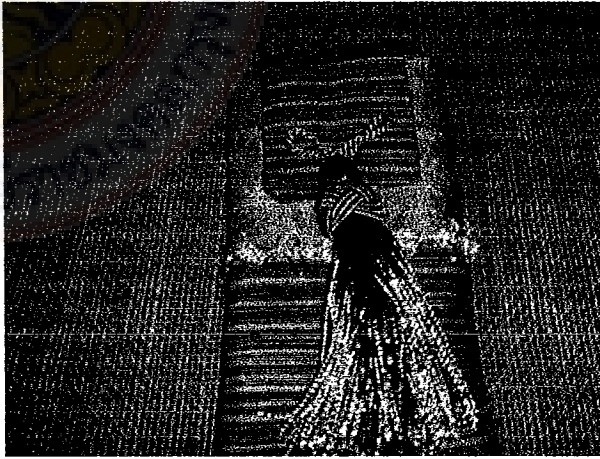
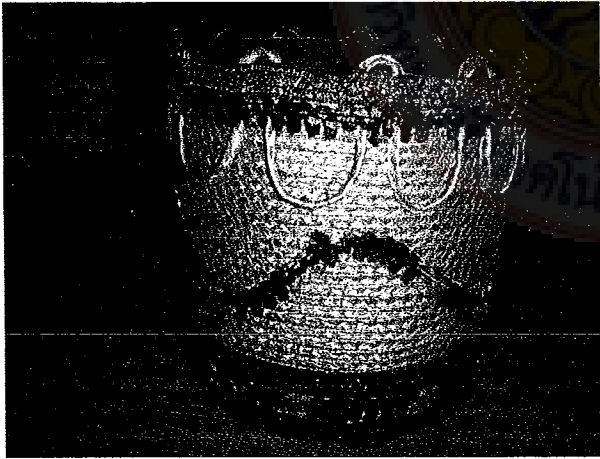
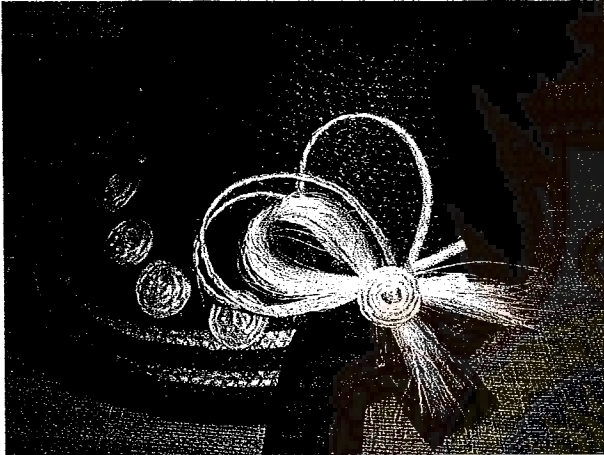

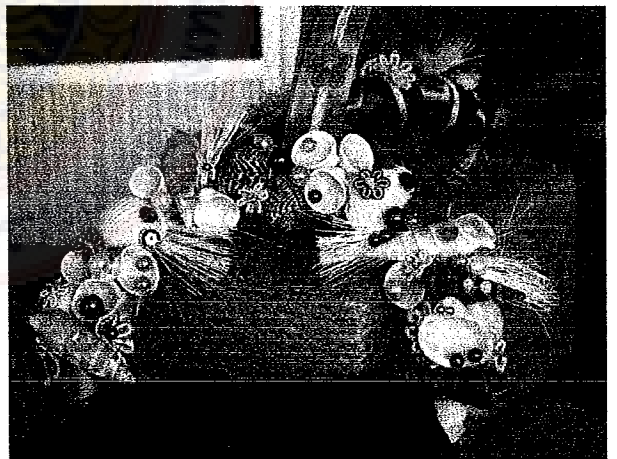
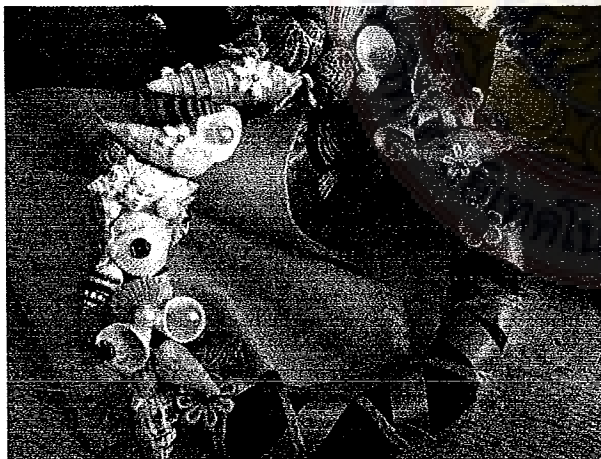
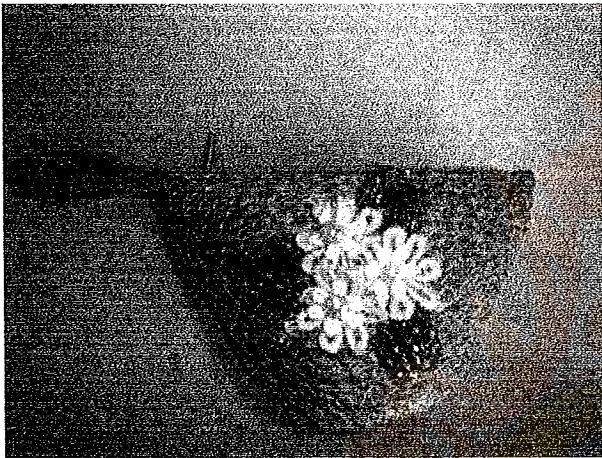
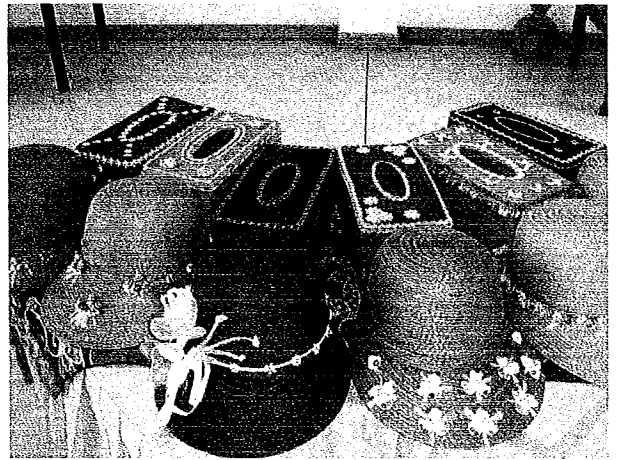

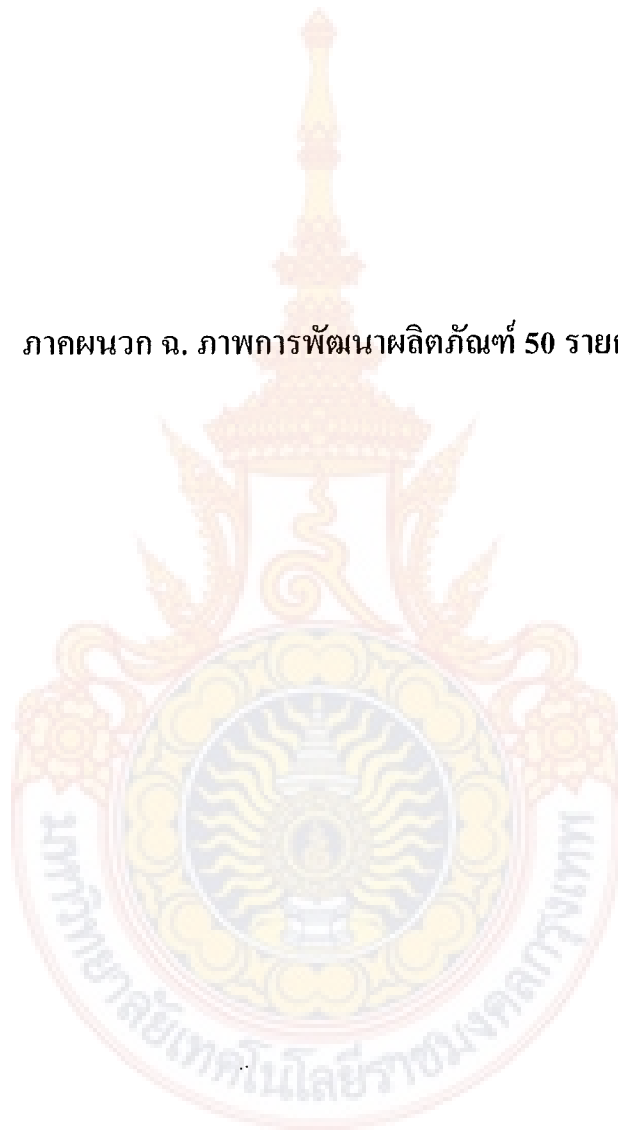

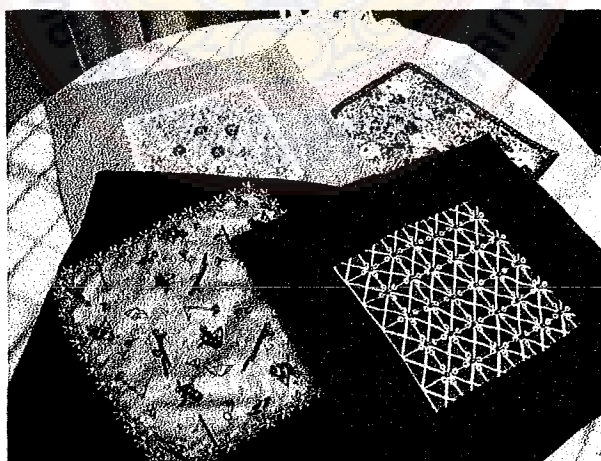
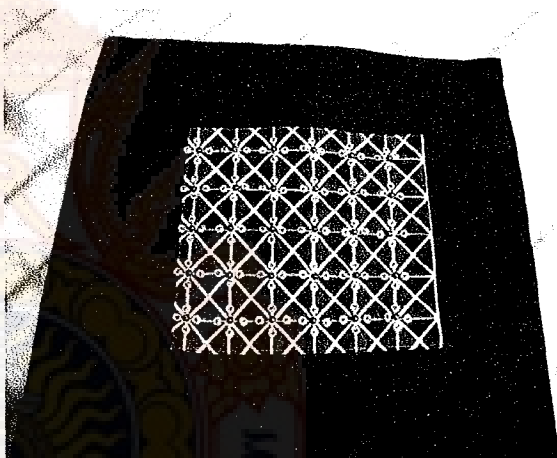
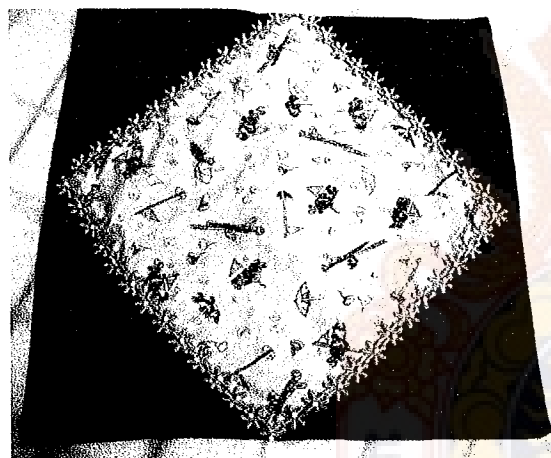
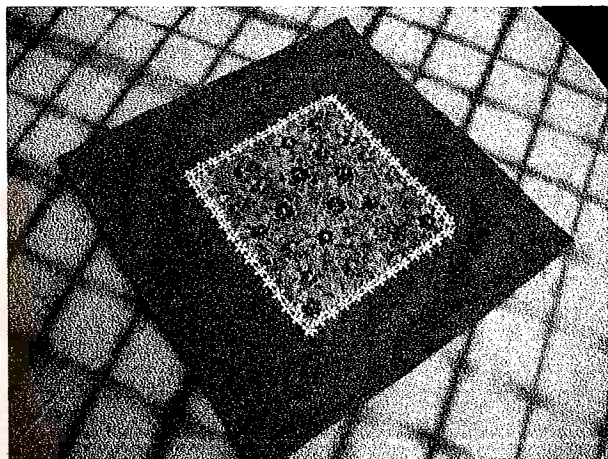
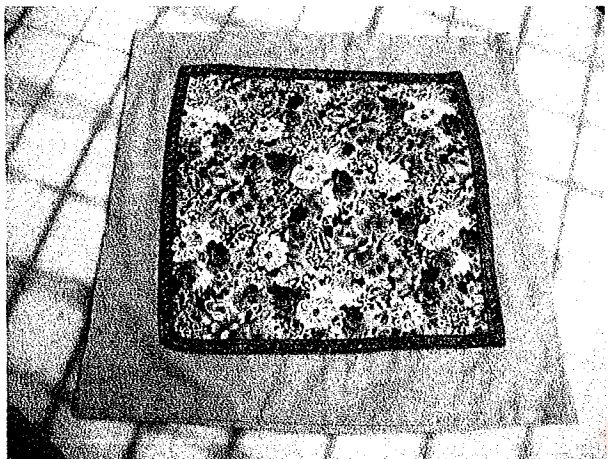

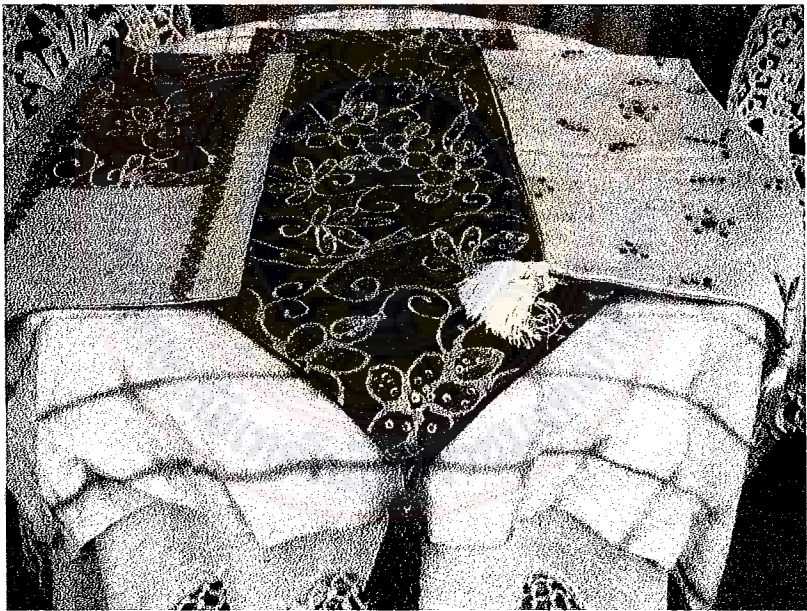
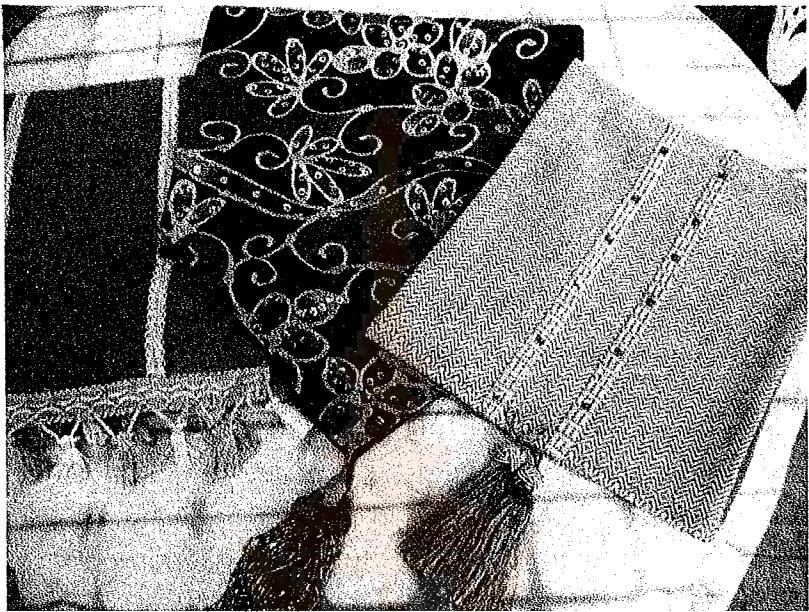
ภาคผนวก จ. ภาพการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 50 รายการ

ปลอกหมอนอิงจากผ้าไทย

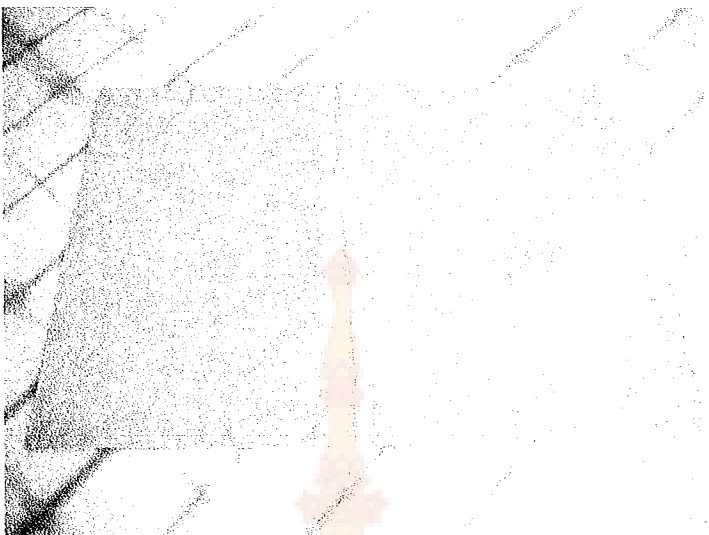
ผ้าปูกลางโต๊ะ

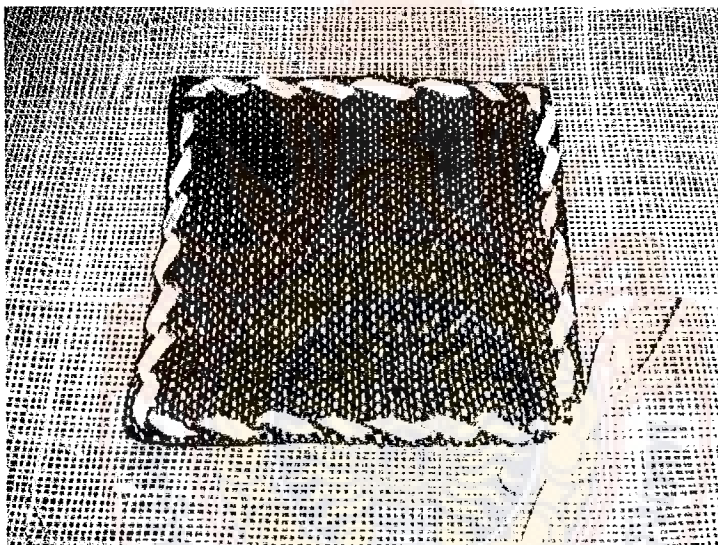
ที่รัดผ้าเช็ดปาก

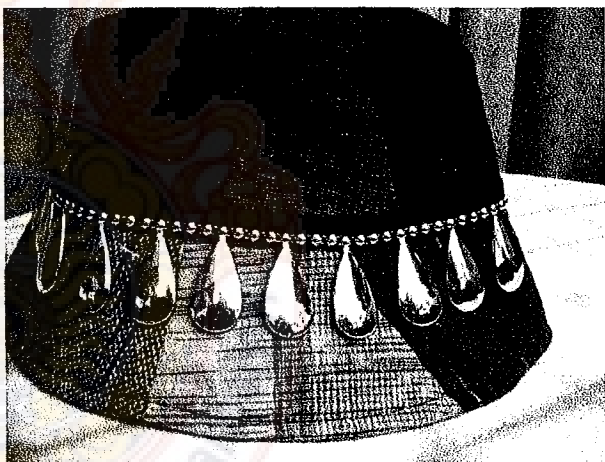
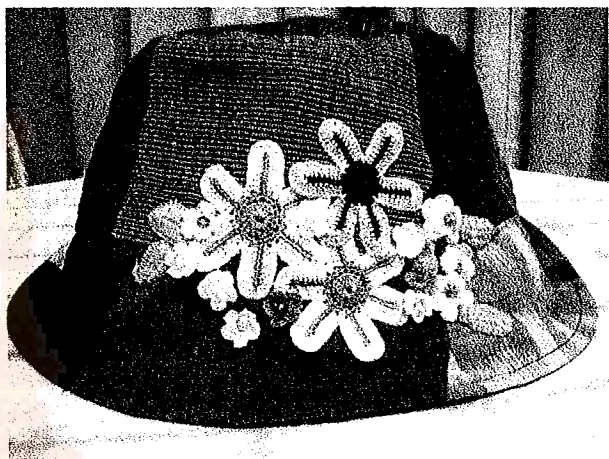
ผ้ารองจาน

ที่รองแก้ว

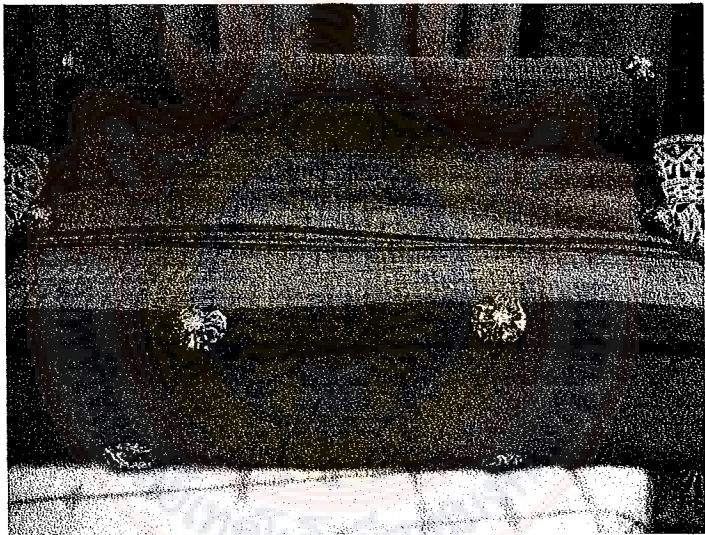
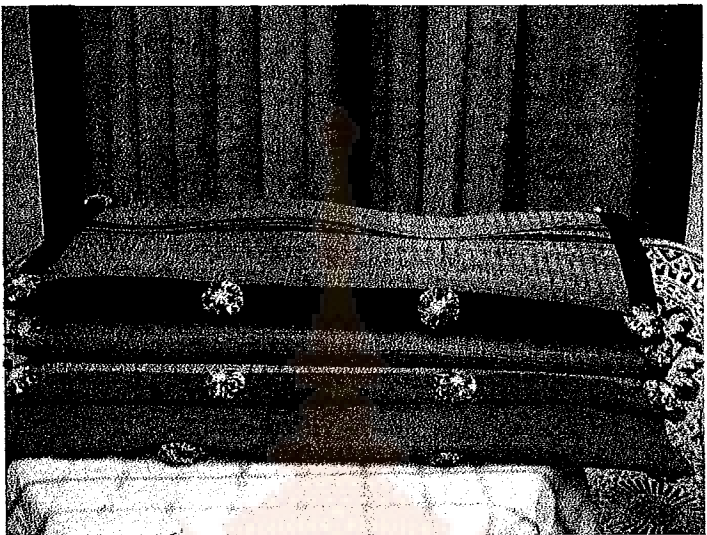
ตกแต่งหมวกผ้าฝ้าย

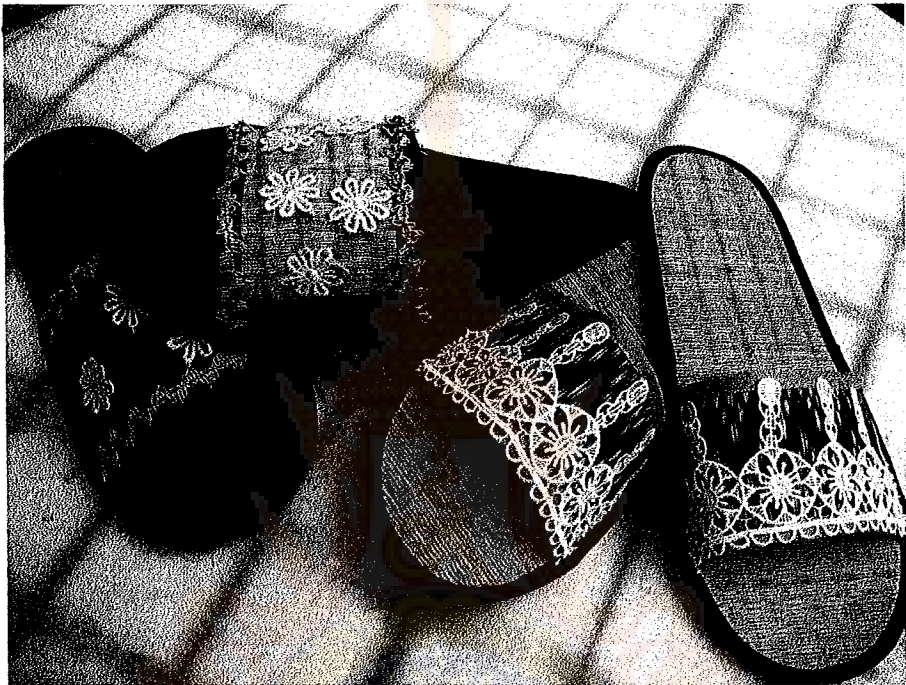
ตกแต่งหมวกจากป่านศรนารายณ์

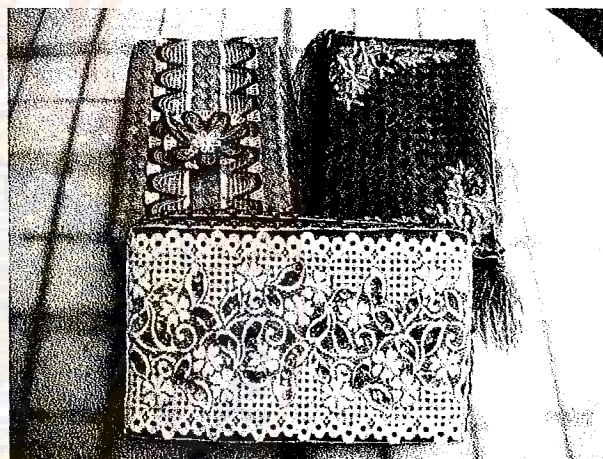
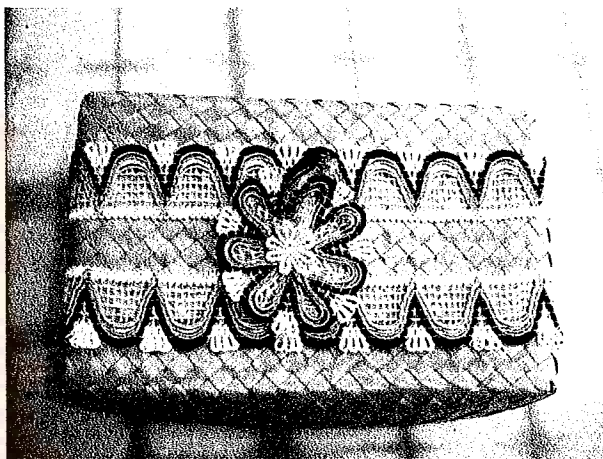
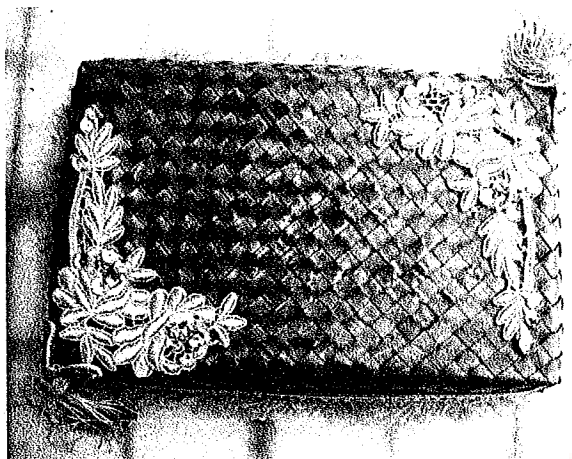
ตกแต่งเสื้อปูนั่งจากเสื้อจันทบูรณ์

ตกแต่งรองเท้าในบ้านจากสื่ออินเทอร์เน็ต

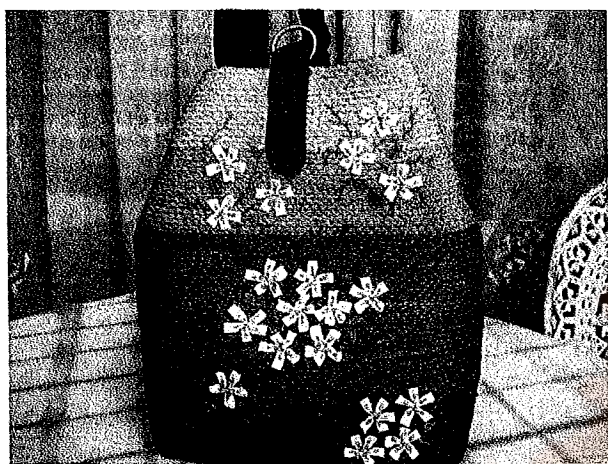
ตกแต่องจากวัสดุธรรมชาติ

ตกแต่งถึงพวงจากป่านศรนารายณ์

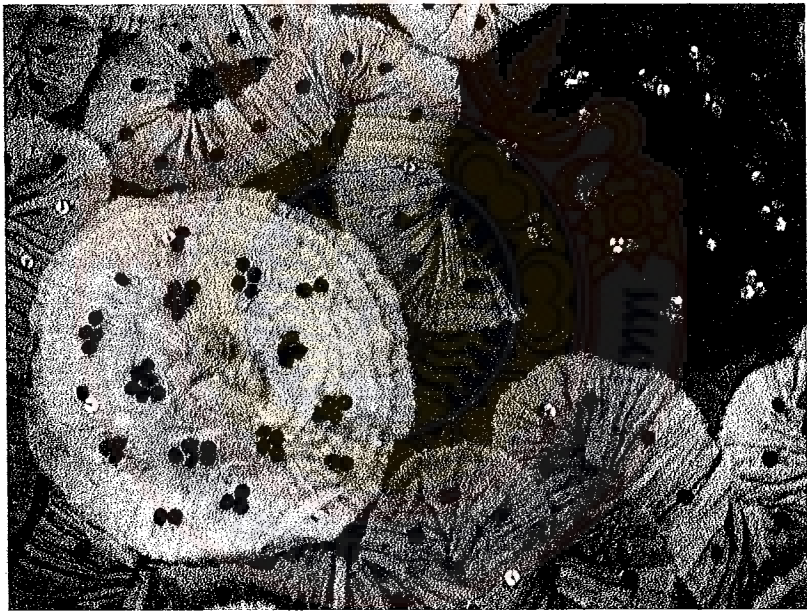
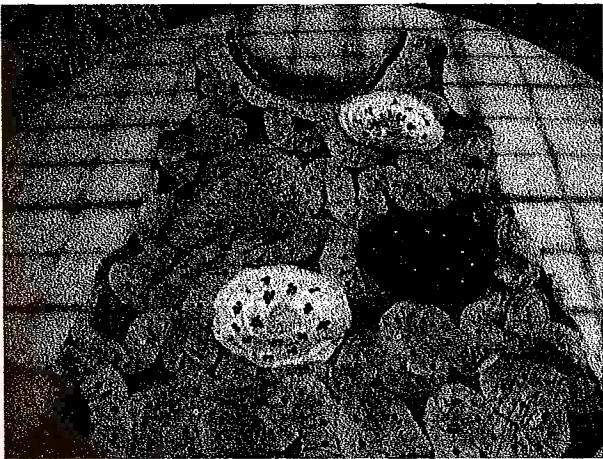
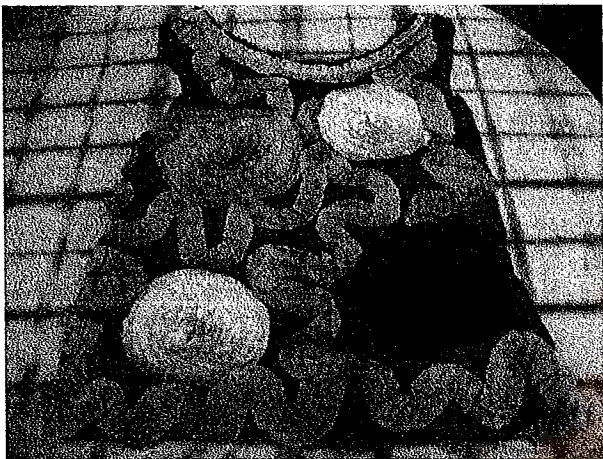
ตกแต่งกระเป๋าจากป่านศรนารายณ์

ตกแต่งกระเป๋าจากไม้ไผ่สาน

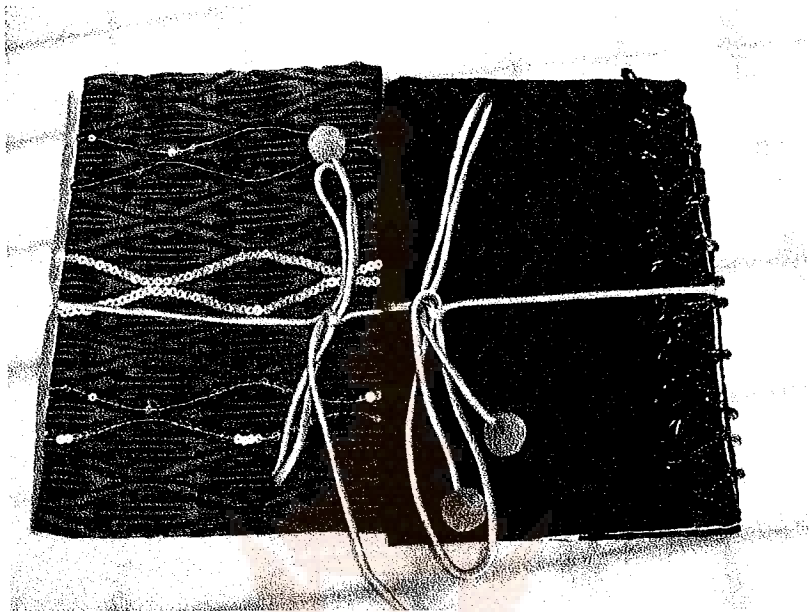
ตกแต่งชุดสวย

ตกแต่งกล่องทิชชูจากสื่อจันทบูรณ์

ตกแต่งซองผ้าไหมใส่ซอง

ตกแต่งซองใส่มือถือ

